

Bo Bergman

Vårfrost

POESI OCH PROSA 1903–1967

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

BO BERGMAN VÅRFROST

Bo Bergman

Vårfrost

POESI OCH PROSA 1903–1967

Under redaktion av
och med inledning av Per Wästberg

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Bo Bergman
Värfrost
Atlantis, Stockholm

© 2005

INLEDNING: Per Wästberg
och Svenska Akademien

TEXT: Bo Bergmans rättsinnehavare

URVAL, KOMMENTARER

OCH ORDFÖRKLARINGAR:

Per Wästberg och
Svenska Akademien

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:
Anders Ljungman och Johan Melbi

PDF-GENERERING:
Megin Media 2006

Innehåll

Per Wästberg: Bo Bergman – ett porträtt	IX
---	----

I. POESI

Ur *Marionetterna*

Marionetterna	5
Drömmarena	6
Stjärnöga	6
Den döda	7
Vårfrost	8
Narrspelet	10
Clowner	11
Stadsbarn	12
Middagen	13
Den sovande staden	14
Adagio	16
Gubben	17
De trötta	18

Ur *En människa*

Döda dagar	21
Viole d'amour	23
Klockan	23
Dödssång	24
Ett flickebarn	25
Lillebarn	26
Barnvisa	27

Ur *Elden*

Britnässtid	31
I gryningen	32
Du och jag	33
Melodi	34

Vingar i natten	34
Över tid och rum	35
Under Vintergatan	37
Marche funèbre	37
Döden	38
Sanningen	40
Stockholmsvår	41
Kyrktuppen	42
Final	43
Månsken på Strömmen	45
Mellan broarna	46

Ur *Livets ögon*

Trädet som dör	49
Lytet	50
Avskedet	51
Var blev det av?	53
Jorden	54
Flickan under nymånen	54
Irrblosset och älvan	55
En ung poet	57
Gatan	58
Trädet på Brända tomten	60
Liljan i paradiset	61
I Humlegården	62
Gamla vägar	63

Ur *Trots allt*

Trots allt	67
Till en gammal gatmusikant	68
Hennes ord	70
Vårblåst	71
Trädgården	72
Månguden	73
De brinnande lamporna	75

Ur *Gamla gudar*

Under släggan	79
---------------------	----

Liv	79
Septembernatten	80
Två firmor	82
Heligt krig	83
Martyren	84
Mänskligheten	85
Det ringer någonstans	86
Mellan själ och själ	86
Ur <i>Riket</i>	
Bikt	91
Jordfästning	91
Spökeri	92
Höst på Mosebacke	93
Ur <i>Stunder</i>	
Ariels ton	97
Slut med alkemin	98
Eremiten	98
En röst	99
Ur <i>Väntan</i>	
Väntan	103
Ur <i>Blott ett är ditt</i>	
Gammal mark	107
Ur <i>Makter</i>	
Gengångare	111
Ur <i>Äventyret</i>	
Speldosan	115
Förbi	117

II. PROSA

Ur <i>Skeppet</i>	
Skeppet	123
Ur <i>Så länge spelet varar</i>	
Fasanen	135
Two brev	141
Kapitulation	149
Ur <i>Öden</i>	
Billigt pris	161
Agnes Meding	169
En visit	181
Ur <i>Noaks ark</i>	
Tant Clary	197
<i>Kommentarer och ordförklaringar</i>	211

Bo Bergman – ett porträtt

av Per Wästberg

På modernet stammade Bo Bergman från präster. Hans far kom från ett fattigt småländskt klockarhem och blev postinspektör i Stockholm. Sonen Bo föddes 1869 vid Tunnelgatan och lekte på Adolf Fredriks kyrkogård, där Anders de Wahls morfar var kyrkvaktmästare. Från matsalsfönstret såg han Eldkvarn brinna, medan Hjalmar Söderberg iakttog lågorna från sin fars Kammarkollegium på Riddarholmen. Då fanns inte Strandvägen och Humlegården var en utkant. Bo Bergman mindes Trädgårdsföreningen med musik, fyrverkerier och bakelser; den lämnade plats för Norra Latin.

Han började gå samtidigt som Stanley fann Livingstone och han tog studenten innan de första vita slog ned sina bopålar i dagens Zimbabwe. En aprilkväll 1880 gick han med fadern ned på Skeppsbron för att se »det lysande feeriet som hälsar en hjältes återkomst efter fullbordad bragd«: Adolf Nordenskiöld steg iland från Vega. En septemberkväll 1885 hörde femtonåringen Kristina Nilsson sjunga från en balkong på Grand Hotel; människor trampade ned varann och han flydde från tumultet till kaféet i Fersenska terrassen.

Fadern hade inte tid med barnen och talade helst själv: »Han visste allt. Det var bara två varelser i hela världen som stod över honom; den ena var Gud och den andra kungen.« Mellan ämbetsmannen och den inbundne pojken rådde ingen förtrolighet; Bo mindes stränghet och stela herrmiddagar utan skratt. Faderns kommandoton gjorde honom överkänslig för åsiktsförtryck för resten av livet. Efter faderns död 1882 flyttade modern med tre söner till Saltmätargatan 5, hörnet av Tegnérgatan. Där bodde Bo Bergman till 1905.

Terminsbetyget i Norra Latin 1881 undertecknades av klass-

föreståndaren Karl Alfred Melin, sedermera ledamot av Svenska Akademien. Med C i modersmål, historia, geografi och matematik var Bo sämst i klassen. De tre vännerna Hjalmar Söderberg, Carl G. Laurin och Bo Bergman ansågs vara skolans lataste. Han älskade Strindberg, Ibsen och Brandes redan som gymnasist, och modern tvingade honom ut på kalas så han inte skulle omtalas som förläst och folkskygg.

Bo Bergman visade mig sitt klassfoto från Norra Latin, årsgång 1888:

– Se, så många olyckliga, självmördare, människor som har dött ensamma på landsortshotell. Pengarna räckte inte. Valmöjligheterna var så få. En massa yrken var inte uppfunna än. Nog hade folk här i landet större skäl att vara pessimister då än nu.

Den första människa som kom honom nära var Hjalmar Söderberg som reciterade hans dikter i gymnasieföreningen Concordia 1886. Långt senare, 1924, skrev Bo Bergman om deras vänskap: »Fortfarande räknar jag den till de inte alltför många behållningar av något djupare värde livet beskärt mig.« Med ett tillägg året därpå: »Kära Hjalle, låt mig få förbli din envigaste vän i hela världen.«

Som student i Uppsala blev han socialliberal i Verdandis anda: allmän rösträtt, folkbildning. När han upptäckte tidens nöd lossnade fatalismens kniptång. Snart bröt han dock sina juridiska studier på grund av neuralgi och migrän. För att bli av med smärtorna tillråddes han promenader och förblev livet igenom en ihärdig vandrare. Han fick i uppdrag att rapportera från Stockholmslivet för Uleåborgsbladet. Det var 1891: Skansen hade öppnats, ångvisslorna tjöt, spårvagnsklockorna ringde på väg till Hasselbacken som var stockholmarnas »första station på resan till landet«.

Ynglingen brännmärkte samtidens bigotteri och punschretorik, dess priffespelande ärkebiskop och akademiska hyllningskväden. Under 1890-talets högkonjunktur hade samhället bli-

vit blaserat, skrytsamt, nervöst njutningslystet: »Luften är som fylld av kriser, och man vågar knappast gå med öppna ögon av fruktan att en vacker dag se lyckan vunnen på falska kort och storheten bytt i svindleri.«

I skönlitteraturen rådde stiltje: »Knappt en vindpust krusar ytan, och ur djupet, där man vill ana okända skatter, börja de gamla liken flyta upp. [— —] Visserligen sågo Viktor Rydbergs nya dikter, Oscar Levertins Legender och visor och Verner von Heidenstams Hans Alienus dagen i våras; men det är så gott som allt.«

Något halvsekel senare mindes Bo Bergman nittiotalisterna i sin bok om Hjalmar Söderberg. De tågade genom fantasins skönt smyckade äreport, blev eftersökta middagsdekorationer och erövrade salongerna, där man lyssnade till »deras mondäna spiritualiteter om små erotiska äventyr inom bekantskapskretsen eller till de dystra antydningarna från själslivets nattsidor«. I den kretsen kände sig Bo Bergman som en lågt arvode-rad åttiotalist; han hade sällan tid att visa sig i Kungsträdgården eller likt vännen Hjalle flanera längs Sturegatan.

1892 blev han anställd vid posten som sin far. Han började med att lacka postsäckar och expediera sin idol Carl Snoilsky. På posten såväl som i tillvaron försökte han komma undan så billigt som möjligt. Han förblev en sorgsen längtansmänniska, en nyfiken betraktare av tillvaron men knappast en uppsökare. Det var som om han bar med sig minnet av en obegripligt hemsk solförmörkelse i tidiga år; han var invärtes skadad på ett smygande men irreparabelt vis.

Han hamnade på Stockholm 5 vid Linnégatan, senare Nybrogatan. Där mötte han postexpeditör Hildegard Hedén och de gifte sig 1905. Hon arbetade där till 1913 då hon slutade på grund av astma. Bo Bergman tjänstgjorde från nio på morgonen till nio på kvällen. Dessutom var posten öppen på söndagarna. Från kassan kom han till brevbärieriet och fick umgås

med gubbarna, »säkra och pliktfasta, nobla och originella«. Den längsta tiden, fram till sin pensionering 1935, skötte han reklationsärenden, dvs. förkomna försändelser, på centralposten vid Vasagatan. En och annan brevtjuv avslöjade han. Som författare gavs han förmånen att stänga dörren till sitt rum. Dock skymtade han genom en glasruta, berättar en kollega. Om han satt framåtböjd över reklamationer vågade man knacka. Satt han upprätt utgick man ifrån att han förberedde en dikt eller recension och då störde man inte.

»Den ena världen – diktens – levde jag *i*, den andra – postens – levde jag *på*. [---] Dugde man inte till något annat, så ansågs man alltid duga till murvel eller posttjänsteman.« Decennier efteråt for han upp ur sömnen som »i de obönhörliga klockslagens tid, rädd att ha försovit mig«. »I denna fantomvärld, vars odör jag inte vill beskriva, min pulpet låg nämligen alldeles intill urinoaren, härskade ett par gamla herrar som det inte var rådligt att stöta sig med. [---] Lokalens atmosfär med kvalmet från förseglingslågorna, stanken från toaletten och dammet från säckarna och transportvagnarna kan jag känna ännu när jag vill.«

Som Dagens Nyheters teaterkritiker efterträdde han en av alla tiders festprissar, Daniel Fallström. Dramatenchefen inviterade honom efter gammal sed på bourgogne och tjäder på Operakällaren, före premiären. Bo Bergman svarade att han nöjde sig med strömning och ett glas renat medan han klottrade ner vad han mindes av föreställningen. Hans kritik var av den sträva sorten; mjuk i ryggen var han inte, och hänförelse låg inte för honom vare sig han skrev om samtidens lyrik, prosa eller dramatiska stycken. Teatern var till för att gestalta moraliska dilemman. Han föredrog Ibsens klartexter framför Strindbergska drömspel. I hans noveller återkommer avdankade aktörer som besinnar sitt namn i guldade programhäften. Han skrev dock grundliga minnesteckningar för Svenska Akademi-

en om skådespelaren Edvard Swartz (1938) och regissören Olof Ulrik Torsslow (1944).

Självbiografisk bakgrund har således det mesta Bo Bergman skrivit: minnen och episoder snarare än gestaltningar. »Vi kan inte ta ett steg över jagets tröskel, inte se med andra ögon än våra egna.« Han längtade efter öppenhet och frimodighet men höll sig kvar i gamla spår – för lite lekfullhet, för stor självbehärskning, som han själv framhöll.

Han ogillade stora sällskap. Jag minns från en av Dagens Nyheter's kulturmiddagar hur Herbert Tingsten avundsam förebådade honom att han var för förtrolig med döden. Bo Bergman svarade att de döda föreföll honom mindre skvallriga men inte mindre fåordiga än de levande. Så bad han mig sätta sig med honom i ett hörn så han undgick slippriga historier och diskussioner som ingenstans förde.

Regelrätta memoarer skrev han aldrig. Inte heller dagbok för att registrera händelser som efterklokheten ändå skulle revidera. När han gav ut spridda minnesfragment, var det inte för att framhäva någon egen insats utan för att i ensamheten återse vänner och kamrater och betänka vilka de var. För egentligen tyckte han inte om att tala om sig själv utan gjorde det i brist på annat.

Han framhöll att hans biografi var opittoresk som posttaxan och att hans liv varit lika enformigt som spårvagn linje 10:s sträcka Ropsten–Hornstull. Inga utsvävningar, inte ens en bostonvals eller turkey trot på den tid det begav sig, och sammantaget blev det mer Apollinaris och vichyvatten än whisky och Pernod. Han hade slitit för brödfödan och hade därför inte mer att förmedla än i ett av skolans uppsatsämnen, En kaffekanna berättar sin historia. Från sin far hade han övertagit en vana att i svåra stunder räkna upp alla postkontor i dåtidens Stockholm eller stationerna på stambanan mellan Katrineholm och Herrljunga. Han insåg att tillvarons dramatik kunde ta sig högst olika uttryck – som då han en vårdag rakade av musta-

schen och såg myrorna bära iväg stråna till stacken eller som när Oscar Wilde avslutar en akt med ett utrop av sann förtvivlan: »But I haven't quite finished my tea!«

Hemma på Linnégatan 92, 4 tr., rådde ordning och reda, var sak i sitt fack, som på posten. Böckerna stod i raka rader, inbundna, många halvfranska; de häftade bakom såsom förr var vanligt. Han visade dedikationer från Georg Brandes, Selma Lagerlöf och Verner von Heidenstam och berättade om hur nervös han varit inför ett samtal med Henrik Ibsen.

Hans dag var inrutad. Liberal i åsikter var han konservativ i vanor. Han steg upp åtta, läste Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, besvarade morgonposten omgående, gick vid 11-tiden ut i Nobelparken eller längs Djurgårdsbrunnsviken, var åter för lunch kl. 12, vilade, skrev, promenerade efter en aftontidning, åt någon gång ensam middag på Caesar, idag Eriks bakficka, vid Oscarskyrkan. Kvällen ägnades läsning sedan han slutat som teateranmälare. Sin statliga anställning behöll han för trygghets skull och för att slippa tänka för mycket, som han sade.

Han var i det mesta en försiktig man. Han tvivlade för mycket på sig själv för att våga ta språnget. Hans svaghet som författare, klagade han i Vi 1967 (98 år gammal), var en brist på frodig fantasi. Ändå hade diktandet krävt hans liv. Poesin var både hans tärande sjukdom och hans naturliga talspråk.

Han var intresserad av unga människor men tyckte sig ha en enstörings »närsynta livsinställning, hans misstänksamhet, hans tvivel och oro, hans folkskygghet, hans olust för allt katederuppträdande och allt käbbel« (*Trasmattan* 1964). Att vara med i sällskap och klubbar, utöver Svenska Akademien, skulle inte ha fallit honom in.

– Albert Engström ritade karikatyrer av oss andra på Akademiens sammankomster och yttrade sig sällan. Men då han gjorde det vågade man inte tro ett ord av vad han sa.

Själv ägnade han sig åt »sanningsgymnastiken«, som han

sade: inga överord, inga skrönor. På hans ord kunde man lita. Han undervisade mig:

– Vara kortfattad är en dygd. Men det finns ingen genväg dit. Man får inte utplåna motsägelserna inom sig.

Han försummade aldrig att skriva ett tackkort, exempelvis då en okänd, fyrtio år yngre debutant vid namn Gustaf Adolf Lys-holm sände honom en ask choklad. Han hade en ansenlig hög med korrespondenskort; de rymde med normal handstil omkring fyra fullständiga satser. Det räckte även i känsliga sammanhang, påstod han.

Fåfänga och högfärd var han fri från; därför genomskådade han dem. Om Pär Lagerkvist:

– På det vanligaste fotot sitter han med händerna ihop och ber: Gode Gud, ge mig Nobelpriset! Och det fick han året efter. Det var inte mycket han bad om, därför blev han bön-hörd. Men tycker du inte det finns ett inslag av bettleri också då man ber till Gud?

Även då Bo Bergman var nittio gick han från Östermalm till Börshuset i Gamla stan. Hans ljusblå blick såg mer än han låtsades om. Hans överrock kunde vara något sliten, men hans löskrage var oföränderligt stärkt. Inte ens på sommaren, hos sin dotters familj på landet, gick han slipslös i skjorta med öppen krage. Ingen försökte föreställa sig honom i skjortärmarna och strumplästen.

– Jag skulle vilja öppna gränserna så att alla som ville finge bli nomader. Man blir lätt instängd. När jag hör om dina resor tänker jag på mina utflykter till Skara, Hjo och Lund.

I yngre år reste han till Tyskland, Frankrike, Italien, senare helst till Danmark, ty där bodde Georg Brandes, Hjalmar Söderberg, Henning Berger och därifrån kom hans idoler Kierkegaard, H. C. Andersen, J. P. Jacobsen och Herman Bang. Annars är Stockholm miljön i hans romaner och i omkring hälften av det nittiototal noveller han skrivit. Oscar II sneddar över

Stortorget som »en kolorerad fast ovanligt lång jultomte«. Människor dyker upp och försvinner som skuggor, man läser Le Figaro på Operakaféet eller flanerar till Blåsut på Kastellholmen för att äta skinka med rädisor.

Hjalmar Söderberg är en iakttagelsens poet och en finslipad kåsör: han ger oss ett igenkännligt Stockholm med bekanta ansikten och krognamn utan rädsla för det efemära. Hos Bo Bergman är gatorna vanligen tomma och anonyma. Han föddes i tidig oktober; kring höstdagjämningen med regn mellan nyckfulla solspel råder hans väderlek. I hans prosa saknas en livsglad sommarskildring som den i *Förvillelser*. Staden är en själskuliss, ett drömlandskap.

I motsats till Axel Hirsch som han någon gång promenerade med – de bodde tre kvarter ifrån varann – uppskattade han inte den moderna hygieniska staden. Glasfasader och borgarrådens listiga utsagor om Stockholms framtid gjorde honom illa till mods. De stämningar han var förtrogen med hörde ihop med de gamla kvarterens lukter och hemligheter och med människor som längtade någon annanstans.

– Mitt Stockholm var privat, sade han. En buse sov inne på gården, en dödfull kroggäst utanför krogen, man kände igen båda två och hjälpte dem in eller ut. Nu skyndar man vidare.

Han har fått en gata uppkallad efter sig: i Starrbäcksängen bakom de gamla artillerikasernerna vid Valhallavägen, och där finns även ett Bo Bergman-centrum för hemtjänsten – långt ifrån Hjalmar Söderbergs väg på Kungsholmen.

*

De få karakteristikerna av Bo Bergman är samsynta. Tor Hedberg utnämnde honom vid hans inträde i Akademien 1925 till ensamhetens diktare, vars sång icke är »enslingens i öknen, utan den i människoströmmen ensammes. Den gömmer i sig sorlet av många okända röster, vimlet av många okända öden,

och genom vimlet går drömmaren sin ensamma väg, förnimmer allt och tar allt in till sig i sin längtan, sitt svärmeri, sitt trots och sin vanmakt.« Men enligt Anders Österling uteslöt inte hans skyddsattityd av frostigt vemod en munter sarkasm: »Stockholm var alltjämt en ruinstad, och stadsfullmäktige gingo lösa«, konstaterar han i en sen novell.

Sten Lindroth som 1968 efterträdde honom i Svenska Akademien ansåg att få författare med sådan lidelse rannsakat sitt eget väsen. Bo Bergman var ledsnare än någon i sin generation, ovilligt hemmastadd i en felinrättad tillvaro och ägde »den överkänsliges minnesgodhet«. Även kärlekens utbrytningar slutar i nederlag:

Giv oss mörker, tystnad, ro i huset
och en vän att tala sakta med,
vintervila över döda sinnen,
inga drömmar mer och inga minnen,
när vi maka brasans frusna ved.

Carl G. Laurin – en glad livsnjutare, Bo Bergmans motsats i allt – tecknade honom i väst med alla knappar knäppta, men han »knäpper min själ inte sin bonjour omkring någon frostbiten kamrerarsjäl«. Ivar Harrie benämnde honom livskonstnär mot sin vilja, och för Knut Jaensson var han en av våra mest demokratiska och minst egocentriska författare.

Sven Lidman fäste sig vid Bo Bergmans röda näsa och fattighuskostym och kallade honom »pålitlig och oföränderlig, som ett av den gamla oscariska tidens hederliga tioöresfrimärken, som sluppit utvecklas och följa med sin tid till att föreställa tolv-, femton-, tjugu- och tjugufemöres värden – en enkel, hederlig och värdefull tioöring, oduglig både till att utvecklas och till att förfalskas. [– – –] Han som från begynnelsen blev slagen till en slant slapp på detta sätt vara med om den stora sedel-inflationen.«

Till slut Hjalmar Söderberg i en recension 1917: »Bo Bergmans eld slår sällan med stora flammor mot himlen, det högstämt patetiska, som så lätt blir fyrverkeri, är inte hans sak; det är något blygt och förteget i hans väsen som skyggar för de stora gesterna och orden; men elden är där – alltid.« Det Söderberg skrev om Knut Hamsun kunde för övrigt gälla Bo Bergman: »Kanhända har han en gång i sin första ungdom haft att genomgå en andlig förkylning, från vilken han aldrig blivit fullt återställd.«

Som synes är dessa silhuetter klippta med samma sax, och det finns inget skäl att omvärdera dem. Men jag tror att ett friare röstläge urskiljs i detta urval, där jag lagt tonvikten på Bo Bergmans författarskap efter det han pensionerades från postverket 1935 och i synnerhet på hans prosa efter åttio års ålder. Det är rösten hos en allt mindre fjättrad diktare som sent omsider börjat finna sig i den han är.

Han skrev för att resa ett bräckligt skyddsvärn mot döden och i hopp om att några rader skulle överleva. Idag tycks han föga läst – fastän ofta spelad, med ett nittiotal tonsatta dikter. Vad gör att Bo Bergman, hyllad i livet, försvunnit från utlåning och litterära samtal, medan Hjalmar Söderberg lever som ingen annan utom Strindberg och Selma Lagerlöf? Hans dikter kan tyckas för genomskinliga, för allmänna och likna varandra för mycket. Hans prosa blottar honom mer än de poem där han draperar sig i välbekanta symboler.

I grunden förblev han densamme både i dikt och liv. Han var illusionslös om sin insats och gjorde sig inga förhoppningar om att bli läst i framtiden. Han citerade Söderberg: »Med utveckling menas som bekant åsiktsförändring i en för bedömarens behaglig riktning.«

*

Länge trodde jag att Bo Bergman var klassikern i generationen mellan de stora 90-talisterna – Fröding, Heidenstam, Karlfeldt

– och de omkring trettio år yngre som Nils Ferlin. Jag har gjort detta urval för att pröva om rösten bär och tonen fortfarande hörs. Vad är det som fortfarande ger många dikter en lätthet som svär mot deras innehåll?

Jag älskade hans lyrik under tonåren, föreläste om honom i gymnasieföreningar och föreslog honom till Nobelpris i Arbetaren. Hans poesi svarade mot pubertetens stämningar av triumf och vanmakt, utanförskapet, upproret mot totalitära förtryck, föreningen av svärmod och humor, en närmast sorglös förtvivlan, känslan att livet aldrig höll vad det lovade, en trotsig insikt om »vad det är att mista och ändå vinna«. Även kärleken kom för tidigt eller för sent. Lågan inuti dimman var det konstnärliga skapandet, den allvarsamma leken. Bo Bergman var dödsuret som envetet gnagde på livets virke, orden tickade där inifrån, småningom skulle takbjälkar och dörrposter ge vika och en friare scen öppna sig.

Jag hade känt honom sedan sommaren då jag var fjorton och gick upp till honom med ett par diktvolymmer. Vi bodde i samma kvarter, Bo Bergman flyttade in i sin femrummare vid Linégatan då huset var tämligen nytt. Hans hushållerska visade in mig till skrivbordet där han arbetade på minnesteckningen över Hjalmar Söderberg. På fönsterbrädan stod små vita porslinsblommor, och på sandplanen tvärs över gatan, utanför livgardets röda kaserner, övade vaktparaden. Han bläddrade fram dedikationer och teckningar och berättade om sitt besök hos Strindberg:

– Det var lätt att kalla honom stolt, inskränkt, hjärtlös, när han i själva verket var så överkänslig att han knappt kunde se någon i ögonen. Han hade förfärligt möblerat där vid Karla-plan. Själv är jag äldre än det huset och de flesta husen i Stockholm, sade han med sitt torra skratt.

Bo Bergman hörde till den generation som ansåg att telefonen skulle användas till att säga det minsta möjliga. Han levde

kvar i känslan att telefonisten i sitt torn vid Malmskillnadsgatan personligen kopplade samtalet och avlyssnade det. Vanligen svarade hushållerskan och förmedlade sedan ett budskap från doktor Bergman.

Jag mötte honom i systrarna Greta och Estrid Linders litterära salong i Östermalmsgatan 63. Han var 93 år och sade: »Jag kan lättare räkna upp dem som inte är här än dem jag ser omkring mig. När man blir riktigt gammal, får man lättare syn på de frånvarande.« Han berättade om en färd med tunnelbanan och hur han en gång sprang med resterna av efterrätten till portvaktsparet på Saltmätargatan. Och om studentskrivningen i Norra Latin: Hjalle skrev om slaget vid Nördlingen på en timme och fick A, Bo satt tiden ut med En karakteristik av den upplysta despotismens tidevarv: B+. Från Linders gick vi ett par kilometer i snöig motvind över Östermalm. Jag håller på att stänga till om mig, sade han. Så Akademien och Nobelfesten får vara, även om en slumrande drottning Louise inte skulle märka att en trängd äldre herre lämnade podiet. Men dagen efter den 20 december 1962 då Erik Lindegren talade om sin företrädare Dag Hammarskjöld mötte jag Bo Bergman vid Sandbergs bokhandel på väg till radion för att spela in sitt tal till svenska folket på julafton: »Var själ av eld har samma fosterland.«

Det här var en tid då Gustaf III:s stadgade förbud att inte förråda Akademiens sekreter knappast iakttogs med samma skärpa som idag. Sålunda kunde jag anteckna den 19 december 1957: »Lunch hos Bo Bergman. Skvaller, minnen. Av Akademikamraterna hade han trivts minst med Verner von Heidenstam som varje 20 december vred huvudet halvt ur led mot direktören på kortändan, så att kungaparet skulle få njuta av hans profil. Mest saknade Bo Albert Engström och Torsten Fogelqvist. Årets pristagare, Albert Camus, hade han föreslagit i årtal. När Eyvind Johnson valdes in i våras, ringde Per Hall-

ström: 'Nu har det sannerligen gått utför med Akademien.' Bo uppskattade Pär Lagerkvist och Harry Martinson, men tyvärr tog båda sina genier till intäkt för att smita från sina plikter.«

Bo Bergman sörjde då Dag Hammarskjöld omkom 1961; denne skulle efterträda Anders Österling som ständig sekreterare så snart hans FN-uppdrag var över. Redan i december 1959 hade jag hört Österling bekräfta att detta var ett beslut inom Akademien. Nu blev det Karl Ragnar Gierow i stället. På Hammarskjölds stol satte sig Erik Lindegren, charmfull och beläst enligt Bo Bergman, som dock misstänkte Mannen utan väg för att vara en krypterad exempelsamling som någon spion lämnat efter sig från andra världskriget.

Ur min dagbok 21.2.62: »Vandrade med Bo Bergman i Humlegården. Han hade pläderat för Herbert Tingsten som Hammarskjölds efterträdare men mött motstånd; H.S. Nyberg skulle då aldrig visa sig i Börssalen mer. Själv var han utled på att höra Sigfrid Siwertz vid varje tänkbart tillfälle tala för Uno Willers.»

Ur dagboken 18.10.65: »Bo Bergman, 96, på lunch på Breda gatan, han hade gått från Djurgårdsbron och hade med sig gula rosor. Han sa huvudet var fint, resten av kroppen smörja. Han suckade att nu hade jag blivit lika gammal som han var år 1900. Dråpliga interiörer från Akademien där de flesta blivit tråkiga, värst Elias Wessén, snällast Henry Olsson, roliga var Eyvind Johnson och Erik Lindegren. Aldrig mer en biskop! Han sa: Det finns inget bättre sömnmedel än Svenska Akademiens sammanträden. Mot de gamla herrarna stred han en gång för att Elin Wägner skulle få efterträda 'tomtegubben' Hans Larsson. Harry Martinson var ett bra val, fast han ogillade *Vägen till Klockrike*. Två tänkbara inval hade han motsatt sig: Olof Lagercrantz och Artur Lundkvist, båda för polemiska och högljudda. Ett Nobelpris han röstade emot var Gabriela Mistral. Trots hennes storartade personlighet hade han föredragit Paul

Valéry, men Hjalmar Hammarskjöld, motståndare till inval av kvinnor i Akademien, hade i årtal förespråkade henne. 'I skolan höll jag aldrig reda på vilka som segrade eller förlorade i ett slag. Till sist sa min historielärare: »Bergman ska vi inte besvara med frågor. Han säger alltid att striden blev oavgjord och mörkret åtskilde de stridande.«' Varje år var han rädd det skulle gå på samma sätt med Nobelpriset; motsättningarna var stora. Pär Lagerkvist hade bestämda åsikter som inte bottnade i någon läsning. Han var bra på skvaller såsom de är som skriver högstämt; de återförsäkras sig hos det vulgära, sa Bo. Han skrev från nio till tolv numera, tvingades var dag gå ut och köpa Expressen åt sin hushållerska så hon inte skulle säga upp sig. Han tog två supar, pors och johannisört, konjak till kaffet. Tyckte om matjesillen och en röra på purjolök och prinskorv. Vi tog en promenad runt Djurgårdsstan, ner till Gröna Lund och Lothsacksa varvet. Han föredrog att gå med solen i ryggen, då kunde han oavbrutet sticka käppen i sin skugga.«

Den siste han var med om att välja in var Lars Gyllensten som våren 1966 efterträdde Ragnar Josephson. Bo Bergman hade med sympati läst *Senatorern*, vars huvudperson, en kommunistisk partifunktionär i öst, kommer i konflikt med staten därför att han ser sin ideologi förrådd av cyniska institutioner.

Någon månad innan han dog stod vi i bitande blåst i Narvavägens allé och talade om Dreyers film efter Hjalmar Söderbergs *Gertrud*, om Vietnam, om kalla krigets maktbalans. Gick inte Leopold II, Kongos utsugare, som han hade sett på Stockholmsutställningen 1897, fortfarande i mer ändamålsenliga kläder omkring i tredje världen? Under Koreakriget 1948 frågade Bo Bergman Sven Hedin var i världen det farligaste läget rådde, nu och framöver. Hedin hade utan att tveka svarat: i Palestina.

Jag minns honom, stödd på sin käpp, betrakta första majdemonstrationen. Han var inte konservativ, men banderollernas förkunnelse fann han förenklad och unga människors lust

att sluta sig samman snarare än gå sin egen väg såsom han själv hade gjort, den förvånade honom. Han misstrodde dem som utstrålade en stark övertygelse, däri olik sin skeptiske vän Hjalte som sade upp prenumerationen på alla Stockholmstidningar 1940 därför att de inte vågade fördöma Hitler.

Kanske känns Bo Bergmans svartsyn starkare än Söderbergs därför att han saknade stridslystnad. Han skapade tåligt en atmosfär kring sina människor; de blir trovärdigare än Söderbergs skarpskuret anekdotiska figurer men lättare glömda. Tolerans hade han lärt sig i Akademien, där han umgåtts med ideologiskt olik sinnade som Heidenstam, Per Hallström, Sven Hedin, Fredrik Böök (som han fann uppblåst).

Mot massupplevelser var han immun. Pseudomystik, det vi idag kallar flum, förargade honom. Han ville inte tränga sig på. Han avskydde den livliga åsiktstrafiken liksom varje annan trafikstockning eller folksamling. Då han mötte sin dystre vän Per Hallström – tyskvän även under andra världskriget – tyckte han sig i honom se dödsmaskens skönhet med dess slutna ögon. Hans egen avsky för nazismen var ett utslag av hans livslånga protest mot att individer lämnar ansvaret till partier, korporationer, överordnade. När en rad författare med Stellan Arvidson och Artur Lundkvist i spetsen undertecknade den Moskva-dirigerade Stockholmsappellen 1947 äcklades han över svenska intellektuellas naivitet och tänkte utträda ur Författarföreningen.

Vetenskap och dikt, fantasins frizoner, måste skyddas mot opportunist och politisk påverkan, sade Bo Bergman i sitt vårtal till Uppsalastudenterna 1925. Den enskilde är inte längre en marionett utan har ett moraliskt ansvar att utforska de lagar som gäller för verkligheten och framställa dem på ett sant sätt.

Han var – för att citera Ekelöf – en poet från den tid då »man prompt skulle ha mening i allt«. Därav hans otillfredsställelse, hans ångest som förblir lyriskt produktiv. Han slapp förstel-

ningen, slapp höra att det han skrev var märkvärdigt enbart för att han var så gammal. Han var pigg till ett par veckor före sin död i november 1967. Obduktionen visade att ingen förkalkning drabbat hjärnan.

*

Bo Bergmans estetik var på det hela taget denna: Varför krångla till det som är svårt nog ändå? Han medgav att några känt djupt för det förkonstlade. Men känslan är ingen måttstock i konsten. Stil var att uttrycka invecklade ting på ett enkelt sätt och inte tvärtom som en del verkade tro. Att förena klarheten med språkets musik lättade på trycket från en tillvaro som laddat honom med en klaustrofobisk migrän. På äldre dagar försvann den neurasteniska huvudvärken och han kunde tillåta sig den whisky vännen Hjalmar Söderberg tidigt betraktade som livsuppehållande.

Skri­va skönlitteratur var ett privilegium han länge förknipade med söndagar och lediga kvällar. Att vara författare var inget yrke och hade ingen status, såvida man inte var geni som Strindberg och Selma Lagerlöf eller rik som Heidenstam eller satt i Svenska Akademien. Han var statstjänsteman och en plågad pliktnatur; det gick vanligen fem sju år mellan samlingarna. Först i åttioåren blev de talrikare men svagare.

Bo Bergman blev med tiden allt mindre förbehållsam. Han tog till sitt eget liv när han tvivlade på att han hade mycket mer att säga om andras. Enstaka dikter dånar av inspirationens övermod och ingivelsens fröjd. Den glöd som finns, inte minst i hans politiska motståndsdikter, falnar i prosan där han slapp metri­kens utmanande stängsel. I gengäld rörde han sig ledigt och obesvärat när han i genrebrytande collage blandade filosofiska eftertankar, läsefrukter, reseintryck.

– Ens förflutna, påpekade han för mig, är en arbetsbod där man hämtar sina redskap, en barlast så man inte går över styr,

ett gift som tömmer en på kraft, en tillgång man söker realisera och förvandla till verklighet.

Han återkom ofta till att han aldrig levat, aldrig tagit onödiga risker, aldrig lyckats förena dröm och handling. Han gjorde ingenting oöverlagt. Han var – skrev Hjalmar Söderberg – alltför fjärran »de allra flesta fördomar för att ens finna någon anledning att vända sig emot dem«. Han förblev en ensam människa. Han läste och skrev för att slippa ifrån sig själv men kom bara alltför nära den han var, nej, den han kunnat bli. Sin livshunger kunde han inte hantera. Då han växte upp sade fadern åt honom att tiga vid bordet och modern förmanade honom att leka tyst.

I *Den förrymda själen* tecknade han två personlighetstyper, den utåtvända som vill påverka och forma sitt samhälle, den inåtvända som fångas av det förflutna och flyr till en historisk eller diktad värld som enbart är hans egen, den ensammes universum. Det är Bo Bergmans eget öde. »Jag utövar tydligen en magnetisk dragningskraft på motigheter av olika slag. I lyckan väntar jag bara på olyckan.«

I sitt verk om Svenska Akademiens idéhistoria och symbolmiljö påpekar Torgny Segerstedt att Bo Bergman saknar varje metafysisk nödutgång. Bara i drömmen, i konst och dikt, kan människan hävda friheten i en tillvaro förutbestämd av hårda naturlagar. I sin minnesteckning över Bernhard Elis Malmström (1940) skrev Bo Bergman: »Man äger aldrig världen som i tjugooårens drömmar. Man är ett med den. Det är först när 'verkligheten' anmäler sig på allvar som tillvaron faller sönder i en inre och en yttre och livskonflikterna begynna.«

Livsförnekelsen var hans redskap för att hantera förödmjukelser. Den prunkande retoriken från Heidenstams och Levertins 1890-tal ersatte han med sakliga vardagsord som uttrycker en sinnlig lust till enkla ting och en vila i ett hotat kulturlandskap. Prosadebuten *Drömmen* präglades enligt Oscar Levertin

av »den buttra öfvertygelsen hos ett lifvets styfbarn, att existensen är ett tomt skuggspel«. Bo Bergman var »en personlighet med små mått, tunt blod och fattig föreställningsvärld«. Det tycks mig som om han i alltför hög grad tog till sig den karaktistiken.

Bo Bergman försökte inte skapa en verklighet som skilde sig från det obarmhärtiga livsflödet omkring honom. Han förstörade inte mänskligheten, han satte den på ett frimärke. Han föredrog den triviala närbilden och tecknade av dem som befolkade hans omgivning. Han avundades sin älsklingsförfattare H. C. Andersen den fantasifykt och förvandlingskraft som förmenats honom själv. Sjalarnas maskerad deltog han inte i.

Portvakten, hushållerskan, tullskrivaren, uselt betalda lägre tjänstemän, »tillvarons utlänningar« – det är desillusionens bärare som han med tunn episk tråd förbinder i noveller och romaner. Hans karaktärer trevar efter villkoren för sin existens snarare än efter ett religiöst färgat ljus. De har ett plågsamt förflutet och söker stänga dörren till det; de vill inte veta vad de gått miste om och de vet att historien inte kan skrivas om. Därav deras trötta kvällsvandringar mellan lind och kastanj som susar ett budskap om att det mesta varit förgäves. En stämning av förfall, nedgång, tomhet. Och snart är det höst, och vinter, och snön den faller.

Hans porträtt av borgerligt lätt förkomna figurer hör ihop med hans känsla av att ha lidit förödmjukande nederlag i den sociala prestigeekampen. Sentimental var han inte men lugnt illusionslös: »Livet blir aldrig annat än ofri grund.« Och medkänslan växte i hans författarskap; förståelsen blev starkare än ironin. Han använde grafikerns etsarnål och höll ett avstånd till sina figurer för att inte besvära dem. Han finkammade livets ytterzoner. Han gav bilder ur kärlekslösa äktenskap som håller fasaden utåt och fräts sönder inifrån. Om gemenskap som blir främlingskap, om hur två älskande aldrig älskar lika högt

samtidigt — därom skrev han precis som Hjalmar Söderberg. Kärleken är nåd och illusion, obarmhärtig naturmakt och egoistisk lust att gripa in i en annans öde.

En gammal man måste syssla med något i väntan på middagen och döden, ursäktade han sig. Den prosa Bo Bergman skrev från åttio års ålder kan kallas *Epiloger* efter hans första ålderdomsvolym. Men av ålderns pratighet inget spår, däremot av ålderns svalka och distans. En prosa rensad från utsmyckning, sakligt registrerande även det obehagliga: mobbning i skolan, mardrömmar, kärlekssvek.

Hans fiktion öppnar sig mot verkligheten likt en påhittad memoar. Den består av minnen sammanträngda i tid och rum, tekniken enkel, undertonerna lika få som övertrampen. Sällan snubblar man över en rot på Bo Bergmans stigar. Mönstret känns igen: pensionerad lektor, ämbetsman, notarie, ungarl eller änkling med hushållerska möter av en slump på stan, på teatern, på brunnsorten en bekant ur sitt förflutna. Berättelser växlas, samband klagörs, lögn, förräderi, missförstånd blottas. Nederlaget kan aldrig göras ogjort.

Öden heter en samling som Bo Bergman gav ut vid 94 år. *Provinsialläkaren berättar* är den Bergmanska arketypen: två Uppsalakamrater möts efter fyrtio år på ett tåg mot Stockholm och läkaren får för sig att återge en episod ur sitt liv. Dessa tillfälliga möten mellan åldrade människor väcker minnen som ständigt varierar hos Bo Bergman. I *Billigt pris* har en avdankad aktör en gång lånat en flicka trehundra kronor. Där han sitter glömd i Djurgårdsstaden får han besök av en troende herre som hittat en skuldsedel på det beloppet i sin hustrus kvarlåtenskap och nu misstänker att hennes minne är fläckat av osedligt leverne. Skådespelaren låter honom tro det, vägrar ta emot sedlarna men ber änklingen skänka dem till församlingen.

Lika typisk är *Vårvinter*, där en gift kvinna kysser sin älskade, en mycket yngre student, i Haga slottsruin och återvänder till

Saltmätargatan för att höra sin trista man läsa högt för sig själv ur en roman han ska skicka till Bonniers. En byråchef möter på ett kafé i Köpenhamn en kvinna han älskat för länge sedan, lyssnar till hennes olyckliga liv och känner sig oförmögen att ingripa. En visit har som så ofta en utdragen upptakt: den gamle läroverksadjunkten vid Mariatorget tittar på barnens lek vid Tors fiske och öppnar ett brev från sin okända syster. Två parallella levnadslopp är nära sitt slut; det är dags för sanningen.

»Skeppet« är en novell om en pojke i Klara skola som för att undkomma klasstyrannen ljuger ihop ett skepp som han bygger i hemlighet och ska blidka denne med. Men skeppet är bara ett spökskepp i hans fantasi, livnärd av Marryats romaner. När han måste avslöja detta och bli ihjälslagen av sitt plågoris, visar det sig att denne gått till sjöss. Fascinerad av kamratens havsvisioner hade han rymt från skolan. I »Scheherazade och jag« – i *Noaks ark* – ger Bergman den självbiografiska bakgrunden till novellen.

Medan Bo Bergman med lidelse porträtterar genier och heroer i sin poesi, handlar hans prosa om de sidoställda, om renskrivare och notarier. Han talar för de alienerade, för dem som har dåligt samvete för att de inte uträttar något »värdefullt«, för dem som kopierar och inte kan ge ord åt sin inkapslade längtan, för dem som blickar tillbaka mot ett fatalt vägval och ändå känner skam.

Skulden från 1948 var den prosabok han satte högst. *Vi vandrare* var hans mest framgångsrika och sålde åttiotusen exemplar. I mitt tycke är hans bästa roman *Den förrymda själen* (1955). Där möter Arvid Clerck, 59 år och frånskild, den unga Jane. Parallellen med *Ett bokslut*, Bergmans debutroman vid 73 års ålder, är tydlig: flickan i nuet, den åldrande mannen vänd mot det förgångna, med böckerna som sitt stöd i lidandet. Har någon författare i samma grad skildrat människor för vilka böckerna är det väsentliga livsinnehållet?

Ofta nog lät han sin otålighet blåsa bort melankolin och berörde sitt förflutna utan nostalgi: »Jag mötte Strindberg på Riddargatan ibland. Han gick rak i ryggen som en gammal major.« Han undgick grämelse så länge ingen tvingade ner honom i källarhål där musiken dånade och stearinljus brann på dunkla bord. Tacka visste han kristallkronorna över de vita dukarna på Metropol och Tennstopet. I den mån han var tacksam mot livet var det för allt han förskonats ifrån. Men det är »inte livet, det är konsten som är kort«.

Bo Bergman antydde att författare som Strindberg och Hjalmar Bergman gick omkring med en rikedom de knappt visste hur de bäst skulle förvalta. Själv hette han Bo Hjalmar, kallades ibland så då han var ung, men medgav gärna att han tvingades utvinna det mesta möjliga ur en långt magrare livränta. Hans pessimism impregnerade honom mot överraskningar. Där andra förtrollades av förnyelsens uppenbarelser såg han en rastlös drift mot förändring. Tillvaron är en lervälling, men goda féer och enstaka diktare, förutom Dikten själv, hjälpte honom igenom, inte torrskodd, dock upprätt.

– Ersätt metafysiken med metaforen, rådde han mig. Det finns nog med obekantas obekanta på nära håll.

*

Bo Bergmans tidsdikter från första världskriget till atomvapnens 60-tal kom långtifrån alla i bokform. Han tryckte dem i Söndagsnisse-Strix och alltifrån 30-talet i Dagens Nyheter, ofta dagen efter en nyhetsrapport eller en ledare av Johannes Wickman. »Två firmor« skrevs 1933, ingick i *Gamla gudars* och förbådade nonaggressionspakten mellan Tyskland och Sovjetunionen. Nazismen såg han från början som en amoralisk kraft som ville göra Europa till ett nekropolis av utrotade människor och arkitektonisk pompa, de grymma gudars Valhall.

Under bokbålen i Berlin konstaterade han att tyranner miss-

tror den uppstudsiga, mångtydiga fantasin. Människans frihet uttrycks i att hon ständigt frågar utan att vänta på svar som inte finns. Litteraturens lek med begrepp, idéer och livsöden stoppas av diktatorn som sätter taggtråd kring parken, där glädjen, äventyret och planlösheten tumlat om med varann.

På nyårsafton 1935 tryckte Bo Bergman på Dagens Nyheters första sida dikten »Heligt krig«. Mussolini hade angripit Abessinien. Inledningsraderna läggs i dennes mun:

Vi skrida till doms. Vi spränga itu.
 Vi civilisera med krevader.
 Här ligga de civiliserade nu
 i långa, tysta rader.
 Som slakt ha de stupat knall och fall
 för våra jätteslungor
 eller hostat upp i ett gasanfall
 sina barbariska lungor.

Tonfallet påminner om Stig Dagermans dagsverser ett par decennier senare. Om propagandans lögner och den svåråtkomliga sanningen fortsatte Bo Bergman att skriva dikt efter dikt. I DN:s julnummer 1942 svarar han på enkäten Om jag vore ung. Först och sist skulle han gå i strid »mot den offentliga lögnen om olika moral för stat och individ och om människovärdets avhängighet av ett politiskt system. Hela denna våldsfilosofi, som dekreterar att människan är till för staten i stället för tvärtom, skulle säkert uppröra tjuguyåringen lika häftigt som nu sjuttitreyåringen.«

Med all sin skepsis trodde han på en universell politisk och moralisk etik, obunden av tid, miljö och kultur. Det var inte fel att beskriva hur människan borde vara, fast hon sällan var det. Han försvarade odlingsviljan, det lugna växandet, den långsamma mognaden. Ande är ett begrepp i många av hans dikter; det står för vidsynthet, skapande kraft, tolerans. Att ta ställning var

nödvändigt. Brudgummen vid altaret kan inte säga ja och nej på samma gång, påpekade han. Till Dagens Nyheters 75-års-jubileum 1934 skrev han »Frihetsordet«, en av flera dikter om ordet:

Ordet är människans födelse,
liv och förödelse,
eld och oro i alla land.
Dräpa det kan du ej. Får det ej
stiga, får det ej flyga,
döms det att smyga
fram som en underjordisk brand.

*

Bo Bergman var enligt Sten Lindroth en av våra stora kärleksdiktare: »Han har besjungit, och i sin prosa analyserat, den erotiska passionen i alla dess stadier och förklädnader.« Några kärleksdikter har i sin mörka lidelse få motstycken. »De lever av vissheten, att kärlekens död är det ofrånkomligaste av allt [— —] men den fanns där ändå som snabb beröring eller andakt inför mysteriet.«

Ett par studentsomrar bodde Bo Bergman hos en religiös släkting som hyste gäster på Stora Sickla gård i Nacka. Han presenterades för en änka efter en kyrkoherde i Småland och hennes döttrar Ester och Maria Almqvist. Ester utvecklades till en uppskattad konstnär. Sjuttonåriga Maria blev Bo Bergmans sångmö, med en ren profil, mörk hårfläta och bestämda åsikter. »Jag minns inte hur länge det dröjde, innan jag vågade tillstå att jag älskade denna lilla självsäkra flicka, som inte liknade någon av dem som dittills korsat min väg. Hon var den rätta, den enda, den nödvändiga. Det behövdes inte många ord mellan oss, innan det hela var klart. På våra romantiska promenader upp till Källtorpssjön sjöng själva tystnaden. Världen blev visserligen inte sämre sedan vi biktat våra känslor för varandra,

men den blev annorlunda, kom närmare och närmare, fordrade oupphörligt svar.«

Maria Almqvist (1871–1964), ogift, blev lärarinna och föreståndarinna för ett hem för sinnesslöa barn – som det hette – i Slagsta vid Mälaren, senare i Lund. Han beundrade henne villkorslöst för hennes oegennyttiga insats för lidande människor; själv var han bara poet. Mötet med Maria var som i Henri Alain-Fourniers *Den store Meaulnes*: hon blev flickan han aldrig glömde. Hon dyker upp i debutnovellerna i *Drömmen* och sextio år senare i *Noaks ark*. »Hon har varit en del av mig själv en gång, och när jag längtar är det till mig själv som jag var på den tiden.« De växlade hundratals brev genom åren och träffades i Stockholm och Lund. »Varför ska ödet hårdast slå dem som älska mest?« frågade han förgäves. Maria dog 1964. Han apostroferade henne som Stjärnöga i en av sina finaste dikter och tillstod öppet att hon stod bakom »Adagio« och »Över tid och rum«.

Hustrun Hildegard, död vid femtio år, besjög han i »Lillebarn«, »Du och jag«, »I fjällgränsen«, »Skuggan«. Likaså sade han sig ha tänkt på henne då han skrev den dikt han i en enkät satte högst: »Irrblosset och älvan«, i *Livets ögon*. Hans äktenskap saknade samklang och andlig gemenskap. Hildegard hade en rad psykosomatiska åkommor och vistades mycket på sjukhem. Halva sitt liv var Bo Bergman änkling.

Vännen och kulturhistorikern Harald Schillers hustru Anna kom han nära: »Vi äro bundna båda; och dock ha vi något gemensamt som ingen kan ta ifrån oss. Vänskap är kanske ett för litet ord för det, och dock rymmer det mycket nog.« Han tillägnade henne en dikt: »Till den som jag vill och hoppas skall kunna förstå mig!«

I »Slagrutan«, även den i *Livets ögon*, beskrivs hur han tyngd av arbete och bekymmer möter den unga Estrid Ericson (1894–1981):

Då kom hon som en vänlig fe
 med vårens gröna kvist i handen,
 och kvisten rörde vid hans bröst
 och djupt därinne sjöng en röst:
 Gräv här, här brusa jordens brunnar.

Estrid kom från hustruns hemstad Hjo där hennes far hade stadshotellet. Hon hyrde hos familjen Bergman i Nybrogatan 58, arbetade som konstnär i tenn och startade 1924 butik och verkstad i Smålandsgatan 40, Svenskt Tenn. Tre år senare flyttade hon till firmans nuvarande lokaler vid Strandvägen. Hon har beskrivits som fantasimänniska och romantiker och av Elin Brandell (DN 21.4.1929) som en »smärt, vek flicka med det vågiga håret uppsatt i en knut i nacken [— —], med ögon som glimma av något mystiskt ljus, som kan vara skälmskhet och ironi, men också något annat«.

Om Bo Bergmans förälskelse handlar novellen »Livets gudinna« som på nyåret 1922 stod i Hvar 8 Dag. Han hade fyllt femtio och såg sig som så gammal att han måste dölja kärleken som ett lyte. Den älskade kommer med livet självt, men han känner tvekan: »Ångest bor i aftonvinden. / Lyssna ej. Låt vinden gå.« Det förflutnas ormbett som förgiftat honom hindrar honom att börja på nytt: »Du är dömd. Du kunde ej / driva skuggorna tillbaka. / Det var livet som fick nej.«

Bo Bergman har för Ingrid Gavelius Renwik bekräftat hur en rad dikter bygger på hans kärlek till den tjugofem år yngre Estrid. Hennes ord från 1923, med raden »Jag fryser om dina händer«, är inspirerad av Estrid: »Vilket under att jag fått / möta dig till slut och leva!« Estrid har gett upphov till versdialogen »En sommarnatt i Riket«, förlagd till Estrids sommarställe i Tyresö. Här ses den förlorade kärleken i försoningens ljus. Hon är en skönhetsdyrkande naturvarelse som förebrår honom att han gör livet till vers. Han har många jag och hon söker

förgäves pricka in vem han är. »Det finns inget orubbligt jag kring vilket vårt liv kretsar – bara jag bakom jag, som solar bakom solar. Och vi föds och dör i vartenda ögonblick.« (*Makter*)

Efter hustruns död syntes Bo Bergman ofta vänta på Estrid utanför Svenskt Tenn. Vänskapen höll genom åren. De skulle ha gift sig, berättade han, men han var för feg och ville inte hindras i sitt konstnärskap. Dikten »De sköna tingen« (i *Riket*) riktar han direkt till Estrid, han hyllar henne men varnar henne att tro på att yttre ting skapar lycka. Estrid gifte sig 1944 med kaptenen på Svenska Amerikaliniens Gripsholm som hon mött ombord. Bo behöll kontakten med Estrid så länge han levde och hon skymtar i hans texter in på 1950-talet: »Det är så långt mellan dig och mig, / som mellan förr och nu, / men jag talar ibland med dig, / med det i mig som är du.«

Om dessa relationer var han öppen utan att göra något väsen av dem. Till mig sade han en gång: »Passionen tar inte miste, men jag skulle ta miste om jag helhjärtat trodde på den.«

Hans avståndskärlek till Maria Almqvist var säkerligen hans mest genomgripande upplevelse. Hon förblev den som förstod honom alltigenom och som upphävde hans existentiella ensamhet. Han drog sig för att belasta sina närmaste med sina sorger. Maria – hon som förblev ung i hans tankar men var livserfarna- re än de flesta – var sannolikt den enda människa han anförtrodde sina känslor. Hon var den goda människan i hans tillvaro, hans livboj i den svidande saknadens nätter, hans älskade i över sju decennier.

Några år på 1910-talet kom de varandra mycket nära – för övrigt kort efter det att Hjalmar Söderberg gett ut *Den allvarsamma leken* som öppet speglade hans olyckliga kärlek till Maria von Platen. Bo Bergman var förtvivlad över läget hemma och hustruns långvariga sjukdom. Han skrämdes av sin känslighet och fruktade för sin själsliga hälsa om han inte fick ha kontakt med Maria Almqvist. Hon i sin tur plågades av sam-

vetskval för att störa familjelyckan, fast en sådan inte existerade. De borde ha förenats, men skulle hon ha blivit lyckligare då? frågade han sig. Dock var de överens om att de räddat något av det bästa åt varann, även om de inte kunde rädda allt.

*

Det är draget av svalka och reservation som gör Bo Bergman mindre beständig än Hjalmar Söderberg. Han stretar emot passionen, han håller känslorna på kylskåps armlängd. Distan- sen kan väcka nyfikenhet och en lust att spana efter gåtor, men Bo Bergman tar man på hans ord. Han ogillade dekret, recept, pekpinnar lika väl som krystade tolkningar. Han sökte – inte alltid med framgång – ett språk som inte spillde en droppe i onödan.

Sitt naturliga tonläge finner Bo Bergman i fragmenten och minnesutkasterna från tiden mellan åttio år och nittioåtta. Där lär vi känna honom bättre än tidigare. Kvarglömd på jorden går han igenom sin bokhylla: »Att bli gammal är att hellre um- gås med döda som lever än med levande som är döda.« Drö- jande, argsint ibland, ställer han de stora frågorna. Men män- niskans villkor förblir desamma:

En lots skall bärga oss sist en gång
ur stormens skri
med rivna segel, med tystad sång,
med själen fri.

Kedjan – titeln på 97-åringens diktbok från 1966 – är länkarna som förbinder människors historia och nutid men också bojan som fäster oss vid ett osynligt maskineri. Vem maskinisten är vet vi inte, vi hör hammarslagen, »men var är smeden, verkstans herre, ödenas atlet?« De sena dikterna är oretoriskt renblåsta och enkla, otidsenliga och ibland överraskande. »Program är det värsta jag vet.«

Han tog inga konstnärliga risker. För litterära experiment saknade han sinne, bollade ogärna med orden, lockades inte av nonsensvers. Han stod närmare Marcus Aurelius' stoicism än surrealisternas fria associationer. Att ett lagbundet skeende – livets och historiens obeveklighet – kunde påverkas med hjälp av oklart mumlande, fri vers, fri kärlek, biktande av drömmar och aggressioner höll han för ett skämt. Modernitetens kärna är att ständigt förändra. Av konst och litteratur krävs då att de är nyskapande, ett begrepp som enbart de unga och oerfarna kan stoltsera med. Modernist var han följaktligen inte. Det arv han i dämpad form ville föra vidare var det från Tegnér, det hellenska snarare än det nordiska.

Hans stålpenna gled i taggig ultrarapid; kulspets och skrivmaskin ogillade han lika mycket som fusk och floskler. Han ville ha musik i versen. Rim och rytm var nödvärn mot den gnagande intigheten. I recensioner uppskattade han Artur Lundkvist, Harry Martinson, Gunnar Ekelöf. Men även om livets tomhet och meningslöshet ville han skriva klart, inget svävande och odisciplinerat, ingen falsk förtröstan. Som intellektuell renhållare ryggade han inför det alltför sammansatta och kunde avfärda det som avsiktligt tillkrånglat. Förförelse, rus och bedövning frestade honom inte; den extas han förnam steg ur inspirationens och kärlekens sällsynta besök.

Han fann sig lättare i upprepningen, i tvånget att försaka, än i den jakt på stimulanser och sensationer som är kännetecknet för den moderna människans frihet. För honom låg friheten i att våga säga nej till det vulgäras och lättillgängligas lockelser, i att ifrågasätta makten och i att avvisa de starka männens erbjudande om trygghet. Den viljans frihet han småningom började tro på var kraften att välja bort allt ovidkommande som trängdes på konsumtionssamhällets scen.

Han satt på balkongen, oklanderligt klädd i sjunkande sommarljus, det var i mitten av 1960-talet. Han upplyste mig i för-

bigående att han bränt breven från Maria Almqvist och bett henne göra det med hans, men hon bevarade dem. Om sina känslor för henne hade han berättat; det fanns inget att tillägga. Han hade inga hemligheter längre att dela med någon.

Han såg över vad han hade kvar. Kollegiala och vänskapliga brev buntade han ihop åt Kungl. biblioteket. Det var en tunn kvarlåtenskap som jag tog del av då jag två år efter hans död gav ut *Kära Bo Kära Hjalle*. Så försvann han in i sitt bibliotek för att söka efter något som han inte längre fann, oaktat dess prudentliga ordning. Jag går i upp trampade spår som en gammal arméhäst, sade han. Det stod en luft av trotsig ensamhet kring honom.

Då hade han motvilligt, många år tidigare (i *Stunder* 1952), tagit ett avsked till dikten som inte blev det sista:

En gång gjorde vi guld av grus,
vi fantasiens
alkemister.
Nu är glansens och melodiens
magi på väg ur mitt hus,
som allting annat jag mister.

I den snöiga myllan
därute står
ett fruset
trädskelett.
Men härinne går
en gammal herre år från år
och flyttar en bok på hyllan
och jämkar en tavla rätt.

Mot slutet förklarade han sig skuldlös: »Det är inte Gud som skall förlåta, det är du som skall förlåta Gud.« Förargad över att man efter livets hårda praktik måste betala inträde också till döden signalerade han till Djurgårdsfärjan som i lågsäsong styr-

de tom mot en öde kaj: »Charon, du gamla färjman, ro hit ett tag. / Mitt namn är Bo Bergman. Nu kommer jag.« (Han uttalade alltid sitt namn med stockholmsk grav accent.) Till slut bad han och blev bönhörd:

Kom när jag sover
men väck mig inte.
Lägg din iskalla hand
på min panna,
så går febern över,
den gamla envisa febern
som kallas livet.

I. POESI

Ur *Marionetterna*

MARIONETTERNA

Det sitter en herre i himlens sal,
 och till hans åldriga händer
 gå knippen av trådar i tusental
 från vart människoliv han tänder.
 Han samlar dem alla, och rycker han till,
 så niga och bocka vi som han vill
 och göra så lustiga piruetter,
 vi stackars marionetter.

Vi äta och dricka och älska och slåss
 och dö och stoppas i jorden.
 Vi bära den lysande tankens bloss,
 vi äro så stora i orden.
 I härlighet leva vi och i skam,
 men allt som går under och allt som går fram
 och allt som vår lycka och ofärd bådar
 är bara ryck på trådar.

Du åldrige herre i himlens sal,
 när skall du tröttna omsider?
 Se dansen på dockornas karnaval
 är lik sig i alla tider.
 Ett ryck på tråden – och allting tar slut
 och människosläktet får sova ut,
 och sorgen och ondskan vila sig båda
 i din stora leksakslåda.

DRÖMMARENA

De skrida förbi med famnen sträckt
mot en syn som evigt gäckar.
Deras panna är mörk, deras dräkt
har trasor och hål och fläckar.
De följa en stjärna, en vind, ett moln,
ett irrsken, en korseld av nycker
och trycka till bleka läppar den skåln,
där aningen tömt sina drycker.

De köpa ej jord och de bygga ej hus,
mot okända trakter går färden,
och gåve Herren dem himlarnas ljus
och gåve Satan dem världen,
de kunde ej stilla sin törst ändå,
de måste söka och vandra och gå
på väg till någonting annat.
Hur smått blir allting som fått ett svar!
Det stora är det som står olöst kvar,
när tanken svindlande stannat.

STJÄRNÖGA

Stjärnöga, du som jag mött
långt i försvunna tider,
nu är det kvälldags, och trött
min ungdom till vila skrider.

Irrbloss, som världen har tänt,
slockna så lätt i världen.
Stjärnöga, mycket har hänt,
sedan vi skildes på färden.

Villsam är vägen som går
fram genom mörka länder.
Stjärnöga, Stjärnöga, när
jag aldrig mer dina händer?

Tag mina händer och led
mig in i ditt ljusa rike.
Stjärnöga, giv mig din fred
och låt mig varda din like.

DEN DÖDA

Hon mätte icke ut sitt värde
och vägde icke **ve och väl**.
Den lön hon tigande begärde
var eld mot eld och själ mot själ.

För henne fanns ej synd och späkning,
så litet som en skriven lag,
och aldrig **satte hon på räkning**
sin ungdoms fond för ålderns dag.

Hon var ej den som **eftersinnar**,
hon flammade och sjönk förtärd
och pyrde ej som sura pinnar
på någon huslig lyckas härd.

Ty luft och ljus var hennes väsen
och glimt av hav med stormar i.
Hon var för stolt, för rik, för kräsen
att bära ok och band som vi.

Och därför gick hon när hon kände,
att allting tyngde här som mull,
och lät oss stå med vårt elände,
vårt hjärtfel och vårt goda hull.

Hon lät oss stå där gubbförgrämda
och stirra på en öppen grav
– när hennes själ, den aldrig tämda,
blev luft igen och sol på hav.

VÅRFROST

Därute stiger vårens sång,
och hela rymden klingar
av lust som finner jorden trång
och längtar efter vingar.
I dammet på vår fönsterpost
vi rita tysta skrifter
om allt som slutade i frost
och fattiga bedrifter.

Vi föddes gamla, och vår släkt
fick gråa hår i vaggan.
I drömmen härjade vi käckt,
men sänkte genast flaggan,

när livet som piraten strök
 vår farkost alltför nära.
 Nu sitta vi med rygg i krök
 och lappa hop vår ära.

Därute visslar vårens storm
 sin vilda rövarvisa,
 och allt som lyder lag och norm
 skall nu stå upp och prisa.
 Men våren **håller icke min**
 och känner inga plikter.
 Vi fyra på i vår kamin
 och elda den med dikter.

Så lustigt ingenting föröds
 som tjugårslyriken,
 och ingen fågel **Fenix** föds
 ur askan och kritiken.
 Låt vädren sopa himmeln ljus,
 det blir väl aldrig dager
 i våra hjärtans stängda hus
 med gammalt skräp på lager.

Vem bryter upp den dörr som sprang
 i lås för länge sedan?
 Ej vin och vår och lyrors klang.
 På lur står alltid ledan.
 Se **Abels släkt** i solen ler,
 där lyckans böner stiga.
 Vår offerrök har slagit ner,
 och våra gudar tiga.

NARRSPELET

Nu rymmer den långa natten,
nu vakna vikar och vatten,
och världen blir åter ung.
Sätt gröna kvistar i hatten,
mitt älskade barn, och sjung.

Men ögonens lågor tära,
som vore en höstdag nära
och stormen och mörkret här.
Är våren ej vår, min kära,
för dig som för allt som är?

I ångest sjunker din panna,
där droppar av kallsvett stanna.
Din hand är frusen och tunn.
Jag hade lust att förbanna,
men orden dö på min mun.

Vad tjänar det till att spörja,
om livet är gott att börja
och gott att ha levat ut?
Vad tjänar det till att sörja,
när sorgen också tar slut?

Du knäcks som en frostnatt knäcker
en blomma, och vintern täcker
förstummad och kall din grav,
tills våren ånyo bräcker
med dåå över land och hav.

VÅRFROST

Och markerna spira åter,
och kvinnorna vira åter
med ljusa slingor sin hatt,
och hur jag skrattar och gråter,
blir gråten till sist dock skratt.

Det är ett narrspel det hela.
Vi äro narrar, som spela
en sorgmarsch i valsens takt.
Att leva, det är att fela
och hjärtat en munter makt.

På knä i stoftet vi falla
och resa oss plötsligt kalla
och le åt vår avgud nyss.
Jag älskat dig mer än alla
och glömmer dig för en kyss.

CLOWNER

På livets stormiga arena
är du, är jag en clown som drar.
Men ingen vet vad pris det har
det sura bröd som vi förtjäna.

Vår plumphet är en mask för dragen,
där alla smärtor stå att se,
och blodrött lyser mitt på magen
ett hjärta av [papier maché](#).

Så går det löst, vi kasta boll
med rim och rytmer, sucka, brinna,
förbanna, älska orätt kvinna,
och dö för träsvärd i vår roll.

Men det är rollen, icke vi,
som ger oss namn och applåderas.
Vi glömma den – och bombarderas
med hån från golv till [galleri](#).

STADSBARN

Jag älskar dimman som släpar våt
över kajer och torg i natten
och lyktornas ögon, röda av gråt,
och lukten från gatan och visslans låt
från en spöklikt skymtande båt
ute på Mälarns vatten.

Jag älskar novemberdagens grå
förtvivlan och grändens fasa,
fabrikernas hjärtan som bulta och slå
och droskan som rullar och löven som gå
i dans kring en bänk i en vrå
med en ensam människotrasa.

MIDDAGEN

Det är rosor på bordet och ljus
– se lågorna kasta sig vilt i staken.
Det är vinande skratt, det är rus,
det är nakna ord och naken
och blommande skönhet i brus
av spetsar och flor för att höja smaken.

Det äts och dricks och hålls tal.
Vi äro vänner och älska varandra.
Vårt hjärta är gott och vår tanke är skral,
och vinet kan ingen klandra.
Som en stortupp i salen gal,
så gala sig hesa alla de andra.

Och kvinnorna luta sig lätt
över duken med bröst som stiga
och de vita skuldrorna tryckta tätt
till svarta frackar och tiga
och spinna som kattan när hon är mätt
och trött på att klösas och kriga.

Och sorlet stiger igen ur sin grav,
och hela rummet är vordet
till ett larmande, vaggande hav
– och man glömmet ej bibelordet,
ty högra handen vet icke av
vad den vänstra gör under bordet.

Se kåkarna hänga och plumpa skämt
som paddor springa ur gapen.
En liten oskuld suckar beklämt

i en näsduk med adligt vapen,
och några herrar som döden har skrämt
förstå den ockulta vetenskapen.

Men över bordet faller en sky,
som beslöjar all jordens förtreter.
Den växer, tättnar, blir tung som bly
på blänkande hjässor och nakenheter,
medan mörka livréer stå staty
mot väggarnas gula tapeter.

DEN SOVANDE STADEN

Det ligger en stad, jag säger ej var,
berömd i rikets annaler,
med gator och hus där mossan är kvar
och stinkande gröna kanaler.
Och där finns det visdom av bara hin
och mögel och damm vill jag lova,
och själva kajorna tala latin,
men stadens fäder de sova.

De sova i solsken, de sova i regn,
de sova i alla väder,
de sova i lagarnas heliga hägn
som malen i gamla kläder.
Så sover det goda samvetet blott,
som är en välsignad gåva.
Ack, det är människans skönaste lott
att äta sig mätt och sova.

Och året det kommer och året går,
 och tornets visare vänder.
 Men en vacker morgon på torget står
 en yngling med knutna händer.
 – Hallå, du vördiga borgerskap,
 som snarkar inunder taken.
 Och löper jag mitt uti dödens gap,
 så skall du ändå bli vaken.

Han lyfter sin gyllne lur med en sväng
 och blåser och slår på sin klinga,
 och gubbarna kravla sig vresigt ur säng
 och se i luckornas springa.
 Fördömt vad pojken är vacker ändå!
 De stryka sig lent om skäggen,
 sen draga de åter nattmössan på
 och vända sig om mot väggen.

Den stackars ynglingen står som en stock,
 vad blev det av stridens låga?
 Han sticker sin gyllne lur i sin rock,
 och ögonen gapa och fråga.
 Men allt är så stilla. I solskenet blott
 fontänens små böljor plaska.
 Då kastar han värjan med hån och **spott**
 och letar rätt på sin flaska

och dricker för kungen och katedraln
 och vinden som vänder kappan
 och dricker för helgonets bild i portaln
 och somnar salig på trappan.

Så sover det goda samvetet blott,
som är en välsignad gåva.
Det finns ingen större och skönare lott
än sova bland dem som sova.

ADAGIO

Vattnet rörs och vinden spelar,
vind och vatten ta varann.
Bakom skogens glesa dungar
gula rågen gungar
av och an.
Del är bara du som **felar**.
Hjärtat saktar sina slag.
Jag hör svag musik som spelar
mig till sömns i dag.

Molnen glida lätt som vita
svanar över himlens sjö,
men de tuga där de fara,
svanar sjunga bara
när de dö.
Ont och tungt har jag fått slita,
det är tungt på tiggarsstig.
Jag vill fara med de vita
svanarna till dig.

GUBBEN

Så har jag hurrat mig hes och trött
i livets skrävlande gille.
Min själ är sönder och skrattet dött,
och dött och torkat mitt snille.

Vad äro vi dock i denna värld?
Blott skuggor, som irra och irra.
Med kalla ögon på all vår färd
de sömniga stjärnorna stirra.

De unga slåss om väder och vind,
och kärleken är deras pina.
Den gnager köttet ur deras kind,
tills knotorna bli som mina.

I aska slocknar en brasas brand,
i aska det liv vi leva,
och eld som sökt mot himmelska land
får krypa på marken och treva.

Och när vi ha härjat och stormat an
och gråtit oss blinda i harmen,
så kommer en gammal vänlig man
och nickar och tar oss vid armen.

Han för oss in i en stad, vars hus
stå mörka i tigande hopar.
Där lyser icke ett enda ljus,
och ingen människa ropar.

Vårt hjärta blir stilla och blodet kallt
i svepningens vita klutar,
och långsamt följa vi utan halt
en gata som aldrig slutar.

DE TRÖTTA

Det blir vår och valborgseldar sända
rökarna som offer emot skyn.
Det blir vår igen och vi elända,
som ha levat mullvadsliv i dyn,
stirra än en gång som barn med tända
ögon mot en hoppets himmelssyn.

Låt det dumma skämtet ta en ända.
Vi ha ärr och fläckar nog i hyn,
och vi tåla ej det vassa ljuset.
Giv oss mörker, tystnad, ro i huset
och en vän att tala sakta med,
vintervila över döda sinnen,
inga drömmar mer och inga minnen,
när vi frusna maka brasans ved.

Ur *En människa*

DÖDA DAGAR

I

Min lilla älskade så vit
i sommarluften sitter,
och vinden blåser långsamt hit
en rosensky, en doft av hö
och svalkan från en sjö
och skogens sista kvitter.

Och göken hörs i solens fall
på andra stranden.
Söder gök,
döder gök,
nu bleknar himmlaranden.
Det ångar vitt från ängens vall,
och tyst är vind och kvitter.
Min lilla älskade så kall
i sommarkvällen sitter.

II

Aspens lövverk bävar,
och daggen väter min käras kjol.
Högt över jorden svävar
en spök dag med månen till sol.
Vi gå på botten av världen
och veta ej vart vi gå.
Månken på ångar och gården
och trollmörkt i skogens vrå.

Våra vägar bära
 ömsom i dunkel och ljushav in.
 Din andedräkt är mig nära,
 och din hand har somnat i min.
 Furorna mumla och mässta
 och viska och allt blir tyst.
 Du lilla vita prinsessa,
 mitt hjärta ditt hjärta har kysst.

III

Det är lördagskväll och stilla och dött
 och farfar i länstolen nickar;
 genom öppna fönster doftar det sött,
 flugorna surra och klockan pickar.

Och jag viskar med dig i en vrå,
 där de tätaste skuggorna trycka.
 Vad är det du stirrar så storögd på?
 Din blick är en kvällsrymd av lycka.

Och blek är din panna och blekt ditt hår,
 dina händer bränna och skaka ...
 Men det är som det vore hundra år
 sen dess, när jag tänker tillbaka.

Det är som jag läst om allt i en bok
 med gyllene bilder som klaga
 och glömt att jag nu är gammal och klok
 och börjat att tro på en saga.

VIOLE D'AMOUR

En kväll när skymningen sjunger
på dämpad sträng om en död,
en vårkväll, en kväll i hunger ...
Mitt hjärta, jag vet din nöd.
Du barn, som aldrig vill somna
och aldrig tar rast och lov,
se vilans dar äro komna.
Din sömn är glömska, så sov.

Vad det är stilla i länder,
där ingen levande bor!
Nu spelas av andehänder
en gammal viole d'amour.
Du fryser, hjärta, och bränner
Är någon hos dig i dag?
Det rörs en skugga. Jag känner
mot pannan vingarnas slag.

KLOCKAN

Jag läser om klockan som sjunkit
i djupet en gång.
Min själ är det rörliga djupet
och klockan min sång.

Min dikt är en klocka på botten
av havet som går.
Den klämtar – men ödsligt och sällan
i ödsliga år.

Du darrande klockklang i själen,
jag hörde dig nyss.
En man ligger vaken med våta
kinder och lyss.

DÖDSSÅNG

Liv, varför tändes du?
Själ, varför sändes du
djupt i det djupa och kläddes i kött?
Kval är vårt vissa.
Trött på att gissa
din egen gåta slocknar du trött.

Floderna rinna till
havet och svinna till
dimma och dunkel i havets doft.
Virvlande öden
sjunka i döden
som bladen i mullen, stoft till stoft.

Röda och sjungande
blodvågor, gungande
nyss för ett ord, bli en stelnad ström.
Älskade händer
lossna ur händer,
famntag falla, så fall och förglöm.

Livet har gäckat dig,
bränt dig och fläckt dig,
nu är det slängt som ett svartnat bloss.

Du är ej längre
du – och i trängre
ringar slår mörkret snaran om oss.

ETT FLICKEBARN

Spela nu, så skall jag dansa.
Luften är ett hav som bär.
Allt är sagor, kan jag sansa
mig och lydigt gå så här?
Jag vill springa rätt i solen
över alla tak och torn.
Jag vill sopa moln med kjolen.
Jag vill stå på månens horn.

Allt är sagor, någon pratar
sagor i mitt öra jämt.
Är det sant att livet gnatar
eller bara dåligt skämt?
Skrattar jag, så vill jag gråta,
gråter jag, är skrattet där.
Alltihop är som en gåta
och ett garn som gör besvär.

Lös mig gåtan, red mig garnet.
Kära, jag är kall och varm.
Jag är icke längre barnet.
Blomman gungar på min barm.
Tala till den, annars dör den.
Blommorna ha själ som vi,
och de viska och jag hör den
svala andningen däri.

Stackars stora döva lytta
mänskor, det är synd om er.
Det är dumt att göra nytta.
Jag gör ingenting numer.
Är en vind, som går förbi er,
och ett flarn, som vinden för,
och en ton i melodier,
dem ert öra aldrig hör.

LILLEBARN

Lillebarn lilla, lillebarn mitt,
lillebarn kära, allting är ditt
– hjärta och tanke och ton som far.
Lillebarn lilla, det är vad jag har.

Vill du ha sol att bli solblind på,
lillebarn, solbarn, så kyss mig och gå.
Mörkret är allting som här blir ditt,
lillebarn, lillebarn, lillebarn mitt.

Stannar du ändå, mitt lillebarn?
Mörkret är bråddjup och vägar i skarn.
Mörkret är jag, det är jag som rår.
Lillebarn skrattar och skakar sitt hår.

Lillebarn, barn lilla, vind och vår,
ängarna springa i blom där du går.
Blåaste luft är ditt ögonpar.
Lillebarn, ljusbarn i molniga dar.

BARNVISA

Hunden skäller och tuppen gal,
tuppen han gal,
elden slår i spisen.
Lövet darrar i liten grön dal,
liten grön dal, liten dal
lätt för morgonbrisen.

Svalan flyger i himlens sky,
klaraste sky,
vitaste sky på taken.
Klockan ringer till **otta** i by,
bing bång, otta i by.
Nu är dockan vaken.

Käraste dockan min, god dag,
nicka god dag,
skratta högt i sängen.
Livet leker ett litet tag.
Glad är du och glad är jag,
gladast mor på ängen.

Ur *Elden*

BRITMÄSSTID

Det är mina dagar dessa sista
brinnande och blåa solskensdar
med en susning som när strängar brista
och en ångest som när ljuset far.

Livet dansar ännu på det dödas
träskel med förtvivlans gälla mod.
Britmässommarns klarhet såg mig födas.
Britmässommarn har jag i mitt blod.

Samma lidelse och samma hunger,
samma färg av kylig eld och höst.
Höst och sommar brottas, och det sjunger
dovt om vinterskymning i mitt bröst.

Stanna, glimmande minut, och bäva
för ditt fall i tidens gråa hav.
Gula fjärilar i luften sväva.
Gräset gråter på en bortglömd grav.

Men jag går väl än ett slag i ljuset
med en gammal soldröm som är kvar,
och jag lyss väl än ett tag till bruset
från min ungdoms hädanfarna dar.

Dikten, länge trolös och försvunnen,
dyker plötsligt upp ur gatans larm,
och det är som om en återfunnen
älskarinna rörde vid min arm.

Och jag frågar mig, om hon höll av mig
litet mer än blott på nyck och lek
och om det var hon som övergav mig
eller kanske tvärtom jag som svek.

Sångmö, nu i sista Britmässflamman
ser jag alla dina rynkors nät.
Lika mycket. Låt oss vandra samman
ännu några sparda livets fjät.

Frostigt brinner dagen för mitt öga,
men den brinner dock och den är min,
och min dikt är hos mig och det höga
öppnas, innan mörkret bryter in.

I GRYNINGEN

Min ungdoms sömn var full av vilda dåd
och skräck och lust med hemlig skuld på botten.
Jag drömde jämt och samt, att jag begått en
förborgad synd mot något himmelskt råd.

Men dagens sol strök över alla brotten.
Den första glimten i gardinens våd
blev som den vita duk, som viftar nåd
åt vandraren på vägen till schavotten.

Nu sover jag en drömlös sömn, nu hör
och ser jag ingenting i dödens vila
på några timmar från det liv jag för,

och det är dagen nu, som likt en bila
med vass och hotfull blinkning lyfter sig
och väcker plågan, när den väcker mig.

DU OCH JAG

Det var en gammal, gammal man
med handen tungt på staven,
och han var jag och jag var han.
Jag lutade mot graven.

Det var en gammal, gammal fru
i kjol av urblekt siden,
och du var hon och hon var du
som du skall bli med tiden.

Den gamla mannen satt och höll
den gamla frun i handen,
och solen föll och lövet föll
och käppen skrev i sanden

de rader som jag skriver nu
i kväll, när tiden stannat
och du är jag och jag är du
och intet allting annat.

MELODI

Bara du går över markerna,
lever var källa,
sjunger var tuva ditt namn.
Skyarna brinna och parkerna
susa och fälla
lövet som guld i din famn.

Och vid de skummiga stränderna
hör jag din stämmas
vaggande vågsorl till tröst.
Räck mig de älskade händerna.
Mörkret skall skrämmas.
Kvalet skall släppa mitt bröst.

Bara du går över ängarna,
bara jag ser dig
vandra i fjärran förbi,
darra de eviga strängarna.
Säg mig vem ger dig
makten som blir melodi?

VINGAR I NATTEN

Det flyger en fågel svart och stum.
Vem binder hans öde? Ingen.
Han flyger i världens vida rum
med ångestens vind i vingen.

Har ej rede att värma sig i.
Har ej värn eller viloställen.
Min längtan susar skugglikt förbi
din brinnande ruta i kvällen.

Så blek i månskenets bleka ljus
du stryker en dröm från din panna.
Nu sover ditt stora tysta hus.
Mitt öde kan icke stanna.

Det är skyar som fara och flarn
på flykt över dunkla vatten
– vi längtans fåglar, vi orons barn,
vi susande vingar i natten.

ÖVER TID OCH RUM

Du skulle ha böjt ditt huvud **som min**
en gång under **myrtenkransen**.
Du skulle ha dansat i solen in.
Nu äro vi båda ur dansen.

Och jag har fått rispor i dagens dåd
och irrat och tappat spåret,
och du har fått slingor av silvertråd
i stället för myrten i håret.

Men aldrig stod du så vacker som nu,
så god, så bitter att mista,
mitt hjärtas ädla och ensamma fru,
min tankes hem till det sista.

Jag släppte bedövad den enda famn,
 som skulle hållit mig bunden.
 Jag följde en häxdans av andra namn.
 Ditt namn blev den heliga stunden.

I långa kvävande nätter och dar
 med allt det fördömda vaket
 kom minnet av dig, och luften blev klar
 och livet högre i taket.

Det var nu det öde vi skulle få.
 Men varför blev det ej annat,
 och varför stannar man där man bort gå
 och går där man borde ha stannat?

Se himlen reser sin väg och det står
 en eldsky i kväll på träden,
 och vissnade blad och vissnade år
 och vissnade kärlekskväden

– till fötterna rullar det alltihop
 och blir som det aldrig varit.
 Mitt hjärta har slutit sig kring ett rop,
 ett namn, en himmel som farit.

Jag lever ett töckenliv, och jag bär
 dock lågan som ständigt skall brinna.
 Nu vet jag i alla fall vad det är
 att mista och ändå vinna.

Välsignad vare den väg där du går.
 Min längtan går osedd vid sidan,
 och sval som en drömnattskyss på ditt hår
 och het som en hopplös förbidan

den viskar, min kärleks, min andes röst
om allt som slumrat förteget,
och hela mitt väsen fyller ditt bröst
som du till brädden mitt eget.

UNDER VINTERGATAN

Högt i det höga slår
vintergatan sin bro.
Ensam och fri jag går
som i en främmad stad.
Hemlös fast jag har hem,
rolös fast allt är ro,
längtar jag, men till vem,
hoppas jag, men på vad?
Snön gör det tyst, och år
läggas till årens rad.
Vänner, ungdom och tro
djupt i det djupa bo.

MARCHE FUNÈBRE

Vi komma från maktens tinnar
och vanmaktens tidsfördriv.
Vi kräla. Vi linka på pinnar.
Vi släpa det lilla som ännu
finns kvar efter doktors kniv.

Och döden vill inte ha oss,
och livet kan inte ta oss
tillbaka som mer än stumpar
och stycken och trasor av liv.

Här har du din älskare åter,
men armarna har han glömt.
Han vänder sig bort och gråter
med blodiga ögonhålör
och nickar och småler ömt,
fast halva ansiktet tryter
– och om det är äran som flyter
ur såret inunder rocken,
så stinker äran fördömt.

Men solen mister ej ljuset
för några haltande led.
Se världen är skön och snuset
är gott, om man bara äger
en näsa att snusa med.
Vårt land, vår heliga moder,
här får du till hjältestoder
och fågelskrämmor på åkern,
där korparna slagit ned.

DÖDEN

Han gick där tom och halvt förbi
av svält den stackars Döden
– men sen han fick sitt slakteri,
så ljusnade hans öden.

Det var en riktig mästerkupp.
Skam den som ännu klagar.
Nu har han aktier hos **Krupp**
och lever glada dagar

med **klubbmän** och med alla slag
av storfinansiärer.
Europas slakteribolag
gör lysande affärer.

Och han, som aldrig haft förut
ett stycke kött på benen,
han repar sig, han sväller ut,
han fyller halva scenen.

I **svalg** han lever och i **svir**,
när andra slåss med nöden.
Ju magrare allt folket blir,
dess tjockare blir Döden.

En gammal herre, stinn och stor
och likfetsblek i dragen
och full med ordnar, så han for
till taffel häromdagen.

Det hurrades och dracks och åts
för tidens rövarlära
och främst för Döden, hela **skråts**
och mänsklighetens ära.

Och Döden lyfte själv sitt glas
och talade för livet.
Det var ett lån, och lån skall tas
tillbaka, står det skrivet.

Så skänkte han en million
till flottan och till hären
och fick sitt tack och blev baron
och drog sig från affären.

Men firman lever ännu kvar
på börsen och i bladen,
och sina filialer har
den även här i staden.

SANNINGEN

Ministrar och murvlar och fan och hans mor
de ljuga alla i kapp med varandra,
och folket, den heliga enfalden, tror
vartenda ord, och så får jag vandra.

Hos frankerna var jag, på [Albions ö](#),
[fick knut](#) i moskoviternas länder.
Finns det inte ett enda [Pauvres honteux](#),
som kan ta en husvill sanning omhänder?

En gång har jag ändå sett bättre dar,
men nu är jag alldeles under isen.
Jag har knappast en tråd på kroppen kvar,
och den nakna sanningen tar polisen.

Så får jag väl lämna min jämmerdal.
Gråt inte. Vi träffas i himlens riken
– om bara Vår Herre förblir neutral
och håller sitt finger från politiken.

STOCKHOLMSVÅR

I soldiset kan jag skönja
en bit av hamnens stök.
Det lyser rött av [mönja](#)
och luktar tjära och rök

och fejas och stryks och spacklas
och spolas i alla vrår
och timras här och tacklas
där och hej vad taljan går.

En ruta glimmar i slottet.
Från holmens lilla kastell
slår första namnsdagsskottet
mot Söder med en skräll.

Och ekot svarar i bergen,
och strömmen dansar och flyr
och speglar himmelfärgen
och molnens äventyr.

Små muntra militärer
spatsera i solens sken.
De ha så granna revärer.
De ha så smala ben.

Och nöjets alla sköna
gudinnor i torget gå,
och träden äro gröna
och gudinnorna blå.

Men jag går ensam och vädrar
min lyra och min kavaj.
Man blåser upp sina fjädrar
en vacker dag i maj.

Det blir så trångt i västen,
där hjärtat kacklar och gal
som alla vårar för resten
sin nötta madrigal.

Du store himmelske fader,
vad världen ändå är ung!
Se ruter dam och spader,
men var ha vi hjärter kung?

Var är den gamla monarken,
som blänkte på vårens dag?
Tag litet grönt från marken
och lägg på hans sarkofag.

KYRK TUPPEN

Se solen den skiner på Tyskans tupp
och på hans förgyllda dvala.
Så går det när man har kommit sig upp
i världen; då slutar man gala.

Då blir man så fin och fix och förnäm
och höjd över packet som krälar,
och då får man umgås med bara crème
de la crème av frälsta själar.

Men vi som trampa i smuts och boss
för att leta oss litet föda
och vi som hackas och vi som slåss,
tills fjädrarna ryka röda,

vi ha det inte så gott i dyn,
där vi gå och speta och sprala.
Men vi hitta kanske ibland ett gryn,
och då måste vi genast gala.

Och gala måste vi, när det tar
en ände till sist på fröjden.
Det lättar, ser du vår himmelske far,
som sitter så stum där i höjden.

FINAL

Över Humlegården hänger
en himmel i sidenblått.
Men luften är vass som nålar,
och på Sturegatan åker
en rad av lagrar
till vinterkvarter.

Blotta ditt huvud, baron,
för sommarens liktåg!
Lagrarna komma tillbaka,
men var är du själv
med ditt gamla
skröpliga portvinshjärta
nästa år?

Vem sitter i ditt soffhörn
på trottoaren och solar
sig nästa år?
Ett par unga lovande
skalder kanhända,
som skåla på framtidens
lagrar och tänka
högt om fosterlandet
och högre om sig själva
och högst om lilla
Lucie på Svarta katten.

Dö måste vi alla
– dö i skönhet
eller utan skönhet,
hur det nu faller sig,
kära baron.
Trösta dig. Det himmelska
friluftskaféet
har mycket bättre soffor
och lagrar, som aldrig vissna,
och en utmärkt
kvinnlig betjäning.

Hur skönt att sitta däruppe
bland riktiga skalder
och riktiga änglar
och se ner på de dåliga
kopiorna som
traska på Sturegatan.

MÅNSKEN PÅ STRÖMMEN

Som klippt i sotat papper
står [södra bergens](#) kontur,
och [Strömmen](#) rullar med svarta
virvlar längs kajens mur.

Men över virvlarna spänner
månen sin blanka stråt,
och mitt i det blanka gungar
en fiskare i en båt.

Nu vevar han upp sitt sänke.
Låt se vad han får i kväll.
Det lyser i nätets maskor
som idel glimmande fjäll.

Men det är bara vatten,
som glittrar och rinner bort.
Han fiskar månsken och sjunger
och ror sin väg inom kort.

Poet vad har du fiskat
i kväll i den strida ström?
En bubbla. En månskensdroppe.
En snabbt förrunnen dröm.

MELLAN BROARNA

Rosiga dikt hur din gamla myt
fyller varenda vinkel!
Ullas triumf och Mollbergs skryt,
Movitz' hosta och finkel,
allting är kvar i gränden här
under vindruvsskylten.
Skuggorna skråla. Mörkret svär.
Se vad raglande bylten.

Trött på det dumma Östermalm,
längtar jag hit om kvällen.
Här är mitt hjärta, här min psalm,
här finns det näringsställen.
Grå är min dag. Jag prisar er,
kära bröder och systrar.
Från sin olymp ser Bellman ner,
nickar milt och lystrar.

Ur *Livets ögon*

TRÄDET SOM DÖR

Vinden blev storm, sången blev skri,
höstens himmel flög förbi.
Stolta träd, var är din krona?
Stormen har vräkt den för din fot,
och i de isiga
rymdernas hot
sträcker du risiga
grenar med knot
mot himlen som ej kan skona.

Svart mot den blödande
solnedgången
minns du den flödande
sommarsången
blott som ett efterblivet
drömsus i stammen,
blott som ett amen,
viskat av livet
när livet går ut.

Vår skall komma igen.
Andra träd skola bära
vaggande grönt för vinden än.
Ljuset skall gunga i dem,
suset skall sjunga i dem
– du skall stå mörk som förut.
Sagan är slut
och mannen med yxan nära.

LYTET

Förbannelse över allt lyckligt och ungt!
Se hjärtat det flaxar i bröstet så tungt
som höken i jägarens snara.
Vrid nacken av höken och låt det bli lugnt.
Jag fryser och ängslas bara.

Jag brinner och fryser, vid tjugu år
är kärleken glorian kring ens hår
och guden som lyfter sitt byte,
men när man är gammal som jag så får
man dölja den som ett lyte.

Och du är ett barn så svalt och så vitt,
så svalt är det öga som vilar i mitt,
så sval är den hand som du ger mig.
Välsignelse över allt lyckligt och fritt,
fast kedjorna tynga ner mig!

En annan skall tända din blick i glöd
och dela med dig av sitt överflöd,
men jag skall stå utanför festen
som tiggarn man skänker en beta bröd
och knappt en tanke för resten.

Sitt vacker och glad vid ditt rika bord.
Av jord är du kommen, men högt över jord
går lyckan på susande vingar.
Jag gömmer mitt lyte i trasor av ord,
och hatten till avsked jag svingar.

Men höken därinne i bröstets bo
han flaxar och hugger med näbb och klo
och stjal mina dagar och nätter.
Vrid nacken av höken och låt mig få ro
på vägen mot skymningens slätter.

AVSKEDET

År av skumma
färder fick du
pröva, jag kan se dig
när du gick
ombord.
Som det stumma
offret gick du.
Ingen kunde ge dig
tröst med blick
och ord.

I de gröna
sommarsunden
dolde snart den sista
uddens hägn
din båt,
och min sköna
syn för stunden
brast som bubblor brista
i ett regn
av gråt.

Blott en strimma
rök som dröjde.
Blott en våg som välvde
trött och knäckt
mot strand.
Kvällens dimma
sakta höjde
sig och vassen skälvde
för en fläkt
ibland.

Och jag vände
åter samma
väg vi brukat taga
och jag såg
dig än,
och jag kände
blodets flamma
genom hjärtat jaga
som en våg
igen.

Nu är flamman
slocknad, bara
tidens långa flöde
glider jämt
förbi.
Vara samman,
skiljas, fara,
det är så vart öde
är bestämt
att bli.

VAR BLEV DET AV?

Som vita jättekoraller
stå träden i dimmans hav.
Ett klockslag i natten faller.
Det snöar på en grav.

Men den som ligger i graven
han väcks ej av klockors slag.
Här fälde han vandringsstaven.
Här väntar han domedag.

Det blir så dovt och stilla
när klockklangen har förgått.
O Gud, hur vi förspilla
de fattiga dar vi fått.

Till lågande himlar **trå** vi
och bäddas i jorden kallt,
och ingenting förstå vi
av vad som menas med allt.

Du stoft av stoft härinunder,
du maskarnas tidsfördriv,
säg mig hur många stunder
i livet du märkt ditt liv.

Du lät det snöa bara
och flyta som dimma bort,
och allt vad du kan svara
är att det var så kort.

Din längtan, din lust, din plåga,
var blev det hela av?
Snart skall en annan fråga
detsamma vid min grav.

JORDEN

Vår Herre är ett gammalt liv,
som inte längre orkar svara
på allt vårt dumma **kält** och kiv.
Nu sysslar han till tidsfördriv
med sina memoarer bara.
Jag såg hans himmelska arkiv
i drömmen och jag vet ej vad
det steg för ödesfläkt ur orden
– men hur jag vände blad för blad
och sökte på varenda rad,
så fann jag ingenting om jorden.

FLICKAN UNDER NYMÅNEN

Jag har nigit för nymånens skära.
Tre ting har jag önskat mig tyst.
Det första är du
och det andra är du
och det tredje är du, min kära.
Men ingen får veta ett knyst.
Jag har nigit för nymånens skära
tre gånger till jorden nu.

Och om månen kan ge vad vi önska,
så niger jag tre gånger till,
och krona jag bär,
när marken sig klär
och björkarna gunga av grönska
och lärkorna spela sin drill.
Det är **långsamt** att önska och önska.
O, vore min kära här!

Lyft nu upp honom, stormmoln, på vingen
och tag honom, våg, på din rygg.
Han är ung som jag,
han är varm som jag,
han är härlig och stark som ingen,
och säll skall jag sova och trygg
i hans armar en gång under vingen
av natten, tills natt blir dag.

IRRBLOSSET OCH ÄLVAN

I livet har jag irrat
och blossat utan ro.
Ett irrbloss är jag vorden
på nattlig myr och mo.

Jag är en fallen stjärna,
en gnista från en brand,
en eld som tänds och släckes
av någon okänd hand.

Och du, vars hela väsen
var vind och luft och lek,
har blivit till en älva
som dansar månskensblek.

Ont ha vi gjort varandra
i livet mer än nog.
Nu mötas vi ånyo
i dödens tysta skog.

Du speglar dig i källan.
Du svävar lätt och sval.
Min gamla lykta brinner
som fordom på din bal.

Blås inte ut min lykta
med hatets pust ännu.
Då blir jag bara jordmask
och bara dimma du.

Ty det var ljuset hos mig
som gav min levnad liv,
och än i döden ger det
en smula tidsfördriv.

Omkring oss spökar skogen,
av dunkla minnen full.
Kom, luftens sköna ande,
till stjärnan som blev mull.

Allt trängre ringar slår du
i gräset kring min stig.
Allt klarare i gräset
min låga söker dig.

Ett irrbloss och en älva,
en gnista av en man,
en skugga av en kvinna
i natten ta varann.

EN UNG POET

Ge mig ett band från din huva,
lilla syster så kär.
Ge mig ett ax, min duva.
Bara något du bär.
Sommarn den rosenljuva
är oss när.

Ungt vill till ungt, och hela
jorden är mig för trång.
Himmelska lyror spela,
Hör du mitt hjärtas språng
här i fattiga, stela
strofers tvång?

Kryckorna hata vingen.
Fånga mig den som kan!
Du är min flykt över tingen,
du är den kraft jag vann,
medan en kväll som ingen
jordisk brann.

Bävande hjärta lilla,
öga med månblänk i,
allt är så stort och stilla,

världen är bara vi.
Fjärran går livets villa
tyst förbi.

GATAN

Med bud från ett förlorat Eden
kom våren åter ljuv och ung,
men blicken ville inte se den,
min blick var trött, min tanke tung.

Det var den gamla svårmodssoten
som gnagde mig i märg och ben.
Jag gick och stirrade för foten
i gatan där ett majregn sken.

Och över mig satt solens öga
och över mig drog vårens sky.
En rännsten speglade det höga
fördunklat i en glans av bly.

Min himmel är en rännstenshimmel.
Jag ser oändlighetens land
med skyars tåg och stjärnors vimmel
i pölen som en syn ibland.

På gatan är jag hemma, hela
mitt liv har gått i staden här.
Ett drömspel tycks mig allt vi spela,
och ingen vet vart spelet bär.

Här har jag svärmat, lidit, diktat,
och här i människornas hop
ha jag och fler än jag fått plikta
för att vi följt vårt eget rop.

Jag minns min barndoms gatidyller
med gröna täppor, plank och prång.
En värld av äventyr. Ett myller
av friska intryck dagen lång.

Du käraste bland lekkamrater,
min [Fantasos](#), var blev du av?
Fick du i mödans gråa stater
till sist en dammig pappersgrav?

Men ännu lever du och rör dig
när kvällskyn skiftar i viol,
och dammet kan bli guldstoff för dig
vid blott en fattig strimma sol.

Hur fyra väggar ändå bränna!
Jag är en gång dämoners rov.
Jag måste ut ur mitt [Gehenna](#)
till skuggorna på nattlig lov.

Jag måste gå och gå, det dövar,
det är en dom åt [Ahasver](#).
Med mina ofridsandar strövar
jag gata upp och gata ner.

Och över mig står månens öga
och över mig drar nattens sky,
och ingen vet som jag hur föga
det innerst lönar sig att fly.

I tysta hemligheters öken
försvinner småningom mitt liv
som i den fjärran månskensröken
ett öde gatuperspektiv.

Blott en och annan vålnad glider
förbi och dunstar bort igen
i töcknet från begravna tider
– en flickgestalt, en far, en vän.

Och gatan, där jag trott mig känna,
vartenda hus sen många år,
blir ny och full av skräck i denna
det dödas spökluft där jag går.

TRÄDET PÅ BRÄNDA TOMTEN

Finns det skog och våg och vindar?
Finns det källors sorl som susar skönt?
Finns det fågelsång i snåren?
Här i röken som förblindar
strävar jag på nytt med lite grönt
till en blek bukett åt våren,
fast jag knappast vet om det är lönt.

Kindstugatan firar livet
med buteljer, skrål och handklaver
och en låt från positivet
på en gård i närmaste kvarter.
Brända tomten blev mitt öde.
Ingen källas klara flöde
rinner vid min rot och svalka ger.

LILJAN I PARADIS

Vid **Tyska brunn**, i kvarteret Cupido,
bland sjömän och flickor och **fåvitskhet**
och mera till som kan lämnas åsido
där bodde en gång Matilda Magnet.

Hon hade det si och så här på jorden
och svårast kanske med präst och polis
– men nu är den syndiga blomman vorden
en lilja så vit i paradiset.

Ty synden var bara sotet som svärtat
den själens ruta hon tvådde med gråt,
och innanför fanns det ett rum i hjärtat
med mångt och mycket att glädjas åt.

Det bodde en liten flicka därinne
som aldrig riktigt glömt bort hur det var
att vakna en morgon med soligt sinne
till kaffe på sängen hos mor och far

och till katten i köket och kon i hagen
och ankornas snatter vid insjöns strand
och hela den långa sommardagen
i trädgårdens röda jordgubbsland.

Om allting var uselt och smutsigt annars,
det rummet var söndagsfint i var vrå
och reglat med dubbla lås emot grannars
och gästers försök att tränga på.

Det hände blott stundom, när mörkret knäppte
och minnena svedo i syn och sinn,
att dörren gick upp av sig själv och släppte
en liten olyckssyster ditin.

Men först när hon låg som en hjälplös trasa,
den stackars gamla Matilda Magnet,
sprang allting på gavel och dödens fasa
fick ljus av det rummets härlighet.

Och så kom en ängel från skyn och förde
den lilla flickan ditupp som en dans.
Det andra, som inte var hon, det körde
man bort i en kista med granriskrans.

I HUMLEGÅRDEN

Floras gröna hov i staden
flaggar åter för sin kung,
och på bänken under bladen
droppar luften honungstung.

Bokens folk och lekens glömma
här en timme lika lätt,
medan solens guldstänk strömma
brinnande på blommig slätt.

Barnens lek är allvar; hela
deras själ läggs ner däri.
Det är inte de som spela.
De som spela äro vi.

Sök att läsa blott i tingen.
Alla gömma en symbol.
Bolln är jordens bild och ringen
evigheten utan mål.

Jag har fått mitt öde skrivet
och min del av gråa hår,
men vad vet jag mer om livet
än när jag var tio år?

Här i skuggan, där det storas
grenvalv vuxit ur ett frö,
ser jag Adams barn som Floras
spira, blomma, vissna, dö.

GAMLA VÄGAR

Till Hjalmar Söderberg

I

I rökig skymning sjunker staden,
och blåsten sveper rå och kall
kring Djurgårdsvägarna där bladen
bli mull med färger som metall.

Likt svarta gissel fläta snåren
sin dunkla port av kvist i kvist
– den enda äreport som åren
bestå oss lite var till sist.

Jag möter bara ett och annat
 förfruset kärlekspar, som går
 och drömmer om att tiden stannat
 och att en kyss kan göra vår.

Men stjärnor stå i vikens vatten,
 och bakom mig blir himlen röd.
 Där ligger Stockholm nu till natten
 och lyser med en ässjas glöd.

Vår ungdoms stad, vår lust och låga
 har livet sänkt i skymningsgrått,
 och det är knappt man vågar fråga
 om det finns kvar en gnista blott.

II

Kanhända dock. Kanhända att det brinner
 i askan, fastän lågan fladdrat hän.
 En majdag när den första grönskan spinner
 sitt feeri omkring [Molins fontän](#),
 en senhöstkväll när Strömmen speglar ljusen,
 en månskensnatt på [Djurgårdsbrunn](#) igen,
 ett julens snöglopp mellan gavelhusen
 i gamla staden, duger det ej än?

Och vännerna, de få som hållit färgen,
 ha de ej årens rätt till tack och pris?
 Jag fryser ända in i själamärgen,
 när jag ser vänskap bli en klump av is.
 Man har ej gott om ord som förr. Man känner
 att tystnaden får tala bäst den kan.
 På gamla vägar råka gamla vänner
 åtminstone i tankarna varann.

Ur *Trots allt*

TROTS ALLT

Är det tidens rullande vagn jag hör
som ett fjärran eko i ensamheten?
Vad heter han, dagens gud? Vem kör
över nackarna nu den tunga [kareten](#)?

Du triumfator med brinnande kam
och blodig blick, du ödets långa piska,
kom ihåg, när ditt trespann susar fram,
[vad slaven på vagnen är satt att viska.](#)

I morgon ligger du där som en man
med jordtäppt mun efter fallet på färden,
och andra gudar äntra ditt spann,
och andra lösenord regera världen.

Men världen blir likadan, och det står
beständigt samma smutssky i höjden
från packet som trängs och sliter sitt hår
för att få en smakbit av gudafröjden.

Se taffeln där glädjen är en attrapp
och dumheten slickar sig själv vid glaset
och spåmän och brottare spy i kapp
på det stora [Trimalkiokalaset.](#)

I den ena stunden ett djuriskt vrål,
i den andra dödsskräck med lallande tunga.
Det är nog. Jag vill söka mitt mål
och min gud bortom dagsgudars klunga.

Jag vill skapa mig glad en framtidsgud,
ej jagande blint efter cirkusgunster,
ej sysslände skumt med tecken och bud
i kvalmet från offerdjurens dunster.

Min gud är människa. Sträv är hans lott
och dyrköpt är segern och sällan **bjuden**
– men krypa tillbaka den väg vi gått
ur mörkret det **hövs** ej människoguden.

Han skall spetsa var stjärna som vill spå
honom ont, han skall säga: fåfängligt
är allt, men trots allt är det skönt ändå
att älska, att hata, att strida förgängligt.

Av kaos blir kosmos på andens bud.
Det gudaborna är lusten att forma.
Så skänk mig, du höga, du strålande gud,
din klarhets kraft när barbarerna storma!

TILL EN GAMMAL GATMUSIKANT

Sitter du än i din töckniga lya?
Ser du ej solen? Ser du ej
Jupiters strömmande guldregn i dag?
Upp, musikanter, och skaffa dig nya
strängar till sommargitarren som jag!
All naturen i **brudelin**
står så fin.

Hör hur det flaxar och humlor och bin
surra och spela
bättre än hela
höga akademien.

Flygande skepp över topparna styra,
skyarnas vita, skyarnas
vimplade långskepp på luftig färd.
Allt har en [tyrsos](#) i dag och en lyra.
Leve de dansande gudarnas värld!
Gamla gatmusikant, du ler
mörkt när du ser
på dina stelnade fingrar ner.
Hjärtat förtorkar.
Glädjen orkar
inte att följa dig mer.

Bort har den dragit på skeppen de sköna.
Själv blev du kvar, och gatorna
togo ditt liv och din sång, och du såg
knappt hur det sållades gult i det gröna,
knappt hur det kvällades skumt i din håg.
Rör nu på spelet, knäpp och sjung,
sjung dig ung,
kung för en dag är väl också kung.
Rikena rulla,
åren rulla,
jorden rullar i rymden tung.

HENNES ORD

III

Jag fryser om dina händer.
När du ler blir jag varm av dig.
Du är glädjen som allting tänder
och ångesten på min stig.
Så rik är jag vorden och väger
en värld sen jag blivit din
– så fattig att inte jag äger
en droppe blod som är min.

VI

Jag vill lösa dig ur ditt bittra bann,
ur din levnads förvirrade garn.
Den kvinna som tröstar en älskad man
är mor, om hon aldrig haft barn.
Du skall vara mitt barn, jag vill vara
din mor, ej bara
din glömska, ditt tidsfördriv,
din lust när dagarna fara
tanklöst och fritt.

Jag vill dela allt som är ditt.
Jag vill strida ditt stridande,
lida ditt lidande,
leva ditt liv
– och en gång skall du svara
för vad du har gjort av mitt.

VÅRFROST

Din panna är mörk. Ditt hår är vitt.
Käre, du slipper svara.

VÅRBLÅST

I min dröm ser jag än hur [Askrikefjärden](#)
med [vita gäss](#) mellan holmarna går
och hur båten vid bryggan rycker och slår.
I min dröm är jag ännu tio år
och kung av hela världen.

Men världen är bara en stuga i backen,
en strandbit, en grotta, ett hallonsnår
och en liten lekkamrat med ett hår,
som för alla väder och vindar står
gloriegult kring nacken.

När jag vaknar är världskungen utan länder.
Jag ser ingen båt, jag ser inga spår
av stugan och flickan med solskenshår.
Jag ser blott ett vresigt vatten som går
grått mellan gråa stränder.

Och jag fryser och knäpper min rock och bockar
mig fram genom blåsten så gott jag [rår](#)
– men den blåsten är tung av en fjärran vår,
och den blåser igenom alla år
och alla knäppta rockar.

TRÄDGÅRDEN

Det kom frö med vinden, jag vet
inte varifrån, men det bet
sig fast i den mark mina fäder
skänkt mig en gång och själva ärvt.
Och det blåste så många väder,
och det kändes så hårt och kärvt
och långt till sommaren än
– men nu står min trädgård igen,
Gud signe, i gröna kläder.

Det här har jag satt och det här
och det här, både blom och bär
kan det bli när dagarna vandra.
Och om jag har stulit fritt
ett skott eller två från andra,
än sen, i min jord blir det mitt!
Det händer väl också ibland
att man snattar från mina land,
men den som har lust må klandra.

Då är skatornas lömska pack
och allt deras hack och snack
sjuhundra resor värre.
O mina ljuva körsbär små,
o mina rosenbarn, Vår Herre
låte ej näbbarna nå
det som skall mogna i must
och dofta och blomma till lust
och fröjd för fler eller färre.

Nu sticker jag spaden i jord.
 Vill du slå dig ner vid mitt bord,
 så välkommen, vi skola tala
 om glädjen, som spirar ur nöd
 som fröt ur sin mörka dvala
 i mullen till ax och bröd.
 Blott den ande som, tryckt av kval,
 har sprängt sitt tryckande skal
 kan frälsa och hugsvala.

MÅNGUDEN

Han är borta på dagarna,
 men när det lider
 mot mytens timmar
 och allting förvandlas,
 kan du se honom om du vill.
 De gamla gudarna,
 de gamla lagarna,
 allt det äldsta
 i världen hör natten till.

Över bergen räcker han.
 Huvudets väldiga
 valv är format
 efter himlavalvet,
 som skiftar i blindhet och glans.
 Han växer; och sträcker han
 ut sina kvävande
 jättearmar
 kring jorden, blir jorden hans.

Det långa, gråa, böljande
 skägget flyter som
 vintergatan
 genom rymder, där ödets
 stormdån håller musik.
 Han är enögd som
 Oden, och döljande
 sig i molnen
 slår han om sig sin mantelflik.

Så skrider han över oss
 dunkel och skrämmande.
 Men hans öga
 är månen, den tomma
 månen som lurar på allt,
 och det hemska månögat
 suger och söver oss,
 än hotfullt blodsprängt,
 än gnistrande blankt och kallt.

Har du levat i skenet av
 mångudens magiska
 blick, så vet du
 vad tankens ångest,
 vad hjärtats hemlöshet är.
 Då kan du vakna en
 natt bland de tragiska
 och fråga dig,
 var du hör till och vart det bär.

Då kan du se, hur allt som du
 ville och vågade
 plötsligt krymper
 hop till en liten

fattig rest av en narrspelsvärld
och hur ord som lyfte och
himlar som lågade
sjunka döda
och gråa över din härd.

Och då är det som glimten i
månögat kallade
på dig och guden
gjorde sig mild för att
smeka ditt tysta nederlag.
Hur små äro alla de
andra frestarna
mot den som frestar
med ro, blott man släpper sitt tag!

Du är såld om du lyss till det
locket, och viker du
skrattar guden.
Stå fast, det kan vara
seger i nederlagskval!
Ditt verk må blekna och svika,
men sviker du
anden i dig,
blir du stoft och skugga och skal.

DE BRINNANDE LAMPORNA

Jag driver på döda gator,
där dimman står kall och tjock
och sticker som ilskna nålar
i själ och skinn och rock.

Det vädret kan jag. Jag fick det
som gift i blodet den gång
jag gick och frös häruppe
och väntade på min sång.

Förbannade **Böjgen**, som böljar
och viker och stänger till
och kväver i våta armar
allting som uppåt vill!

Låt aldrig ett slemmigt töcken,
du unga släkte, bli ditt.
Det dunkla är icke det stora.
Det stora det glöder vitt.

Jag vandrar på tomma gator
bland skuggor från gångna dar
och ser hur lamporna lysa
i fönstren här och var.

O ungdom, du stjärnfördrömda,
du stormande gudanarr,
rättnu är visan **ute**
med åderförkalkning och starr.

Så skynda att segra! Bliv större,
bliv bättre, bli mer än vi!
Jag hälsar din lampa och smyger
mig gengångaraktigt förbi.

Ur *Gamla gudar*

UNDER SLÄGGAN

Vrid dig under slagen, känn den
tunga släggans slag.
Gör det ont, så spruta gnistor.
Du blir kall en dag.

Fråga inte vem som håller
hårt i släggans skaft.
Det kan vara nog att prisa
mästarns kraft.

Smides du till ära, eller
hamras du till hån?
Vem bestämmer formen? Kommer
formen utifrån?

Vrid dig, böj dig, gläd dig, när den
tunga släggan slår.
Utan hamrad ande
ingen form som står.

LIV

Livet vill uppåt.
Uppåt vill kornet i jorden,
uppåt anden i orden,
uppåt den trånande
brudens famn

– uppåt, uppåt själen i dånande
rymder som hånande
slunga den ut ur var skyddad hamn.

Livet vill uppåt.
Liv är fara,
om det skall vara
mer än bara
linkande, låghalta dagars gång.
Storm är det. Ljus är det. Sång.
Sorg eller glädje. Blott ej ett förfruset
öde som inte av vingar vet.
Drunkna i stormen, smälta i ljuset
det är salighet.

SEPTEMBERNATTEN

Till mina barnbarn

Nu sover Rolf, nu sover Gun,
nu sover dockan Maja,
och djup är natten som en brunn,
och dunkla kronor vaja
sin vaggsång över hemmets tak.
Blott när ett äpple faller
i trädgård hör ett litet brak
från lövens glesa galler.

Men jag som husets äldsta gäst
har inte tid att sova.

Här i den stora, dova
septembernatten trivs jag bäst.
Du visa domare, var mild.
Jag bär på mycken vanda,
ty ho kan väl bestånda
inför sitt löftes gudabild?

Vi gammalt folk som närma oss
till mörkret älska tystnad.
Det är så skönt att slippa loss
från dagens låt och lystnad.
Jag andas ut. Jag söker glad
en saga och en visa,
och på bassängens näckrosblad
står plötsligt Tummelisa.

Och visan sjunger stolt och vred
om riddarn utan like,
som till prinsessans räddning red
rätt in i trollets rike.
Han högg och stack så trollet sprack.
Han klöv den dumma hjässan.
Hurra vad det var bra! Och tack
så mycket, sa prinsessan.

En sådan riddare som han
skall Rolf försöka vara,
och om en sådan riddersman
blir din, finns ingen fara
och fruktan längre, kära Gun.
Men det är mod det gäller,
ty tidens riddarhär är tunn
och trolltygshären sväller.

Jag får ej veta hur det går,
om den blir lätt, om den blir svår
er väg i nya trakter
– men leve livets makter!
Nu ropar jag dem allihop
när mina vägar sluta,
och natten svarar på mitt rop
i suset vid er ruta.

TVÅ FIRMOR

Det är ett evigt högtalartjut
kring den stackars gamla härden.
Två aktade firmor bjuda ut
sina prima varor åt världen.

Vart skall man gå för att inte bli
sin egen lyckas förrädare?
Skall man gå till Hitler & Co.
eller Lenins efterträdare?

Och vad skall man sedan ha för färg
på sina framtidspyjamas,
när man får sova ut från allt snärj
i det paradiset som [beramas](#)?

Ja, så har jag grubblat dagen lång
vid radioapparaten.
Som vi skrämdes med busen en gång,
så skrämmas vi nu med staten,

den stora Gluff-Gluff, det jättegap
som slukar allt vi prestera,
som kallar trældom för broderskap
och mörda för sanera.

Två driftiga firmor höja sitt rop
mot konkurrentens rike
– och så en dag slås båda ihop
till en världsfirma utan like.

HELIGT KRIG

Vårt krig är ett civiliseringskrig.

Mussolini

Vi sticka i brand. Vi spränga itu.
Vi civilisera med krevader.
Här ligga de civiliserade nu
i långa, tysta rader.
Som slaktboskap ha de stupat knall
och fall för våra jätteslungor
eller hostat upp i ett gasanfall
sina högst barbariska lungor.

Och sköna bullar ha regnat i ett
från skyn som en himmelsk manna.
Men ve det folk som inte har vett
att möta med ödmjuk panna
vår stolta kulturexport!
Kan ett sådant folk tolereras?
Det är dömt, det är folk av sämre sort
och måste civiliseras.

Väl ges det en gammal bortglömd gud
med palmer i sina händer
– men nu ha vi fått på madonnans bud
en ny med nötknäppartänder.
Han tuggar silver och guld och tar
sitt hull av den blodiga gården.
En gud skall ha mage. Vår Molok har
den bästa i hela världen.

MARTYREN

På hatets kokande vågor
har jag slungats upp och ner.
Jag är profet. Jag närs av lågor.
Jag ser vad ingen ser.
Den öppna himlen ser jag,
med tecknet på pannan ber jag,
hotar jag, jublar jag, ger jag,
mitt liv för vad jag ser.

Säll den som döden förlossar
från förödmjukelsens lag.
Guds nåd är i stenen som krossar
min tinning en dag.
Som vilddjur vrålar hopen.
Välsignade vare ropen.
När blodig jag slängs i gropen,
då har jag vunnit mitt slag.

Ty blott det ord som betalas
med blod har frälsningsmakt,
och ingen kan hugsvalas
av vad en [munfläkt](#) sagt.
Men det i mig som är över
mig själv, jag vet det behöver
ett vittnesbörd, mitt liv behöver
min död i hån och förakt.

Så vill jag redo vara,
du kvalda själ, till din tröst.
Jag är en människa bara,
men jag skall bli en röst,
och röster kan ingen stena.
Det mörknar på världens arena.
En kväll förtvivlat allena
skall jag ropa i ditt bröst.

MÄNSKLIGHETEN

Du levde länge på din gloria
från ett förfalskat himmelskt adelsbrev.
Nu vet du att du kommit nerifrån,
djupt nerifrån,
och att det mesta [Klios griffel](#) skrev
är kriminalhistoria.

DET RINGER NÅGONSTANS

Det ringer någonstans,
och skymning faller på.
Bredvid en kulle stå
två män med var sin krans.

Jag frågar männen vem
som jordats här i dag.
Hon, svarar en av dem.
Den andre svarar: Jag.

MELLAN SJÄL OCH SJÄL

Silvergrå stryker jättefågeln
över taken med dån.
Murar stänga vår syn, men fri
är sikten däruppifrån.
Fortare går det, högre bär det,
hela jordens krets
krymper som tiden krymper
av fartens vilda hets.

Månghundramila sträckor bli ej
mer än en dagsfärd till slut
– men mellan själ och själ
är det lika långt som förut.
Hur skall den vägen kortas? Finns det
ett andarnas brödralag?
Molnen jaga. Tankarna jaga.
Ensam är du som jag.

VÅRFROST

Ständigt skriva vi till varandra
brev som aldrig nå fram,
ordlösa brev om vår lust,
vår längtan, vår skam.
Hjälp oss att lyssna! Alla tala
vi samma språk ändå,
när de stora stundernas vingar
över vår levnad gå.

Ur *Riket*

BIKT

Du skall inte bikta dig
för de andra, det är bara
du som döma kan och svara
om du går på orätt stig.
Den du är skall bikta sig
tyst för den du ville vara.
Duger domarn ej, så tig.

JORDFÄSTNING

Nyss var himlen så glad,
nu är den full av hot,
och det rasslar av blad
höstförstämt kring min fot.

Allt som har lyst mot skyn
slungas till sist i dyn.
Hjärta, vad är det mer
sedan du trampats ner?

Jord är du kommen av,
jord skall du åter bli
– ord att förmultna i.
Dikt är en känslas grav.

SPÖKERI

Månljuset fyller
rummet med andeluft,
svävande lycka,
drömmens lycka,
lycka över allt förnuft.

Dikt utan ord,
strålar som bli strängar
från himmel till jord,
rymdernas musik,
månskensmystik,
lycka, lycka.

Det är som jag inte
var ensam nu.
Är det någon härinne?
Är det du?
Har du gått genom stängda
dörrar i hemlighet
eller stigit ner
på en månstråle, fast du vet
att vi aldrig
få träffas mer?

Ingen kan svara.
Spökljuset glider
långsamt ur rummet bort.
Allting är öde,
allting tiger.
Månskenslycka,
hur sval, hur kort.

HÖST PÅ MOSEBACKE

Här stod Falk en majkväll, han i Röda rummet,
och såg ner på stadens vimmel vid sin fot
som på fienden och längtade till striden
halvt i skräck och fröjd och halvt i mulet hot.

Nu är striden slut sen årtal tillbaka,
och den gamla pilgrimsfalken har fått ro.
I oktoberkvällen ser jag [sökarljus](#)
korsa sina klingor över himlens bro

för att spetsa något eldflugsligt som svävar
högt däruppe på sin dunkla spaningstur.
Men i djupet har jag [Skeppsbrons](#) lyktrad, och i
[Stadsgårn](#) knuffas vagnarna som trötta djur.

Och den lätta Strömmen, som har dansat under
vårens [rokokoplafond](#) av azurblått,
ligger nu och vrider sig i onda drömmar
sömlös som den gömde på fördolda brott.

Blås, du höstens beska vind! Jag lyfter hatten
för min ungdoms, för min ålders sångarstad.
Stockholm diktar evig dikt, när mina strofer
spots bort för längesen som vissna blad.

Ur *Stunder*

ARIELS TON

Vad är det de mumlar i skäggen?
Jag mörker! En ljusvän som jag.
Det dansar en solfläck på väggen
över mitt huvud i dag.

Jag vet inte vem som släppt in den.
Den dansar kring golv och tak,
den dansar i hjärtat som vinden
i sommarns glada gemak.

Nu skjuter den rakt mot mitt öga,
och bländad skådar jag in
i en störtflod av eld från den höga
himmel som en gång var min.

Så stanna då, stanna i huset,
du solgäst på luftig stig.
Jag lever och släpper ej ljuset,
förrän det välsignat mig.

Och fångas det inte med handen,
så fångas det kanske med tron.
Kom frigjord ur djupet av anden,
du ljuston, du Ariels ton!

SLUT MED ALKEMIN

Vad är skymningens elegi
mot det dova,
svårmodsalstrande middagsljuset,
som dränker själen och huset
i samma [letargi](#)
och får vart livsrop att sova.

En gång gjorde vi guld av grus,
vi fantasiens
alkemister.
Nu är glansens och melodiens
magi på väg ur mitt hus,
som allting annat man mister.

I den snöiga myllan
därute står
ett fruset
trädskelett.
Men härinne går
en gammal herre år från år
och flyttar en bok på hyllan
och jämkar en tavla rätt.

EREMITEN

Omkring mig ligger livets stora öken,
där karavan på karavan förgåtts
i drömmars hägringar och tankars trots.

Så kryper tiden trögt med sina spöken,
 och mörk av minnen ser jag skuggor stå
 som djurgestalter vid mitt lägers strå.
 Omkring mig ligger livets öken grå,
 men själen stiger högt med offerroken.

Ni människor, ni djur, hur väl jag känner
 er alla fast ni ömsat anletsdrag.
 Jag kallade er en gång mina vänner.
 Nu ha ni återfått ert rätta jag.
 Här kröks en klo, där smyger lömsk och hal
 en giftreptil, där håller åsnan tal.
 Och kärleken! Är kärlek en schakal
 som går på ruttna rov när hungern bränner?

Tillbaka vålnader! Jag har ej mer
 med er att skaffa. Jordens band må brista
 och allt som lyst likt stjärnor för mig mista
 sitt sken och allt jag trott på trampas ner.
 O ensamhet, var när mig med din makt.
 Snart står det kvar av hela himlens prakt
 en enda isig stjärna blott: förakt,
 förakt för människorna i det sista.

EN RÖST

Kära min vän, bry dig inte om
 att jäkta så svetten rinner.
 Hinner du inte i dag, så kom
 i morgon om du hinner.

Mig kan du träffa när du vill.
Jag är hemma hela tiden.
Vad skall man annars ta sig till,
när ens jordedag är förliden?

Köp lite grönt, det står sig bäst.
Rosorna är så dyra.
Spar dem i stället tills härnäst
hjärtat begynner yra.
Än kan jag höra djupt i jord
hur livets röster blandas,
och blev de till luft dina ord,
ack, ljuv var den luften att andas.

Ur *Väntan*

VÄNTAN

Underliga mörker!
Molnens vilda spökflock
jagar över jorden.
Ej en stjärna glimtar.
Allt är dött däruppe
– dött och tomt och öde
natten lång.

Vart har [Svanen](#) simmat
på det stora vattnet?
Var är [Herkules](#) och
[Lejonet](#) och [Draken](#)?
Griper inga guda-
händer [Lyran](#) mer till
himmelsk sång?

Tyst är allt och gåtfullt
över alla gåtor,
och jag väntar inget
svar av budet som skall
komma fjärranfrån och
knacka stilla på min
dörr en gång.

Ur *Blott ett är ditt*

GAMMAL MARK

Det ringer till bön i [Husaby](#),
som det står i [den gamla sången](#).
Skönare dag såg jag aldrig gry,
men skuggorna håller mig fången.

Jag går bland skuggor på kyrkostig,
där jag gått så ofta i drömmen.
Det är som någon ropade mig
ur själens innandömen.

Någon som frågar och vill ha svar
och någon som kan berätta
om det som var före mina dar.
Jag hör min mor i detta.

Men inte den gamla frun vars fjät
släpade tungt på sin krycka.
Det är en flickröst, nu hör jag det,
ett fågelkvitter av lycka.

Här stämde den in i andras glam,
här lekte min mor i solen,
och här satt hon tyst och allvarsam
när morfar stod i predikstolen.

Förklarade lyser hennes drag.
Mina ögon svider så heta.
Nu vet hon mera än du och jag,
om det är sant att man skall veta.

BO BERGMAN

Och solen står högt i högan sky,
och klockorna hör jag kalla.
Det ringer till bön i Husaby
för mor, för mig, för oss alla.

Ur *Makter*

GENGÅNGARE

Så har jag slungats hit igen.
I natt och dimma ligger staden.
Det droppar från de våta bladen.
Jag undrar om du minns mig än.

Jag hör din röst i regnets flöde.
Jag hör mitt hjärtas klocka slå.
En gång var jag likväl ditt öde
som du var mitt – men det var då.

Ja, det var då. Kanhända har
du sedan mött med hat och hån mig,
men det som är är det som var,
och det kan ingen ta ifrån mig.

Ur *Äventyret*

SPELDOSAN

I

Kära, du skall få
brev så många
och så långa
du vill ha,
och du vet vad det skall stå
i dem alla.
Om du älskar mig,
skall jag älska dig,
om du inte längre
älskar mig, kan jag väl
älska dig ändå,
skall det stå.

II

Hur många kyssar på kind
av väder och vind
har du inte delat ut,
som man gör
i livet, min vän.
Men kyssen på hjärtat
– den kyssen som aldrig dör –
när får jag den?

III

Kärlek har vingar, kärlek har klackar,
lyfter oss, trampar oss, knackar

på dörrn som när den var lyckobudet
 en gång förut,
 fast den vet
 att allting är slut.
 Öppna inte. Ingen barmhärtighet.
 Tiggeri är förbjudet.

IV

Det är slut med musiken nu.
 Det var ni, min nådiga fru,
 som gjorde min levnads glädjesprång
 till en gubbes stötiga gång.

Rinnande ögon. Vacklande ben.
 Käppen skrapar mot gatans sten.
 Här ligger jag nu. Hjälp mig opp.
 Strunt i själen. Hjälp min kropp.

V

Någon ropade på mig.
 Var det du?
 Men vi är ju döda båda.
 Vad vill du mig nu?
 Ingen kan få mig
 att förråda
 hur allting gick itu,
 och ingenting kommer igen.
 Lider du av klåda
 till livet än?

FÖRBI

Bakom mig har jag glömda världar,
glömda människor,
glömda ord.
Minns så litet av allt som
hänt mig här
under årens gång på
vår jord.

Men när jag dör skall jag kanske
få tillbaka
minnet, och då
sitter jag [vid en postdisk eller](#)
[i en akademi](#)
om jag inte står i fönstret
och ser hur du går
förbi.

II. PROSA

Ur *Skeppet*

SKEPPET

Trettio långa år hade han tillbragt i Orienten, först i kinesisk och sedan i rysk tjänst. Han hade haft hus och hustru i Nankin och gjort sig av med båda två. Med en laddning kulis hade han tagit de första spadtagen på [Port Arthur](#). Så kom [japanska kriget](#) och han blev [kontrabandist](#) och förtjänade en massa pengar på äventyret – så mycket att han plötsligt greps av melankoli och hemlängtan. Efter att ha stoppat några kistor fulla med gamla krukor och avgudabilder och annat [kram](#) gav han sig i väg. Han var då en sextioårs man; men med sin utmärklade kropp och sitt svärmodiga sjörövaransikte föreföll han som en sjuttioåring.

Och en vacker dag steg han i land vid Skeppsbron. Han kände ingen i Stockholm, och ingen kände sjökapten Svante Leander. När han gått omkring i staden ett par dagar, ångrade han sin hemresa. Det var inte mycket folk på gatorna, men människorna tycktes behöva dubbelt så stor plats här som därute. De sågo uppsvällda och förolämpade ut. Ingenting var sig likt. Husset där han bott som pojke var naturligtvis borta, och gatan hette något annat. Gamla [Klara skola](#) hade blivit arbetsstuga. Han kom ihåg som i går den dagen när han rymde till sjöss för gubben Söderlinds rotting, och han stirrade med envisa ögon på den latinska inskriptionen över trappfönstret. Nästa morgon satt han på tåget söderut. Han hade en syster i livet någonstans nere i Halland; det var bäst att leta reda på käringen, och sedan fick man se.

Nu hade det gått tre år. Svante Leander hade blivit kvar i Sverige. Högt uppe på Hallandsås hade han köpt ett gammalt soldattorp, som han byggt på och inrett till ett litet kinesiskt museum. Här levde han tillsammans med sin syster och gudinnan Koan-Yang och grisen Adam den sjunde och ett par kor,

som han kallade grevinnorna Horn. Han utvecklade sig mer och mer till ett original. Han blev en av traktens sevärdheter – ett nummer i sina egna samlingar. På somrarna kommo badgästerna från Båstad och fingrade på hans grejor och lät honom hålla gratisföreläsningar, tills han tröttnade en dag och satte stopp för hela trafiken.

– Hon vill det inte, sade han och stack de tre smala rökelsestickorna av sandelträ i askkoppen framför gudinnan. Dessa människor ha ingen religion. Det är höns. De kackla och smutsa ner. O Koan-Yang, o madonna, du rena och nådiga, vad skall du tänka om det barbariska land dit jag fört dig!

Men gudinnan svarade inte. Hon bibehöll den tusenåriga tystnad, vars visdom tröstat generationer på Korea. Och hon fäste sina stora, blindade, vitmålade träögon på sjökaptan Leander, som knäföll och kysste hennes framsträckta hand och det dubbla halsbandet av förgyllda musselskal.

Torpet låg mitt i skogen; det fanns knappt en banad väg ditupp. Matjord och byggnadsmaterial och allt som behövdes för gårdens utvidgning hade måst forslas till fots, och själv fick Leander stå i som en slav den första tiden. Men det gick. Nu hade han både dränerat och planterat och skaffat sig vattenledning, och på vårsidan stod hela Svantetorp i en enda vit sky av fruktblom. Det påminde om Japan. Det är nästan för vackert för en gammal sjörövare och en gammal käring, brukade han säga till systemen. Nu skulle lilla Säve vara här.

Göran Säve var diktare och ungefär jämnårig med Leander. I sin ungdom hade han diktat i ord; nu diktade han i siffror. Han var nämligen statistiker. Hans älsklingspoet var [Thomas Buckle](#). Det var en liten trind och ceremoniell herre, porslinsblank i hjässan, med guldbågade glasögon och skägg à la Napoleon III, en sentimental rationalist som gjort det bekvämt åt sig i sin kinesvärld med citat och maximer. I många somrar hade han hört till stamtruppen i Båstad, och det var här de funnit varandra,

han och Leander. Kaptenen hade känt sig intresserad från första stund; det var som han plötsligt hittat en människa av en annan ras än den vanliga i det skråniga och rödblommiga landet.

De gamla herrarna blevo mycket snart goda vänner. När Säve satt på Svantetorp vid teet och rommen mellan allt bråte som spred sin senila och beklämmande lukt, liknade han en mandarin. Hans orörliga ögon, hans små herbarietorra kvickheter och hans vackra leende passade på ett alldeles särskilt sätt ihop med interiören. Japanska och kinesiska vävnader täckte väggarna. Fingerhöga gudar i grön brons stodo uppställda på ett bord; där funnos visdomens gud och handelns gud och de ofrukt samma kvinnornas gud, som såg ut som en elak apotekare, och där fanns också en liten gud för falskspelare. En tebåt i elfeben seglade på en spegelskiva. Vidunderliga fiskar med uppspärrat gap lågo och summo bland dosor och dolkar. Och så fanns det lackskåp i form av tempel och träskulpturer under glas, med domstols- och skördescener där brottslingen knäböjde och där buffeln drog vattenhjulet, och mynt och masker och porslin i stora staplar. Halva golvet var fullt av porslin. Det såg ut som i en salubod.

Men högt över alltsammans tronade gudinnan Koan-Yang i blint och ensamt majestät. Rökelsestickorna i skålen stodo tätt som borsten på ett piggsvin. Hur många blåa böner hade inte kringsvävat henne! Hur många förtvivalde ögon hade inte stirrat in i hennes tomma blick! Hur många tårar hade inte fallit på den utsträckta handen, som tycktes vilja lyfta och stödja och bära!

– Jag stal henne en gång från ett tempel, sade Leander. Hon är barmhärtighetens gudinna. Hon motsvarar närmast de kristnas madonna. Men det är en riktig jungfru; hon har inte skafat sig något barn.

Säve vaknade i sin vrå.

– Då har du brännt dina stickor förgäves, sade han. Du och

alla de andra. Vad lönar det att be till jungfrur? De förstå ingenting. De höra bara sig själva. Det är barnet som lär dem förstå oss. Nej, då föredrar jag vår västerländska madonna.

Kaptenen svarade inte. Han höll på att tackla en båt – en liten leksakskopia av det skepp som han fört på Gula havet i många år. Han levde på detta sätt i sina minnen. Det var redan nermörkt; man hade kommit ett gott stycke in i september. Säve hade glömt sig kvar på Svantetorp, och nu skulle ingen makt i världen kunnat förmå honom att leta sig tillbaka genom skogen till hotellrummet i Båstad. Han var mörkrädd som en barnunge. Han såg mördare och vidunder överallt i skuggorna. När blåsten strök en gren mot fönstret sjönk han ihop i sina kuddar, så att hakan låg på magen och näsan i pipskägget. Skenet från papperslyktan satte en oljefläck i hans blanka kranium.

Och ur mörkret och ödsligheten därute kom en stor brummande ton som en jättebälgs. Det var östan som gick genom skogen.

– Har du somnat, mandarin?

Leander stod med munnen full av tackeltråd. Han såg bister och olycksbådande ut.

– Nej, sade Säve. Men kom nu och sätt dig här, gamla sjörövare, och ge mig litet mera rom. Vad heter skutan?

– Den flygande draken.

– Har du inte kryssat nog i dina dar? Jag har för resten också varit till sjöss, det vet du inte. Jag har också haft en flygande drake. Men nu har jag mönstrat av och lagt mig i vinterkvarter.

[Glücklich der Mann, der den Hafen erreicht hat ...](#)

– Hur långt gick världsomseglingen?

– Mycket långt, sade Säve.

– Då tar jag mig en grogg till, så får du berätta. Men ljug lagom. Kom ihåg att jag är skeppare själv.

– Det är vi allihop. Det var för resten din skuta där som kom mig att tänka på historien. Den är från skoltiden. Gick du inte

själv något år i gamla Klara? Nå, då minns du åtminstone gubben Söderlind och hans två långa hårtofsar som hängde ner på kragen. Jag tror inte att [Bismarcks](#) tre strån kunnat utöva större respekt än dessa silvervita testar som aldrig klipptes. Han var en fruktad man, gamle Johan Söderlind. Han såg allt, hörde allt, visste allt, tycktes evig, allsmäktig och allestädes närvarande som Vår Herre. Kommer du inte ihåg morgonbönerna, med rottingen bakom katedern? Det började med psalmsång och slutade med smörj. Du min skapare, vad man tjöt! Och ju högre man tjöt, dess saligare lyste gubben. Denna uppfostringsmetod anses numera föråldrad. Det är skada. En statsminister, som också gått i Klara, vittnade en gång om den Söderlindska rottingens välsignelse. Han hade aldrig blivit statsminister, om han inte fått smaka den.

Jag erkänner att den ingav mig förskräckelse. Jag var just ingen modig herre på den tiden; hur det är nu vet allenast gudinnan Koan-Yang. Emellertid var det inte rottingen som förbitttrade mitt första skolår. Det var någonting mycket värre. Jag kan se det hemska klassrummet när jag vill – grått, naket, källarkallt. Och jag minns ännu åtskilliga av mina dåvarande kamrater, fast jag glömt namnen på dem; men framför allt minns jag klasstyrannen. Han hade ett hår som tagel och armar som släggor, och hans dolska och orena uppsyn uttryckte det omätligaste förakt för allt utom poliskonstaplar och vaktparad. Prövad i hundratals bataljer med arvfjenden Jakobs skola, ärrig och sårig, hade han så småningom lyckats omge sig med en sannskyldig gloria av skräck. Jag fruktade, hatade och beundrade honom.

En dag slet han ner mig från ledstången vid trappan där jag klängt mig fast. I min pojkfantasi motsåg jag döden. Jag var förlamad som en boa constrictors byte. Men han släppte mig utan vidare, och i den översvallande tacksamheten utbrast jag helt spontant:

– Du skall få någonting som jag gjort.

– Vad är det då?

Jag hade inte den minsta aning om vad jag menade, och jag menade ju heller ingenting. Men när jag såg hans grumliga ögon med deras misstroagna och ovilligt lystna blick blev jag rädd på nytt.

– Ja, det är inte riktigt färdigt än ...

– Du ljuger förstås.

– Nej, jag försäkrar. Det är ett leksakskepp som jag håller på med. Ett skepp som kan styra sig självt, tillfogade jag med förtvivlans fantasi.

– Hur då?

Han gjorde inte längre några försök att dölja sitt intresse. Han tog mig om axeln, jag kände en stolt rysning, och vi promenerade vår väg från de andra pojkarna, ensamma, upptagna av varandra, till allmän häpnad. Ingen kunde förklara denna plötsligt påkomna vänskap. Och jag måste berätta om detta skepp, som min tanke fabricerat i all hast. Jag beskrev tackel och tåg och form och färg, jag hittade sjömanstermer från [Marryats romaner](#), jag konstruerade den mystiska styrapparaten som på något vis skulle stå i samband med vindtrycket på seglen; det var inte utan att jag njöt av min uppfinningsförmåga. Jag hade ännu inte något klart begrepp om den fruktansvärda väg, på vilken jag befann mig.

Min kamrat behandlade mig hädanefter som sin privata egendom. Så fort klockan slog till rast inväntade han mig, och så fick min fantasi börja måla och bygga och mekanisera på nytt. Jag kände en diktares lycka och en diktares kval. Jag visste inte att jag redan var en diktare. Och dagarna gingo och det blev vår på Klara kyrkogård, där leken rasade mellan gravarna. Snön smälte i tårar som runno på [Bellmans profil](#). Vinguden grät och log. Sparvarna väsnades i buskarna, och den lyriska pigan på Klarabergsgatan sjöng om sina känslor, medan hon gned fönst-

ren och stänkte vatten på de långa femteklassisterna som gingo inunder och tittade på hennes ben.

Allt fick ny färg och nytt liv. Det var bara jag som bleknade och magrade. Jag fick anmärkningar för ouppmärksamhet; det var skeppets skull. Mitt under lektionerna byggde jag vidare på det. Jag måste ha nya detaljer, nya märkvärdigheter att slå i min plågoande nästa rast, ty han hade börjat visa tecken till otålighet. En gång hade han förklarat rent ut att han skulle komma hem till mig och inspektera mästerverket, och det var endast med yttersta möda jag hade lyckats använda faran. Han hörde ännu på mig, men mörkt och föraktligt. Hans blick hade fått något lurande. Jag märkte att han inte längre trodde mig.

– Om du gått och drivit med mig, slår jag armar och ben av dig. Så mycket du vet det, sade han.

Jag tvivlade inte alls på den saken. Jag var i hans våld. Han kunde göra med mig vad han ville. Min ångest växte med min skuld, och skulden ökades dag för dag, timme för timme. Den rullade som en lavin. En gång måste den dra mig i djupet. Jag tyckte att allting hade fått en sådan besynnerlig dager över sig, skum och överklig. Jag levde i en spökvärld och seglade på ett spökskepp. Som den flygande holländaren kastades jag omkring på de vågor, som jag själv väckt. Och jag tror att det är från denna tid jag kan datera min första bekantskap med den förskräckliga tanke som sedan aldrig lämnat mig – tanken på hur det skall gå. Men man lär sig ju sköta om fan när man blir litet äldre. Han är värst i början.

Att det var han som fått tag i mig var emellertid klart. Jag visste tillräckligt hur han såg ut. Han hade hår som tagel och armar som släggor – och jag skulle önskat att jag varit poliskonstapel. Aldrig har jag hatat någon människa i hela mitt liv så som jag då hatade min skolkamrat. Han blev för mig inbegreppet av allt ont i världen. Jag tyckte att han satt ini huvudet på mig och åt min hjärna och sög mitt blod. Vart jag gick mås-

te jag bära honom med mig, han var en del av mig, han var jag, det var jag som var den onde! Det slutade med att allting snurade runt för mig.

Hundra gånger så visst som en var jag färdig att ge upp hela spelet. Jag ville ta mitt straff. Men det var nu inte bara den kroppsliga smärtan jag fruktade; det var något annat och mera som jag inte kunde klargöra. Jag tänkte också på att bikta mig för mina föräldrar. Men jag övergav strax den tanken. De skulle omöjligt kunna förstå mig, och jag trodde i grunden inte heller att de skulle kunna hjälpa mig. Jag var förlorad.

Och så blev jag riktigt sjuk till sist. Jag fick någon obestämd feber och kom från skolan. Min mor talade sedan om att jag yrat. Jag hade varit ombord på ett stort skepp och blivit kastad i sjön av piraterna, men kapten Marryat hade hoppat i och räddat mig. Och min far förbjöd mig att läsa romaner och skickade mig på landet. Där försvann äntligen spökskeppet.

Men det dök upp igen på höstsidan. Hösten var skolan och min kamrat. Uppgörelsen. Domens dag. Ty nu var jag på det klara med att alla vidare [Scheherazadesagor](#) voro otänkbara; de skulle inte tjäna något till och jag skulle för resten inte orka med dem. Något var knäckt inom mig. Jag hade blivit fatalist, och när jag på uppropet steg in i min klass igen väntade jag tämligen lugnt mitt öde.

Jag hälsade på mina kamrater. De voro där allesammans, alla utom en enda. Den som mina blickar först och främst sökt fanns inte. Till sist vågade jag en fråga på måfå, och man svarade mig att han slutat skolan. Han hade gått till sjöss ...

Säve tömde sitt romglas i ett enda tag. Han måste hämta sig efter sin berättelse, och han såg nyfiket på sin granne. Men han kunde inte urskilja dennes drag i den skumma belysningen; ansiktet liknade en gammal gulnad gipsmask med svarta håll till ögon.

– Han gick till sjöss, sa du? Din skolkamrat.

– Ja. Och nu förstod jag hur det skulle kännas att bli benådad på stupstocken. Jag hade fått återvända till livet. Världsomseglingen med spökskeppet var slut. Ty som en världsomsegling föreföll alltsammans mig; jag tyckte att jag hade varit på väg i åratal. Jag hade gått och stampat på ett däck, fången inom relingen, prisgiven åt elementen, ett byte för storm och stiltje, för vild skräck och död vanmakt. Alltid lurade skeppsbrottet på mig. Och så plötsligt var jag räddad, som genom ett under! Jag tror att jag fick mer än skinnet skamfilat på den resan.

Leander reste sig tyst och gick fram till gudinnan Koan-Yang. Han tände tre nya stickor till kvällsoffer.

– Aproppå, du hörde aldrig av ditt plågoris sedan?

– Nej, han var och förblev borta. Kanske har han hamnat i en hajmage eller lösts upp i oceanen. Kanske rullar han ännu omkring på sjömanskrogarna som en gammal skvalpande wiskyttunna. Men han kan också vara plantageägare på Ceylon eller kung på en ö i Stilla havet – såvida han inte blivit lynchad, vilket jag anser troligast. En natt i vintras gick jag över Klara kyrkogård. Den gamla skolan låg grå och trött i månskenet, och på sandplanen utanför girade en lång sjömansfigur. Rätt som det var gav han till ett illvrål och började fäkta med ett par förfärliga armar. Så dök lagens väktare upp. Då kom jag att tänka på min gamla skolkamrat. Men högt över mitt huvud gled skyarna som spökskepp för fulla segel, och vinden rasslade i de torra kransarna på Bellmans grav ...

– Jag tror inte att det var han, sade Leander.

– Vilken?

– Din kamrat. För han står här, skrattade han och lade sin hand på Säves axel.

Den lilla herrn flög upp ur kuddarna. Han slet de guldbågade från näsan, och med sina kulformiga ögon som klippte i röken stirrade han på Leander som på en gengångare. Pipskäg-

get vippade upp och ner. De små feta fingrarna kravlade på den andres väst. Några sekunder blevo de båda männen stående på detta sätt, med blickarna i varann. Var och en sökte i sin motparts drag efter det som inte längre fanns där.

– Det blev klart för mig att det måste ha varit jag, sade kaptenen när de kommit ner i soffan igen. Och nu minns jag dig mycket väl och hela den lilla episoden med båten också. Du får ursäkta att jag inte blivit lynchad, gamla mandarin. Jag vill därför inte påstå att jag inte förtjänat det.

– Säg mig bara en sak. Säve satt och vaggade med huvudet i händerna. Trodde du någonsin på alla mina historier?

– Om skeppet, menar du. Det minns jag inte, men antagligen gjorde jag väl det. Jag visste inte att du var diktare.

– För om du inte trodde och lät mig hållas ändå ...

– Så förlåter du mig aldrig. Jo, lilla Säve. Det är mycket roligare att segla med spökskepp än med de andra skeppen. Jag skulle inte haft något emot att byta med dig.

– Och jag skulle gett halva mitt liv om jag varit du.

– Nu slår klockan tolv, sade Leander.

– Det är spöktimmen. Låt oss komma undan, sade Säve.

– God natt, gamla mandarin.

– God natt, gamla sjörövare.

Därute dånade höstskogen och stjärnorna föllo. Men från gudinnan Koan-Yangs altare steg ännu den sista rökelsen rak och stilla, i tre smala blåa trådar. De gamla herrarna gingo till sängs, litet tunga i huvudet efter allt pratet. Snart omslötos de av samma barmhärtiga sömn. De seglade inte längre på olika skepp, och de hatade eller avundades inte längre varandra. Det stora spökskeppet som bar dem styrde sig självt – alldeles som Säves drömbåt – och när tiden var inne skulle det nog hitta i hamn.

Ur *Så länge spelet varar*

FASANEN

I slutet av sommarn kom två unga människor till Visingsö. De tog in på turishotellet som så småningom tömdes på gäster. Men de sörjde inte över det, ty de var mycket förälskade. De levde i en värld där andra människor hörde till det överflödiga.

Han var lång och gänlig, med ljusa, närsynta ögon och en smal mun. Hon var kraftigare byggd, gladare, varmare i färgen. Blodet steg som flammor i kinden när hon blev ivrig. De hade brutit sig loss som de kallade det – han från sin anspråkslösa befattning vid den stora [tändsticksfabriken](#) och hon från föräldrahemmet. Visst hade det kostat, men vad skulle man göra med en kärlek som inte tog reson, som varken tänkte eller frågade och som inte kunde vänta?

Mittemot, på andra sidan det stora vattnet, låg Gränna. De röda tegeltaken lyste i solen. Ena dagen gick Vättern ilsken och vittoppig så att det dånade i [strandpålningen](#), och nästa dag var den blickstillta som en insjö bör vara. Men höstdimmorna gjorde insjön till en ocean. Allting slöt sig omkring de två. Världen dog bort.

– Det finns ingen mer än du, sa Eva. Och det var just vad Stefan ville höra.

På dagarna strövade de runt när han inte arbetade.

Han höll på med en roman, som helst borde göra honom berömd innan arvet från en i rätt tid avsomnad gammal faster tagit slut. De åkte också [remmalag](#), satt rygg mot rygg alldeles som de varit gifta, skrattade hon, och snart kände de hela den långa landremsan från Ed till Näs. Kyrkorna, ruinerna, planteringarna. [Per Brahe](#) och [Raja Yoga](#). Huvudvägen drog fram bred och ljus på öns höjdsträckning, och bondgårdarna gömde sig i sina dungar. I skogen syntes ännu upphuggna gator efter det [Dicksonska fasaneriets](#) tid, med fjolårets löv som knastrade under fötterna.

Hösten var grann; men en dag kom rusket. Det regnade i en vecka. Så klarnade det plötsligt, och de tog en långpromenad. Vid en väderkvarn stannade de och hälsade på mjölnarn. Han hade klättrat upp på kvarnvingen som på en jättestege och sysslade med att ta ner segelduken. Han nickade fryntligt åt dem.

– Jaså, herrskapet är kvar än, sa han. Men nu bär det väl hem-åt snart, kan jag tro.

Ingen kom sig för att svara. Hem var något som fastnade i halsen på dem. Var fanns deras hem? Frågan hade hållit dem vakna ibland om nätterna utan att de velat tillstå det – mest när ovädren satte i så att hela hotellet knakade i sina fogar. Nu var det blått i luften igen, men det var frost på marken. Östgötastranden närmade sig. De tyckte att det var på samma sätt med framtiden, den kom också närmare, hur mycket de försökte hålla den ifrån sig. Det första kärleksruset hade blåst bort. De hade inte längre så lätt att se varann i ögonen med den rätta blicken, den som ännu kunde lova och tro på sina löften. Han visste att det var lika naturligt att kärleken tog slut som livet. Och äktenskapet, vad var det egentligen? Kärlekens pensionsinrättning.

Men, knöt han näven, han var inte pensionsmässig ännu. Kunde en diktare för resten någonsin bli det? Hon å sin sida försökte hålla sig uppe på dogmen om den inspirerande kvinnan. Hennes kärlek skulle göra underverk. Den skulle inte bara ge hans tankar blod, den skulle besegra oförstående föräldrar, hårdhjärtade förläggare, iskalla väninnor, författaren i egen person.

Ty det hade gått dåligt med hans arbete på sistone. Romanen handlade naturligtvis om dem själva; han skrev så att säga parallellt med vad de upplevde. Faran visade sig snart. De måste spela sina roller så att det anstod bokens hjälte och hjältinga, som ofta var oblyga i sina fordringar och krävde la grande passion. Stefan började få besvär med Eva. Hon passade inte alltid som modell, och det gick dåligt att göra om henne. Så körde

han alldeles fast till slut. Det var lätt att avläsa det på hans sinnesfrånvaro; något var som det inte skulle vara. Kunde han inte säga vad det berodde på? Var det hennes fel? Hon tog hans händer. Men han gjorde sig lös.

Då kom det ett brev en dag.

– Mor är sjuk, sa Eva. Jag måste resa hem. Där var ordet; nu fastnade det inte i halsen.

– Det är klart att du ska resa, sa Stefan.

Han var ensam. De första dagarna kändes det lite konstigt. Hotellet stod tillbommat. Han hade hyrt in sig hos en bonde, och en morgon när det första vintervädret stramade till allting, luften och jorden och människornas ansikten, märkte han att han kunde arbeta igen. Eva passade faktiskt mycket bättre i sin roll på lite avstånd – men det sa han inte.

Det blev en bister vinter; snön vräkte ner över [Visingsborg](#). Den svarta skogen brakade. Meterhöga drivor kröp upp på stugan där han bodde, och vattnet i brunnen frös. Kreaturen råmade av ängslan eller hunger eller vad det var. En dag kom en underlig fågel spatserande över gården; den hade långa stjärtfjädrar som släpade i snön, och det oroliga huvudet vred sig åt alla håll. Stefan såg att det var en fasan.

– Ja, sa bonden, det finns en och annan kvar ännu. Kölden och hungern brukar driva fram dem.

Det var roligt att betrakta det vackra djuret, när det plockade i sig brödsmulorna som bondhustrun slängde ut genom fönstret. Stefan trodde att han läst någonstans om att fasanen var förebilden till legendens fågel Fenix, den mystiska fågeln som blev femhundra år och som förbrann i sina egna lågor och samtidigt steg nyfödd ur dem. Odödligheten! Skaparandens symbol! Måste inte det stora ofta tigga sitt bröd i en frusen värld och jagas för nöjes skull av de grymma och tanklösa människorna? Diktarlott, diktarlott!

Vart tog dagarna vägen? Stefan frågade inte efter dem. Han

skrev och skrev. Några gånger telefonerade Eva. Modern var död, och fadern kunde inte lämnas ensam.

– Hur går det med din bok? hördes den vänliga rösten.

– Åjo.

– Är den inte färdig snart? Jag är så nyfiken.

– Är du?

– Den blir alldeles säkert bra. Du vet att jag tror på dig, Stefan. Sånt gör till, har du sagt. Och man kan väl verka inspirerande på avstånd lika bra som i närheten, inte sant?

– Jo, visst.

Hur hade det blivit så långt mellan dem? Var det hans skuld? Nej. Hennes? Nej. Men vems var det då? Romanens? Vet inte. Nu hade han i alla fall ingenting annat att göra än att få den färdig hur den så skulle bli, och till sist var den också färdig. En gråkall marsdag, när han inbillade sig att han såg något blått bakom allt det gråa och kände snösmältningsluft på pannan, satte han punkt. Gjorde armar uppåt sträck och gick ner på ångbåtsbryggan. Vättern var orolig. Han tyckte att han hörde hur bottenströmmarna vaknade. **Ombergskulissen** avtecknade sig tydligt mot en dimblå fond.

Från Eva hade han fått några hastiga rader. Hon och hennes far skulle resa utrikes.

En vacker dag skulle de första turisterna komma, och då var det skönt att lämna fältet fritt. När han stod på »Per Brahes« däck kände han sig lätt om hjärtat, och han funderade bara på vad han skulle kalla sin bok ifall den kom ut. Fastlandet närmande sig, steg och sjönk med båtens rullningar. Äntligen såg han **Kristinakyrkans** torn sticka upp, och där låg staden med sina vackra parker, sin förstörda strandpromenad, sitt **läseri** och sina tändstickor. Han var lössläppt ur ett fängelse.

Fasanen skulle boken kallas. Nu hade han kommit på det. Som fågel Fenix var den född i lågor, men den skulle förgås, om inte barmhärtiga människor tog sig an den eller, med andra

ord, om inte kritiken visade sig hygglig. Men det gjorde kritiken. När debutanten blev lite varmare i kläderna kunde man säkert vänta en del av honom, hette det. Huvudfelet med romanen var att det låg böcker mer än liv bakom den. Stefan tyckte för sin del att den var upplevd nog.

Emellertid var hans lilla arv förbrukat, och det blev nödvändigt att kontakta en ny verklighet eftersom den gamla var stängd. Journalistiken låg närmast tillhands, och en av de stora huvudstadsdrakarna slök Stefan och satte honom på reportaget. Han kom in i en brokig värld, där visserligen inte alla situationer hörde till de lätthanterliga.

– Gossen är lite skör ännu, sa de gamla uvarna.

Vad betydde skör på deras språk? Det betydde att han inte hårdnat tillräckligt i yrket, saknade tilltagsenhet, överflyglades av konkurrenterna. Hans hembygd hade ett ord: **kvackelmagad**. Skör det var att ha alltför lätt att äcklas. Man skulle sköta själen som sin mage, om man ville bli en prima reporter.

Och det blev Stefan. All den dumhet och omänsklighet som han fick göra bekantskap med under årens lopp ändrade inte hans aptit på tillvaron. Han kunde ha fått uppslag till hur många romaner som helst, men han avstod. Fasanen blev hans första och sista bok, såvida man inte vill räkna dit en liten handledning i salongstrolleri där han lekte med en värld som han alltid älskat: illusionens. Skönlitterärt hade den förlorat sitt intresse för honom, men det var nöjsamt att lära ut konsten att förvillla och bedra.

Nu var han ett gammalt original som stultade omkring på tidningen. Uppskattad av generationer, söt och sur och salt efter behov, trivdes han i alla de små scener av sorg och glädje och avundsjuka och gott kamratskap som utspelades på det fria ordets skådebana. Det enda som han inte frågade efter var tidningens åsikter. »**Stormen flytter Skilt**«, citerade han efter sin kära husgud H.C. Andersen.

Eva hade han för längesen förlorat ur sikte. Hon hade förblivit hembygden trogen, var välbeställd pastorska med tre löftrika telningar efter vad han hört sägas och, hoppades han, så lycklig som hon förtjänade. I det sista brev han fått från henne – det var mer än tio år gammalt – hade hon också hoppats att han skulle vara så lycklig som han förtjänade.

Han hade överskridit [stoftets ålder](#), och år och dagar och timmar och sekunder rusade i väg som flygplan. Det var omöjligt att hålla reda på dem, och det behövdes inte heller. Ibland tyckte han att han flög i molnen, medan jorden stod stilla. Ibland var det jorden som flög, och han själv som utgjorde den enda fasta punkten i tillvaron. På fredagarna spelade han schack i [Sällskapet](#), och på söndagarna var han en andäktig åhörare vid musikgudstjänsten i [Jakob](#). Därmed fick tanken sitt och känslan sitt, och man höll balansen.

Stockholm bestod av folk som åkte och folk som gick. Stefan gick. En dag hade han räddat sig in i [Birger Jarls passage](#). Ett litet antikvariat hade ställt ut en del av sitt lager i porten – böcker för en krona och två kronor och tre kronor. Han stod och plockade i en låda, när han plötsligt fick tag i sin egen bok. Fasanen låg bland andra olycksfåglar. Han undrade genom vilka händer den gått innan den hamnat här, men namnteckningen på omslaget gav honom ingen ledtråd.

Så köpte han den; det var som han räddat ett vilsekommet barn. Han glömde alldeles bort att han inte längre var skör, eller var han det trots allt? Med boken i hand såg han ett sommarlandskap där en ung flicka skrattade och ett vinterlandskap där sagans fågel höll på att svälta ihjäl. Nu låg alltsammans bakom honom – även det som han hade framför sig ty han hade redan upplevt det många gånger.

TVÅ BREV

I

Sofiahemmet 17/I 1923

Kära vän.

Det är på brevskrivningen man märker att man blir gammal. När jag tänker på de sjumila epistlar som vi två utbytte förr i världen – i de stora upptäckternas tid – så avundas jag oss bägge. Det var roligt att få brev och nästan lika roligt att skriva. Nu vet jag inte vilketdera som är värst.

Jag ligger på Sofiahemmet, som du ser. Härom dan gick jag och drumlade omkull i Hamngatsbacken, och när jag försökte resa mig sa det stopp. Lyckligtvis inte lårbensbrott. Men några veckor blir jag väl förankrad här, och dem ska jag använda till att läsa [Malla Silfverstolpes memoarer](#). Romanernas tid är förbi för mig. Och ändå är det inte länge sen jag fick en liten påminnelse om den. Jag har utsett dig till offer för att få en kvällstimme att gå. Läs och håll dig för skratt.

Annandagen var jag på Södra teatern. Jag tycker om det där lilla skåpet och jag tycker om vägen dit. Helst går jag Skeppsbron; i min tanke är det inte minst tjusigt där en vinterkväll med den svarta rymden och det svarta vattnet och de ljusskimrande rökarna. Ett landskap av sten och sjö, stigande över Slussen mot Söderns bergplatå. Stockholms verkliga centrum, skulle man tro.

Det lustiga är att man har en annan stad så nära inpå sig. Man ska inte ta [hissen](#). Man ska klättra upp för alla trätrapporna och gå på den mörka gatan ovanför Strömmen och se in i små hem med familjelyckan kring kvällslampan. Det är där den ska sökas och inte på andra sidan Slussen, fastslog jag för att

öka stämningen. Den kom också att prägla min sentimental journey i de gamla kvarteren.

I den lilla planteringen på [Mosebacke](#) låg ännu höstlövet och ruttnade i snöslasket. Lyktorna dröp. Det var skönt att komma under tak. Och när jag satt i salongen med sin luggslitna elegans var det som jag hamnat i en annan tid med andra människor än de som jagat förbi mig därute – enklare, hjärtligare, gemytligare människor, tyckte jag. Sådana som förstod att koppla av en helgdagskväll på rätt sätt. Jag hade köpt biljett för deras skull lika mycket som för pjäsen.

Södrans publik har sin charm: det gamla borgerskapets. Man kan upptäcka fysionomier och toaletter som man trodde för alltid försvunna, och man gläds åt vad de små trivsamma husen däruppe kan gömma av trygg munterhet och redbart ankarfäste i tillvaron. Herregud, det är fantasier alltihop. Men en klotrund borgarmage med många berlocker vid urkedjan och en klumpig guldbrosch i ett farmoderligt spetsrysch fröjdar en lätt påverkad själ.

Det var åtskilligt förväntansfullt sammanträngt på parkett. Och karamellpåsarna rasslade och hostningarna och harklingarna undangjordes i möjligaste mån. Från raden kom ett program nersinglande som [Noe duva](#) över denna glada ark med de mumsande djuren. Och nu kom också »La paloma«. Du gode gud, det var inte i går jag hörde den! Inget väcker minnen som lukter och musik. Jag tänkte på en liten duva som flög sin kos en gång utan att uppge något skäl (vilket var skäl nog) – och därmed är jag äntligen vid denna lärorika berättelses början.

Det satt en herre och en dam alldeles framför mig. Jag såg bara att hon var mycket elegant. Från hennes nacke spreds en svag parfym; en hand med en stor smaragd sysslade i håret. Han verkade stel och korrekt businessman.

Nu gick ridån i höjden. Man gav [Jo Jo:s](#) gamla folkpjäs »Löjen och tårar«. Jag kunde skratta åt tårarna och gråta åt löjena

så mycket jag ville, men jag ville inte. Jag går inte på teatern för att kritisera utan för att ha roligt, och då ska man hålla med författaren. Som den enkla medborgare jag är fordrar jag att få vara sentimental när det passar mig, och kanske är det därför jag helst går ensam. Vad ska man med sällskap att göra? Sällskap som man måste underhålla och vars meningar man av artighet är tvungen att tolerera. Nu njöt jag obesvärat och hjärtligt, jag kände mig fullständigt solidarisk med publiken som skrattade och grät och snöt sig, och när ridån föll efter första akten applåderade jag uppriktigt.

Under mellanakten gick paret ut i kafét. När hon reste sig möttes våra ögon några sekunder. Jag visste inte om hon ville att jag skulle hälsa; mina ansatser observerades i varje fall inte. Jag ställde mig och rökte en cigarrett vid balustraden i trappuppgången. Det ringde, och hon passerade tätt förbi mig tillsammans med sin följeslagare och en annan herre. Pjäsen fortsatte, men mina tankar var på annat håll. Jag befann mig mitt upp i en ungdomshistoria med en liten enkel flicka i en cigarrbutik – hon som nu satt så nära och ändå så långt ifrån mig. Och både lik och inte lik sig.

Hur gammal kunde hon vara vid det här laget? Kring de trettio skulle jag tro. Snarare mer än mindre. Den forna ankungen hade förvandlats till svan, och det var en stilfull svan. Mannen vid hennes sida såg yngre ut än hon. Att de inte var gifta kunde konstateras utan större svårighet.

Alltid hinner en del av människosläktets bättre hälvt att passera genom en femtiårings liv. Men ändå, om man återser de kvinnor som man en gång varit kär i, kan man vanligtvis prisa sin lycka att ha sluppit undan äventyret, inte sant? Det hade emellertid varit något särskilt med henne här. Jag hade aldrig riktigt kunnat glömma henne. Vid nästa aktslut tömdes parketten så gott som helt och hållet; de båda herrarna gick ut och drack punsch. Hon satt kvar.

Vad tycker du! Mitt hjärta började slå som en tjugohårigs. Jag var rädd. Jag vågade helt enkelt inte tilltala henne. Det kunde tas som en påflugenhets, men lika gärna som en dum ohöflighet ifall jag lät bli. Hon förekom mig.

– God dag, sa hon och vände sig om i bänken. Det var länge sen ...

– Kommer ni verkligen ihåg mig ännu? stammade jag.

– Jag har sett er på gatan, och jag har ibland tänkt på er. Vilket kanske är mer än ni kan säga beträffande mig. Hon smålog på en gång överlägset och insmickrande.

Varför säger vi inte du? tänkte jag.

– Å, Monika ... Jag sökte efter hennes hand.

– Nej, inte så.

– Kan vi aldrig träffas mer?

– Nej. Och det vill ni inte heller.

Publiken strömmade in. Hon tog emot sin följeslagare med ett småleende. Nu såg och hörde jag ingenting mer av föreställningen, observerade bara den ringprydda handen, som lite emellanåt var i håret, och andades in parfymen. Hon hade en annan parfym förr. Hon flyttade sig nervöst på sin plats. Det var som hon känt mina tankar i ryggen.

I tamburen kom jag åter nära henne. Plötsligt tappade hon sin handske. Jag var kvick att få tag i den, och medan jag överräckte den med en bugning såg jag henne djupt i ögonen.

– Tack, sa hon.

Och skulle jag verkligen ha tagit miste, men fick jag inte en liten diskret handtryckning? Mannen gav mig en nyfiken blick. Det föreföll som han skulle ha goda anlag för svartsjuka; han var ung och ömtålig om sin värdighet. Kanske hon inte hade det så roligt, stackars liten. Liknade väl många andra små prinsessor, både de riktiga och dem till vänster. Förgylld fångenskap.

Långsamt drev jag hemåt i gatsörjan. Det hade börjat snö på nytt. Nytt slask. Vad blir det annat av allting? Och Monika?

Hur skulle hon få det i kväll? Jag kan inte låta bli att tänka på henne när det skymmer här i sjukrummet.

Nu har du fått ett stycke ensamhet att gå för mig med det här pratet. Tack. Hoppas att ni har det bra på Hoby. Hälsa Disa och pojkarna.

Din gamla vän
Robert

II

Stockholm den 4 februari 1923

Lilla du.

Vad jag avundas dig som får gå på [Langelinie](#) och knuffas på Strøget och sen ha [Nimbs](#) till kvällen. Stockholm är odrägligt. Nöjen? Det finns inga. Jag skulle bums emigrera, om jag inte hade Ragnar och han inte vore fastlåst hela sommarn i sitt jobb. Han är söt, han släpper mig inte, jag tror till och med att han älskar mig, för han har ett humör ibland, så du milde!

Men det allra värsta är att jag älskar honom. Det är en olycka vid mina år med de första frostskaadorna, och vem ska man vara rädd för om inte för ungdomen? Den är grym och ofördärvad. När herrarna blir lite äldre blir de sentimentala, barn på nytt, lättare att handskas med, och du vet hur man då kan längta efter hårdare tag. Ingen riktig kärlek utan misshandel! I stället börjar de dilla om den sanna kärleken, den sista och största, och som gamla utsvultna hundar kastar de sig över det minsta lilla ben som man slänger åt dem.

Jag är ibland så gränslöst trött på allt och mest på mig själv. Det är väl bara en tidsfråga när Ragnar går sin väg – som de andra före honom. Himlen, eller rättare det motsatta stället, vet

vad det kostar att underhålla flamman. Så mycket skådespeleri, så många hokuspokus! Vi kvinnor, och isynnerhet vi med ett förflutet, är dömda att pröva hundra olika roller, när männen vanligtvis slipper med ett par: härskarens eller slavens.

Det är svårt att få en lugn stund numera. När Ragnar är hos mig sitter jag och spanar efter ett tecken i dessa klara, hårda ögon som ännu har kvar min spegelbild, men ack hur länge! Och när vi är skilda åt måste jag ju vara ändå ängsligare. Kanske just i detta ögonblick har han mött sitt nya öde, och jag samtidigt mitt. Jag kan inte ta upp striden med min rival, ty jag vet inte vem hon är. En okänd som jag går förbi på gatan, en väninna som småler mot mig... Hu! Alltid vara på defensiven mot sitt eget kön. De som avundas oss vet inte hur vi s.k. lyxkvinnor har det.

Kära du, förlåt mina jeremiader. Jag är lite ur gängorna i dag. Och ändå borde jag triumfera efter den kvällen som jag tänker på. Ja, Ragnar är erövrad på nytt (Du lyckliga som ännu bara behöver låta dig erövras!). Minns du Robert Mellin? Jag tror att du var med oss några gånger. Herregud, den tiden. Cigarrbutiken. Den dagliga kurtisen som man måste genomlida. Jag var så förfärligt ung, och jag hade min mammas ord att hålla mig till: misstro alla. Men det var verkligen ingen fara. Ännu. Hur kom jag att fästa mig vid Robert? Kanske för att han inte kunde kurtisera. Ingenting begärde han, ingenting såg han ut, ingenting hade han, satt bara och stirrade på mig med sina snälla hundögon – och så blev det ändå han till sist, för någon skulle det ju bli. Naiv som jag var döpte jag detta till den stora kärleken. Men det kom dagar när jag gnuggade mig i ögonen. Var det inte mera? Jo, det var det. Ture, kaptenen, uppenbarade sig och strök över alltsammans på några timmar. Robert blev luft, försvann, gjorde inte ett försök att återknyta, och det hade naturligtvis till följd att jag inte ens tyckte synd om honom.

Inte så mycket som en halv tanke hade jag ägnat honom sen

dess. Såg aldrig till karln. Det behövs bara att var och en har sitt så möts man inte. Men så var det för någon månad sen. Anandag jul för resten. Jag hamnade på Södra teatern med Ragnar, därför att man någonstans skulle gå och nöjesprogrammen var tämligen renrakade. Annars avskyr jag den där gamla ladan med sin Grönköpingspublik och sin repertoar därefter. Det luktar instängt som i en garderob, och alla tanter och farbröder på parkett sprider också en besynnerlig lukt av något som plockats fram ur gamla skåp och skrubbar, något inpepprat som vädras och kommer en att nysa.

Kort sagt, jag var alldeles ur humör. Ond och ledsen på Ragnar som släpat i väg med mig hitupp i stället för att ordna det lite trevligare. Pjäsen förbättrade inte situationen. Det var den värsta smörja jag sett: en kvinna som ville dränka sig därför att hon stod ensam och övergiven (originellt motiv!), men som blev räddad och bars över scenen under publikens glädjetårar. Jag kände mig så ursinnig över hela spektaklet, så eländig att jag var färdig att gråta själv, och jag tyckte att allt detta måste märkas på mig.

Då upptäckte jag plötsligt Robert strax bakom mig. Han var ensam. Stackare, han verkade alldeles konfys, gjorde ett tafatt försök att hälsa men kom av sig, och när Ragnar och jag reste oss och gick ut i kafét under en mellanakt, kunde jag formligen känna hans hundögon i nacken på mig. Vi träffade en gemensam vän, och nästa mellanakt fick herrarna dricka sin punsch ensamma. Jag satt kvar på min plats. Det var tomt omkring den, och jag väntade med spänning på vad som nu skulle ske. Men tiden var dyrbar, och när ingenting skedde flög fan i mig.

– Ni vill då inte kännas vid en gammal vän, sa jag. Och jag gav min beundrare en blick och ett småleende som...

Han försökte bocka sig i bänken, rodnade och stammade, bededde sig så tokigt gamla karln att jag nästan ångrade min tilltagshet. En [braxenpanka](#) kunde inte sett dummare ut. Om

jag inte var ond på honom? Nej, då. Men var han inte ond på mig i stället? Hur kunde jag tro det! Å Monika, behövde det vara alldeles slut? Han försökte få tag i min hand, men då ringde det lyckligtvis.

I tamburen släppte jag min handske och lät honom apportera. Han gjorde en så djup bugning att Ragnar observerade det. På vägen från teatern frågade han vad det var för en figur, och den lilla irritationen i rösten undgick mig inte. Plötsligt fick jag en **luminös** idé. Jag berättade hela historien för honom; det var mitt andra experiment för kvällen. När jag såg att det började ta eld litade jag på min **turneringskicklighet**, och det slutade med att han blev så öm och rar mot mig som han inte varit på mången god dag. Det blev en förtjusande supé och en underbar natt.

Varför är jag då så trist i dag? Jag ska äta middag med Ragnar. Jag tror att han älskar mig. Ack, om jag bara inte älskade honom. Hälsa till allt det glada därnere i Köpenhamn.

Kram, lilla vän, från
din Monika.

P.S. Hälsa också till den lille Havfrue på Langelinie. Minns du vad hon fick underkasta sig för sin prins? Hur hennes fötter blödde. Hur hon miste talförmågan. Hur hon blev luft till slut. Det blir allting, kära du, men inte alltid så ren luft som i hennes kärlek.

KAPITULATION

Hon hade gift sig vid fyrtio år och samtidigt lämnat scenen utan saknad, fast hon hörde till de privilegierade som nästan alltid fick beröm. Men hon hade så länge rört sig med spelade känslor, att när de verkliga äntligen infann sig var ingen tvekan möjlig. Äktenskapet blev också mycket lyckligt. Det räckte i tio år, så dog mannen och hon satt som en rik änka bland antikviteter. I den första tomheten lät hon locka sig på teatern ett par gånger, men inte ens som publik förmådde hon återknyta kontakten med den värld som en gång varit den enda för henne – den där hon gjort sin gärning, vunnit sina segrar, hört den levande tystnaden från en gripen salong och den döda när pjäsen inte slog an. Nu verkade allt detta som spöken i ett övergivet slott.

När hon tänkte tillbaka var det inte så mycket på spelkvällarna. Det som vette utåt salongen gled undan. Hon mindes naturligtvis enstaka höjdpunkter när stjärnan lyste över en, när man kände att man lyckats, inte bara inför publiken, inte bara inför sig själv, utan inför en högre makt som man fick kalla konsten om man ville. Det som hon framför allt kom ihåg var livet mellan kulisserna, det dagliga arbetet, dramerna bakom dramerna med sin vänskap, sin rivalitet, sina pinsamma situationer och sitt goda kamratskap. Hon kunde längta till allt detta på ett rent barnsligt sätt. Man gick omkring i en upphettad atmosfär, en latent spänning mellan utbrotten. Man var dödsfjender ibland; det kunde inte vara annorlunda. Ingen kamp med blodiga vapen, gubevars, utan med nålsting. Men det fanns förgiftade nålsting.

Sigrid Harrison hade haft en fiende som hon aldrig riktigt kunnat glömma. Kanske därför att vederbörande varit hennes enda verkliga rival. Och ändå var den personliga oviljan starkare än den konstnärliga. Det var ett hat som särskilt kan före-

komma kvinnor emellan och som inte har något med förnufts-skäl att skaffa. Ett könshat inom samma kön. I årtal hade de två sökt göra livet surt för varandra; slutligen hade Sigrid seg-rat. Helga Blom hade försvunnit till landsorten och obekanta öden. Då och då kunde hennes namn dyka upp i spalterna, men alltmera sällan, och en dag var hon borta för alltid. Nek-rogerna – de var varken långa eller många – talade om en kännbar förlust för landsortsscenen. Sigrid läste dem utan stör-re intresse. Allt det där var ju så längesen.

En händelse gjorde att hon på sistone kommit att tänka på den bortgångna. Hon plockade fram ett gammalt porträtt och satte sig att betrakta det som för att söka efter en hemlighet, men antingen fanns det ingen eller också hade den döda tagit den med sig. Det är det enda man kan ta med sig i graven, och det bör man hålla på. Någon skadeglädje skall man ha inför eftervärldens snokande.

Diktare brukar sällan visa någon större lust att uppfriska min-net av sina litterära ungdomssynder. Är det på samma sätt med en scenkonstnär? Men de enda roller som ännu förmådde skän-ka Sigrid någon glädje hänförde sig till hennes tidigare teater-år, inte därför att de varit mera betydande, utan därför att för-gyllningen ännu inte gått av yrket. På den tiden kunde hennes själ öppna sig och ta emot en annan själ. Hon grubblade inte. Förgäves skulle man ha eftersökt några problem hos detta lilla livliga *ingenium*, som kände att det utan vidare hade publiken med sig. Det var så lätt att spela, sedan blev det svårare och inte på långt när så roligt.

Inte heller var det lätt för henne att uppge någon favoritroll. Till hennes mera bekanta succéer hörde Hilde i »*Bygmester Solness*«. Det var just en sådan där roll som hon tyckte passade henne precis. Hon behövde ju blott vara sig själv, ung och glad och frisk och strålande – vinden som kom från vidderna och rörde om bland byggmästarens ritningar och vädrade ut den

stagnerade luften i det unkna hemmet. Ja, och så fick också denna Hilde sin Solness, inte så gammal som Ibsens, men ganska lik den. Det vill säga, Sigrid Harrison fick honom inte. Arkitekten Erik Möller förmådde inte heller fästa kransen på tornspiran. Han ramlade ner bland sina ritningar igen. Fick svindel, tappade balansen. Det var tråkigt att det inte blev som hon tänkt, men hon var inte trettio år ännu, och varför ta allting så tragiskt? **Kransen på tornspiran** – förlovningsringen – fick väl vänta. Adjö, Solness. Vi träffas kanske någon gång.

Och det gjorde Erik Möller och Sigrid Elving, som hon hette då för tiden. De stötte ihop på middagar, och de pratade i munnen på varandra som man gör när man inte har något att säga. Hon mötte honom också ibland på gatan utan att han såg henne, och hon kunde inte få sig till att gå fram och hälsa. Här var hon stum. Det var bara vid festbordet hon fann ord, och det stämde ner henne ty hon ville gärna ha Erik Möller till vän. De hade ju ingenting att förlåta varandra.

Säsong följde på säsong, hon spelade alltjämt Hilde Wangel med års mellanrum, hennes tolkning var nu så inarbetad hos kritik och publik att det bara fanns ett omdöme om den. Den enda som så småningom började reagera var hon själv. Hon sökte komma lite längre ner i skådespelet; det gjorde ett helt annat intryck på henne nu än till en början. Men en underlig feghet höll henne samtidigt tillbaka, och sedan kom det så mycket annat emellan, slutligen giftermålet och avskedet från scenen. Hilde försvann och Solness försvann. Den gamla Ibsenfiguren med sin skrämsel för ungdomen bakom hymnen till den hade ingenting att säga henne längre. Hon fick ett eget liv att sköta om.

Den orsak som gjorde att hon plötsligt kommit att tänka på sin bortgångna ovän hängde ändå ihop med pjäsen. En ung landsortsskådespelerska, knappt mer än ett par och tjuo, hade lyckats få anställning vid en stor huvudstadscen, dit just ryktet

om hennes Hilde hjälpt till att bana vägen. Hon hette Britt Blom och var dotter till Helga. Några tidningsnotiser hade fäst Sigrids uppmärksamhet på namnet; det hade fått en inte alldeles vanlig reklam. Hon visste att den unga damen – som hon för övrigt inte kunde erinra sig – gått igenom elevskolan och sedan liksom modern uppslukats av turnéer och landsortsscener. Och nu var hon färdig att erövra Stockholm! Jo, jag tackar.

Premiären kom, och fru Harrison satt på en parkett som hon inte längre kände igen. Den gamla publiken var borta. En märkvärdig stämning, som blandade ihop ungt och gammalt, bleknade bilder och nya syner, död och uppståndelse, skuld och hämnd och rättfärdiggörelse, hade fått makt med henne, och hon väntade nervöst på att ridån skulle gå upp för byggmästarens enkla arbetsrum med böcker och papper. Plötsligt reste sig en herre några bänkar längre bort och bockade sig; det var Erik Möller. Hon blev glad. Varför hade han kommit? Kunde det vara minnena? Gamla herrar har gott minne när de vill.

Hon hade en skämtsam fråga i ordning till mellanakten, men Möller lämnade inte sin plats. Han kom inte ens fram och hälsade på henne, och det tyckte hon var lite ohövligt. Så märkte hon att han hade sällskap: en äldre man som hon kände igen som f. d. teateranmälare. Jaså, han hade också tröttnat. Hade bestämt sig att bli publik för att slippa tycka något.

Där stod nu Hilde i dörren, i norsk turistuniform med sjömanshatt och matroskrage och en lång vandringsstav i handen. Vacker var hon inte, det kunde utan vidare fastslås, grövre byggd än Ibsen kanske velat ha henne, och ändå just som han måste ha tänkt sig henne innerst. Inte som solglittret, men som stormen som låg gömd någonstans i fjällen. Sigrid kunde inte ta sina ögon från flickan. Så gammal hon själv var kände hon hur det hettade i kinderna. Det var åtminstone ingen kopia av hennes egen Hilde. Redan entrén chockerade henne. Hon kom ihåg, hur hon själv fladdrat in som ett litet kokett yrväder och

känt alla kikarna på sig och applåderna hängande i luften och hur hon sedan fortsatt att spela norskt hemvävt som på en tavla av Tidemand. Det var nära att hon gjort hela Solnesstragedin till en backfischpjäs. Kritiken hade visserligen morrat en smula, men i allmänhet hade den kapitulerat för »så mycket friskt och naturligt behag«.

Men Britt! Raskt och frejdigt kom hon, men inte med några publikchoser. Hon såg inte publiken. Inte heller kom denna Hilde för sin egen skull, genast från början begrep man att det var för byggmästarns. För sin gud. När den guden höll på att ge tappt tog hon upp kampen för att få honom på fötterna igen. Det var inte fråga om ett flicksvärmeri. Det gällde livet. Och livet bryr sig inte om vad medel det använder, det är rätt och samvetslöst och förhäxande för att nå sitt mål, och denna Hilde Wangel hade något av alltsammans, det kom man inte ifrån fast det inte sprutade ur ögon och mun. Trots allt verkade hon behärskad, som om hon visste att hon hade situationen i sin makt. Kort sagt, det var inte en vind från ett fjällpensionat utan som sagt från fjällen själva.

Här var Ungdomen i egen person. Inte den ungdom som Sigrid mindes, inte bara inlärd teaterläxor från elevskolan, men den moderna ungdomen utan fruktan, envis, ärlig, robust, med sin egen moralkodex, sina egna skönhetslagar, hela sin väpnade inställning till en tillvaro som inte bara linjerats upp av föräldrar och tanter och farbröder och katekes och avgångsbetyg från seminarier.

Framgången för den unga skådespelerskan blev ändå inte så fullständig som Sigrid väntat; men kritikens reservationer rörde sig mest på ytan. Ingen förnekade att det här fanns resurser, och det var ju det det kom an på. Sigrid gick fångslad från teatern; den långa, spänstiga flickan hade en kantig plastik, och enstaka patetiska tonfall som tydligen kommit med från lektionerna svor mot den nakna och hänsynslösa ton som hon annars

använde. Men det mesta hade tydligen livet gjort. Hur levde hon? Vad hade hon genomgått, och vad skulle hon få genomgå?

Sigrid låg vaken en god stund och tänkte på kvällen, och från Britt gled tankarna över till hennes mor. Det fanns något hos flickan som påminde om Helga Blom i yngre dar, innan besivkelsen och grämelserna brutit ner henne. Hon kände sig helt enkelt nyfiken, och morgonen därpå slängde hon i väg ett par rader under teaterns adress och bad om ett besök av fröken Blom. Det gick ett par dar; så kom hon.

– Det var vänligt av er, sa Sigrid när de satt mittemot varandra i den fullproppade salongen. Jag kanske tar er tid. Men jag ville så gärna få tacka er för Hilde. Jag har själv spelat rollen många gånger, förr i världen.

– Jag vet det. Min mor har talat om det för mig. Hon beundrade den mycket.

– Er mor?

– Ja.

Hm, tänkte Sigrid, och smålog invärtes. Det snälla barnet har redan lärt sig konsterna.

– Kära fröken, den var ganska dålig ...

– Men jag läste en del recensioner hos min mor. Det var bara beröm, tyckte jag.

– Just det. Bara ...

– Jag förstår inte.

– Kom ihåg att det inte finns något farligare än »bara« beröm. Det skapar publikfavoriter, men inte konstnärer. Man berömmar när något annat inte lönar sig. När det inte finns några gränser att överskrida, om jag så får uttrycka mig.

Det blev tyst en stund.

– Jag har läst morgontidningarna, och jag tycker att de i det hela har rätt. Ni har en del att övervinna. Inte endast skolan. Naturen också. För ni ska inte inbilla er att det inte finns åtskilligt att övervinna där också. Man måste lägga sig till med en

andra natur; det är det som kallas konst. Men jag pratar ... Nu dricker vi ett glas sherry på er fortsatta framgång. Lycka till.

– Tack.

– Ni vet att er mor och jag var kamrater en gång, inte sant? Nå, då vet ni kanske också att vi inte alltid var så goda vänner. Det gör mig ont att tänka på det nu. Helga lämnade Stockholm, och det påstods att jag hade skulden. Att jag förföljde henne, gjorde det hela outhärdligt för henne, stängde hennes bana.

Den unga flickan bibehöll sin ödmjuka hållning, men blicken hårdnade plötsligt.

– Var det inte så då?

– Jag vet inte. Det lät som svaret inte riktats till gästen, utan till någonting i det förgångna. Er mor tyckte inte heller om mig – hatade mig som det hette på den tiden. Det finns människor som absolut inte kan tåla varann, fast någon yttre orsak till misshälligheterna inte står att upptäcka. Det är som två vätskor som är omöjliga att blanda. Det är hopplöst att försöka. Och det är kanske inte så underligt om fenomenet är vanligare inom konstens värld än utanför den ... Så går åren, och man förstår ingenting av alltsammans.

– Va ni talar vackert!

– Men er mor har i alla fall segrat till sist.

– Segrat?

– Ja, genom er. Den forna Hilde Wangel böjer sig för den nuvarande. Sigrid lyfte sitt glas. Min var teater, sådan man ville ha den. Då. Er är något mera, eller kan bli det. Jag menar vad jag säger, lilla fröken. Var rädd om er.

Britt gjorde en rörelse som för att sträcka fram handen; det spända i hela hennes varelse hade gett med sig.

– Så snäll ni är, sa hon naivt. Säg, vände hon plötsligt om samtalet, får jag fråga fru Harrison om en sak?

– Ja, visst.

– Vad tyckte fru Harrison om Solness?

– Jo. Men var han ändå riktigt den rätta? Den rollen kan bestämt endast spelas av den som gått igenom en liknande kris, och det kan ju inte den nuvarande rollinnehavaren ha gjort. Han är för ung för att spela gammal; motsatsen är som bekant lättare. Solness är ju inte byggmästare. Han är Ibsen själv, och han är inte bara Ibsen, inte bara en enda människa, utan många. En symbol, Ålderdomens kamp för liv och ära.

– Det är sant. Jag tycker att Solness blöder i mig när jag spelar Hilde. Det är så synd om honom. Varför skulle jag hetsa honom? Tvinga honom att motsvara en ung flickas drömbild? Och varför lydde han mig? Han borde ha gett Hilde en örfil i stället. Men det är ju en gud jag går i bräschen för, är det inte ... Gudar måste kunna allt, våga allt.

Hon tystnade förlägen.

– Vem vid teatern är det som studerat in rollen med er?

– Det är ingen vid teatern. Jag har läst den för en gammal god vän som kände min mamma och som är mycket teaterintresserad. En ingenjör Möller.

– Erik Möller?

Sigrid gav sin gäst en snabb blick.

– Ja. Känner fru Harrison honom?

– Vi är gamla bekanta.

– Jag har honom att tacka för så mycket, sa Britt enkelt. Jag tror ingen skulle kunna göra Hilde levande för mig så bra som han. Just därför att han fick byggmästarn så levande.

– Han är en gammal Ibsenbeundrare, det vet jag. Träffas ni ofta?

– Ånej. Han har så mycket att göra.

– Såg ni att han var på premiären?

– Nej, var han! Han sa att han inte skulle gå, för han ville inte skrämma mig, sa han.

– Var ni rädd för det.

– Ja. Men förlåt, fru Harrison ... Nu måste jag ge mig av.

Vill så gärna se på en repetition. Och tack för all er vänlighet. Ack, om min mor fått höra den.

Hon stod redan i dörren, lite rödflammig på kinderna.

– Ett ord, fröken Blom. Tror ni att ingenjör Möller skulle ha kunnat spela Solness – om han varit skådespelare förstås? Och tror ni att den byggmästaren skulle ha kunnat bygga hem för människor? Jag tror det inte. Man kan inte bygga hem för människor och samtidigt äventyra liv och lemmar genom att klättra upp med en krans till tornet på en ung flickas befallning. Antingen det ena eller det andra. Jag tror förresten att herr Möller har lätt för svindel.

– Hur vet fru Harrison det?

– Jag vet det inte, men jag tror det. Tänk om han stannat på halva vägen!

– Så hade jag väl fått fortsätta, sa Britt. För kransen måste upp!

Med en munter nick försvann hon. Sigrid såg henne halvspringa därute; det var en backfischs slängiga rörelser. Jaså, Erik Möller hade så svårt att bli gammal. Ah, *les vieux messieurs*! Ungdom skulle det vara. En gång hade den hetat Sigrid Elving, och nu hette den Britt Blom. Tänk om den också hetat Helga Blom! Hade det verkligen varit något mellan dem, och hade hon, Sigrid, dunkelt anat det? Var det där Helgas och hennes ömsesidiga ovilja bottnade? Men i grunden visste hon att det inte förhöll sig så. Möller var en gammal teaterhabitué, i vars katekes det ingick att uppvakta skönheten och talangen var han påträffade dem. Något mera menade han inte. Kanske hade det ändå funnits undantag. I kärleken är man ju alltid själv undantaget.

Hon gjorde en liten grimas i spegeln. Så tog hon sig ett glas sherry till och fördjupade sig i en roman om *d'Annunzio* och *Eleonora Duse*. Men sherryn var bättre.

Ur *Öden*

BILLIGT PRIS

Allting var som det skulle vara. Vädret, människorna, hans eget jag. Hela livet, kort sagt. Kunde ha varit tvärtom; men nu var det som sagt bra.

Medan Isak Gille klädde sig tuggade han på recensionerna. Morgontidningarna låg slängda i sängen; han hade kastat sig över dem så fort han vaknat. Som vanligt såg han först de svarta fläckarna i omdömena, men de verkade inte direkt elakartade, och berömmet dominerade avgjort även på de håll där han minst väntade det. Och här och var hade det en påfallande hjärtlig ton.

Skulle han alltså tro att han hunnit över gränsen? Det såg så ut. Att han hörde till dem som man kunde räkna med? Varför inte! Till toppen skulle han inte nå, det stod tämligen klart för honom redan nu, men andrafolerna ägde också sin betydelse – en mycket större betydelse än man brukade fästa vid dem. Han nämnde ett par namn i tankarna. Han skulle vara glad om han lyckades hinna så långt.

Och nu hade han av ödets nådiga makter – genom ett sjukdomsfall – till och med fått en stor roll. Inte bara skandinaviskt berömd. Vilken underbar, hisnande uppgift denne [Sang i »Over Aevne«](#), mirakelmannen, sin tros och sina böners offer! Hos Bjørnson blev själva tragiken ljus. Här fick man ge sig som inför ett barn, tacka och tillbedja. Han kände hur en våg av värme, lyckans, löftenas, tacksamhetens, slog upp mot hjärtat. Och han gladdede sig vid tanken på hur mycket bättre han skulle spela i kväll. Den farliga andra kvällen.

Han slog upp fönstret. Februarikölden stack som isnålar. Himlen över de vita taken var inte glad, men höll sig neutral. Nej, han måste ut så fort som möjligt, vädra succén, ta emot ord och blickar som önskade honom gott (några andra skulle inte mär-

kas just nu), skaffa sig luft till den stora vårliga uppståndelsen som han skulle föra med sig in i dramats sjukrum till diktarens ära. Han bodde på Sibyllegatan, mitt emot Kronobageriet. Den gamla gråa Vasatidsbyggnaden med sina svarta luckor som skyggglappar spred en syrlig bröddoft. På Nybroviken slogs måsar och kråkor om det frusna avfallet. En teaterkollega störtade förbi på skidor.

– Grattis, ropade han.

Gille svarade med sin yvigaste gest. Men han var angelägen att inte falla ur sin hållning som dagens man. När han kom hem hade jungfrun läst tidningen och neg djupt.

– Det var så sant. En dam har ringt.

– Sa hon sitt namn?

– Nej, hon skulle ringa omigen, sa hon.

Vad frukostcigarren smakade bra. Röken steg som ett offer åt alla goda makter. Det var väl Vanja som ringt. Kunde naturligtvis inte vänta längre med sin gratulation. Söt var hon i alla fall.

Ny signal. Gille reste sig från bordet där han blivit sittande i lyckliga drömmar om en ändlös rad framgångar som skulle föra honom åtminstone en bit på vägen mot höjderna. Ja, det var visserligen sant att man skulle vara ödmjuk, men måtta i allt, varför måste han för resten stanna på andra planet, det kunde visa sig lika ödesdigert med självunderskattning som med självöverkattning och nu hade han dock visat att han inte alldeles saknade förutsättningar för den konsten. Tron är ändå halva vägen.

– Hallå. Ja, det är jag. Han ordnade en lämplig succéröst. Nej, inte i dag. Det är tyvärr omöjligt. Ni får ursäkta, tillade han lite mjukare för att avrunda samtalet.

Han kände inte rösten. Men spelad eller inte verkade den så besynnerligt förtvivlad att han inte genast kunde släppa luren. Och vad var det, lät det inte som människan snyftade?

– Gäller det något viktigt? Nåja, en liten stund då. Kan ni komma om en timme? Välkommen alltså.

Jungfrun släppte in en liten förskrämd varelse som blev stående vid dörren. Kunde inte vara stort mer än tjugo år. Ett blekt och tanigt flickansikte med uppspärrade ögon och läppar som ännu tycktes rycka efter gråten. Nätt figur. Enkel pälsmössa på ett tillbakastruket hår, så blont att det nästan verkade vitt.

– Men var så god och stig på.

Gille sökte efter hennes hand.

– Snälla fröken, se inte så betryckt ut. Jag tänker inte äta upp er.

Det sista borde han inte ha sagt, tänkte han genast. För nu började gråten strömma. Det lät för resten dumt. Passade inte i situationen. Och hans blick stannade vid detta unga och ändå så slutna ansikte, där ögonen ensamt levde rädda och oundvikliga på en gång och där det satt ett par hastiga röda fläckar på kindbenen.

Man behövde inte vara någon trollkarl för att gissa vad som fört henne hit. Det heliga kallet naturligtvis. Med andra ord: den stora hydran som med alla sina fångstarmar sög till sig så mycket oskyldigt blod, teatern som antog hundratals förföriska later för den utomstående och som invärtes ofta visade sig så grå och trist, så mekanisk i sitt dagliga arbete, så infamt påpassad från olika håll. Gille gjorde sig redan i ordning att leverera den obligatoriska varningen till den verkan den hava kunde. Mycket hoppades han visserligen inte på. Man satte ju upp skyltar med »Varning för svag is.« De som var bestämda att drunkna i alla fall.

– Mitt namn är Berit Sundgren, fick flickan äntligen fram.

Jag var på teatern i går. Det var en underbar pjäs.

– Ja, sa Gille, den är underbar.

– Och så Ni spelade!

– Jag ber.

Jaså, tänkte han, inget annat. Det unga hjärtats idoluppväxtning. Han var visserligen inte överlupen på området, men han

hade ändå fått nog av tonåringarnas sirapsögon och autograf-tiggerier. Han kunde bara inte riktigt tyda rösten i telefon. Behövde den låta så upprörd om det inte gällde något annat än en namnteckning? Den var inte vanlig, och hon såg inte heller precis vanlig ut där hon satt spänd utan att ta ögonen från honom.

– Fröken är teaterintresserad?

– Jag vet inte. Jag har varit så lite på teatern. I går blev jag bjuden.

– Och varmed kan jag stå till tjänst? Han började tycka att det var nog med preludier.

Hon svarade inte direkt på hans fråga. Men nu kom orden.

– Jag var så lycklig i går kväll, sa hon. När jag skildes från mitt sällskap drev jag omkring på gatorna. Måste vara ensam. Nej, inte ensam. Tron på undret som Ni spelade hade jag med mig. Börens kraft. Räddningen. Och räddningen skulle vara Ni ...

– Jag förstår inte.

– Så kom jag äntligen hem till pensionatet där mamma och jag bor. Vi har farit upp från Småland och vill inte tillbaka. Jag hade fått löfte om en plats, men blev lurad. Nu söker jag på nytt.

– Lycka till, sa Gille. Inte tappa modet bara, lilla fröken.

Återigen märkte han att det lät idiotiskt vad han yttrade. Besöket började irritera honom. Han måste försöka bli av med henne.

– Jag ska tala rent ut, sa hon med en alldeles ny röst. All tvekan och skrämsel var borta ur den. Ni får tycka vad Ni vill. Nyss nämnde jag att jag tog upplevelsen i går som en räddning, som ett löfte om räddning i alla fall. Jag har legat vaken mest hela natten och bett om bönhörelse, bett att Gud ville hjälpa oss, och till sist tyckte jag att jag fick vissheten, alldeles som Sang. Det var rollen som gav mig mod.

– Nå?

– Var barmhärtig och låna mig trehundra kronor. Min mor och jag blir utkörda ur pensionatet, om vi inte kan betala, och vi har ingenstans att ta vägen, känner ingen i Stockholm.

Gille stirrade in i ett vitt ansikte. Längst ini blicken brann något som liknade en eldslåga. Han ville säga något, men kunde inte få fram ett ord. Kände sig besynnerligt förvirrad. Det var faktiskt hon som behärskade situationen. Han frågade och svarade inte bara henne utan en röst inom sig själv, och plötsligt gav han tappt inför något som han inte kunde klara upp. Så gick han till skrivbordet och tog fram sedlarna.

– Tack, sa hon enkelt. Förlåt mig.

Med en svag handtryckning var hon borta. Inte så mycket som ett »Gud välsigne er« eller något dylikt. Inte det minsta lilla löfte om återbetalning. Han hann inte hämta sig från sin förvåning, och han kände sig nästan frestad att räkna det den underliga människan tillgodo. Så brast han i skratt. Hur stod det egentligen till med honom? Han slog sig för pannan, och skrattet fortsatte att bubbla i bröstet. Falla för första bästa äventyrerska! Om hon ändå sett något ut. Men den där lilla taniga flickungen. Man måste säga att hon hade tur; det hade säkert inte gått lika lyckligt för henne om ... nå, om recensionerna sett annorlunda ut.

För resten var det en ren slump att han kunde avvara pengarna på grund av en liten lotterivinst. En olycka brukar sällan komma ensam. Lyckan är njuggare. Så mycket större skäl att visa sig generös när den föregick med så gott exempel som den här gången. Äntligen klarnade det för honom. Det var inte den lilla äventyrerskan Berit Sundgren, utan den mycket större äventyrerskan Lyckan som han betalat med trehundra kronor, och det kunde hon som sagt vara värd.

På kvällen upplevde Isak Gille en ännu större succé än på premiären. Han fick porträtt och intervjuer, och när han promenerade sin berömdhet på Strandvägen vände [Evas döttrar](#) sig om efter honom. Kort sagt, allting var precis som det skulle vara.

Och åren försvann och växlade repertoar, och succéer och fias-kon avlöste varann och glömdes bort. Gille levde på sin Sang

en liten tid; så försvann också den bland teaterskuggorna. Skådespelaren nådde inte högre än i denna enda skapelse. Så småningom kom han att inrangeras bland utiliteterna, bland dem om vilka det hette i recensionerna att de inte förstörde en roll, och till sist – vad det gått fort! – var avskedet inne med kransar och supé och skåltal. Isak Gille drog sig tillbaka till replikernas spökkammare. Ännu kunde han rabbla långa stycken ur de gamla läxorna, och i drömmen stod han ofta på scenen. Men då hade han tappat minnet, och sufflörluckan var tom.

Ett par pensionerade [Thaliatjänare](#), gamla [nummerhästar](#) som han själv, utgjorde hans väsentliga umgänge. Till sällskapet slöt sig med tiden en f. d. teateranmälarare. Han användes som driftkucku och fick sina fiskar varma för alla dumheter som han hasplat ur sig under sin långa recensentbana. Men han tog det med jämnmood, ty han behövde inte tycka något numera.

Gille flyttade från [Sibyllegatan](#) och teatergrannskapet. Var det slut, så skulle det vara slut. De gamla kamraterna övergav honom. Han hade bara att vänta på det sista ridåfallet, de släckta ljusen, tomheten, mörkret. I Djurgårdsstaden fick han ett par rum hos en [kolportörsänka](#). Han såg en bit av en täppa och en bit av Strömmen, och han beredde sig att tillbringa sina återstående dagar bland några cirkusartister och ett antal vagabonderande katter.

Isak Gille var glömd, och återigen var det som det skulle vara.

Men en dag fick han ett brev. En man anhöll att få göra ett besök. Han bad om ursäkt för att han besvärade med ett par ord till svar; han kunde inte se att fru Borg (kolportörsänkan) hade telefon. Högaktningsfullt. Johan Hultqvist.

En liten nervös herre med smutsig hy och stora bomullstussar i öronen ringde på. Han bockade sig stelt. Det var som han inte riktigt visste vilken min han skulle anlägga, och blicken hade svårt att fastna någonstans.

– Det rör sig om ett brev, började han så fort han satt sig.

Jag tillåter mig att gå rakt på sak. Brevet har jag hittat i min hustrus kvarlåtenskap. Hon skriver och beklagar att hon inte kan betala trehundra kronor som hon säger att hon är skyldig Er. Jag har tagit med det om Ni vill se det...

– Det måste vara något misstag, sa Gille.

– Adressatens namn och adress är tydliga.

– Var er fru vid teatern?

– Nej.

– Ja, jag kände henne inte.

– Inte min hustru, men kanske Berit Sundgren. Det var hennes flicknamn. Kan Ni inte dra Er tillminnes, om Ni lånat en flicka trehundra kronor vid tiden ifråga?

– Kära herr Hultqvist, jag har inte så gott minne. Och det bör man inte heller ha, skrattade Gille. I varje fall inte om man befinner sig i den lyckliga situationen att kunna stå en ung dam till tjänst med något så prosaiskt som den snöda mammon.

Besökaren drog inte på munnen.

– Det hela förefaller mystiskt, tycker jag.

– Det tycker jag också. Men jag försäkrar Er att jag har ingenting med saken att skaffa.

– Hon kan väl inte gärna ha hittat på hela historien. Brevet finns ju. Han tog fram det ur bröstfickan.

– Jag skulle vilja betala hennes skuld, fortsatte han. Och han hade plötsligt fått en annan röst. Berit och Ni måste ha varit bekanta. Man lånar inte en ung flicka så pass mycket pengar utan att ... ja, utan att själv stå i skuld till henne på något vis ...

De båda männen hade rest sig och fixerade varandra.

– Nog nu, sa Gille. Var god och gå er väg.

– Teater är synd. Jag vill inte att min hustrus minne ska ha något med den att göra. När jag är hemma igen kan jag stå rak inför mina trosbröder, om jag blivit av med syndapengarna. Det är villkoret. Se här de trehundra som min stackars Berit varit skyldig Er.

Han slängde ett kuvert på bordet.

– Men jag säger ju ... Gille sökte förgäves tala mannen tillrätta. Ta era pengar. Jag vill inte ha dom. Ni kan ju ge dom åt församlingen ...

Det flög en glimt över mannens ansikte.

– Nå, under sådana förhållanden, sa han, stoppade på sig kuvertet och bockade och gick.

Den gamla skådespelaren hade roligt en god stund sen han fått ut sin gäst. Lyckan ska betalas, tänkte han. Hon fick en gång trehundra kronor av mig. Det var i alla fall billigt pris.

AGNES MEDING

En dag i slutet av april när det aldrig ville bli vår gav han tappt. Han hade kommit att tänka på Köpenhamnsvåren. Han såg blomsterkärrorna på Amager Torv och kände den våta saltbriksen stryka in över [Langelinie](#). Och så for han. Det var inte som att resa i unga dar; illusionen att ta semester från sig själv några veckor var skrinlagd för längesen. Man var den man var, i den saken kunde ingenting ändras. Men han kunde resa från en ensamhet till en annan, från en som tryckte till en som lättade. Andligt luftombyte var lika nödvändigt som fysiskt.

Änkling sedan några år och barnlös hade han ingenting annat som band honom vid Stockholm numera än en möjlig tjänst och ett par gamla vänner med impopulära åsikter. De hade stiftat en klubb som hette »Treenigheten« och hjälptes åt att styrka, stödja och stadfästa varandra i hatet till den olustiga tiden. Därav följde emellertid inte att de hoppades mera av framtiden.

Upplands vårvinter släppte först i Skåne. Sundet låg öppet och grönblått med vita fräs. Klockbojen klämtade. Måsarnas hungerskrin blandades med vågbruset; det gick hög sjö när man hunnit ut ett stycke, och Erik Leman skrattade åt sina korssteg på färjans däck. Han kände sig som en skolkande skolpojke. Nu gled färjan in längs kajen med de stora, sotiga, gulgråa magasinerna, och i bakgrunden, högt över alltsammans, reste sig Marmorkirkens ärggröna jätteklocka i den tindrande morgonluften. Den hade alltid ringt som en hemlig festklang i hans öron.

Han drog in den första lukten av Köpenhamn medan han rullade över Kongens Nytorv i en av de skrabbiga danska bilarna; och så var han framme, och allt var sig likt. Det var nämligen före de onda åren. Han återfann gamla kära ställen. På se-

nare år hade han undvikit de stora turisthotellen som frekventerades av hans landsmän. Han kunde inte riktigt med deras pliktskyldiga, inte alltid osmakliga festhumör, och det populäraste i museer och andra sevärdheter kände han tämligen väl. Han bodde blygsamt och åt på [kneiper](#) och vinstuer. Ofta förrade han sig in i de riktiga folkkvarteren, där livet levdes till hälften på gatan mellan små smutsiga, fullproppade bodar och där själva synden kunde ha något borgerligt över sig.

Man behövde för resten inte gå så långt för att hitta den. Det kunde räcka med ett par steg från en fin huvudgata, så var man mitt upp i alltsammans precis som i Paris. Hur mycket påminnte inte Köpenhamn – naturligtvis i en blygsam skala – om den livsflödande Seinestaden: boulevarderna, parkerna, asfaltserveringarna, eländet mitt i lyxen, livets lätta rytm trots allt, kvinnornas leenden, reklamen och trafiken, ja själva luftens ton. Hans tunga svenska gemyt miste flera kilo. Det var i alla fall en behaglig inbillning.

Ensamheten var god. Han sökte inte upp några bekanta, hade för resten inte många, isolerade sig i ett slags folkskygg lycka – den naturliga reaktionen mot tidens kollektivism även inom vänskapen. Om det skulle betraktas som en bankruttförklaring, så fick det väl vara så. Allt var osäkert. Det enda säkra var den sol som för tillfället värmdes hans ansikte och den vårbris som fyllde hans lungor. Livets välsignade makter. I detta ögonblick tyckte han, att han inte hatade någonting så som gränser av vad slag de vara månne. Inom honom gick åren baklänges. Han var inte femtio år, utan tjugo, tio. Yngling och barn. En rymmare. Någonstans väntade fasttagaren, det kunde han säga sig själv så många gånger som helst, men den dag den sorg. Dansade inte minuterna som guldäpplena på torgets [springvatten](#)?

I [Frederiksbergs Have](#) susade de stora skröpliga träden. Söndagspromenaden gick i alléerna. Barn och solfläckar och fjolårs-löv virvlade om varandra, och vid entrén stod den gamla barska

exercis- och borgarkungen och kände sig fortfarande lycklig i sitt trofasta folks mitt. Erik Leman nickade helt gemytligt åt honom. Strax därpå återfann han honom på freskerna hos **Josty**, där han gled fram med gemål och uppvaktning i sluparna i kanalen, medan samma folk stod och neg och bugade på stranden som säven för vinden. Idyllen hade sin komik, men fadd var den inte och helt rörande som tidsstämning, tyckte Leman.

Han slog sig ner vid ett bord i friluftsserveringen och njöt av allting. Av solstrimmorna på marken, av publikens oskyldiga munterhet, av det doftande brödet och sparvarnas slagsmål om smulorna. Alla människor såg så unga ut, tyckte han. Till och med de gamla tanterna som vågat sig ut i vårsolen och i sina lustiga **kapotter** och sjalar verkade som om de rymt från någon **Marstrands målning**. Danskt lynne hade sina sidor. Inte allt föll hans landsmän i smaken, så litet som allt hos oss undgick det danska »grineriet.« Men söder om Sundet verkade idyllen naturlig. Längre norrut antog den så ofta klumpiga och uppstyltade former. Vår glädje var en björndans.

Hade inte människorna här ett vänligare sätt? De blånge inte på varandra som i hans kära fädernesland, kände sig inte på förhand förolämpade, ställde sig inte strax på defensiven. Och de kunde konversera lätt och obesvärat utan att vara presenterade.

Erik Leman satt och trivdes, spände ut bröstet, gonade sig i stunden. Det var nära att han ryckt till när han hörde sitt namn.

Det kom från en soffa alldeles i närheten. En dam reste sig och hälsade. Han var inte strax herre över situationen.

- Jag ber om ursäkt ...
- Det behövs inte. Du har absolution på förhand.
- Agnes!
- Inte så illa gissat. Det är nästan jag, men du är helt och hållet du. Och ändå har du varit gift och allt möjligt, har jag hört sägas.

- Allt möjligt? Va menar du?
- Å, ingenting. Får jag slå mig ner ett ögonblick? Tack.
- Och förlåt min fumlighet, kära Agnes, men sanningen att säga ...
- hade du inte en aning om vem jag var när jag så brutalt avbröt din siesta. Nå, det kan hända en del på tio, tolv år, eller vad det är sen vi sågs sist.
- Är det verkligen så längesen?
- När man tycker det har tiden gått fort, Erik.
- Och för dig?

Hon svarade inte. Parasollet ritade några streck i sanden och strök över dem med en trött gest.

Detta var alltså Agnes Meding. Ja, hon hade förändrats. Inte egentligen till anletsdragen som bibehållit sin regelbundenhet med den fina profilen, den stora rörliga munnen, den kraftiga hakan. Men hyn var glanslös, och ögonen som gjort så mycket skada efter vad initierade påstod verkade nu själva skadade. Det var som de inte ville se allt vad de såg. Håret hade sina gråa strimmor vid öronen.

Hur gammal kunde hon vara? Kring de patetiska fyrtio, alla utnötta romanhjältinnors utnötta år? Knappast. Han ville hellre gissa på trettiofem, så livligt var hennes sätt. Leman kände inte stort till hennes historia från de senaste åren. Ryktesvis hade han hört att det funnits flera män i hennes liv efter den första skandalen – en diplomathistoria – som jagade henne huvudstupa från Stockholm. I de familjer där han träffat henne hade hon blivit saknad, men fiendernas antal övervägde och beundrarna var flera än vännerna. Sedan hon lämnat landet hade hon setts vid olika tillfällen på de vanliga turistmarknaderna, men hon hade inte gjort något försök att återknyta gamla bekantskaper. Det var tydligen hennes avsikt att lägga om sitt liv, vare sig hon var tvungen eller ej. Till sist blev det också tyst kring hennes öde. Stockholms societeten fick andra stjärnor att

intressera sig för än Agnes Meding. Hon var nu en gång avkopplad.

– Du är bosatt här nu? frågade Leman. De följdes åt i de söndagsstilla alléerna. Det gamla slottet med sin vackra sjuttonhundratalsfasad tog sig så bra ut som kuliss åt de promenerande skarorna och kanalernas svanar.

– Ja, sa hon. Sen tre år. Jag har plats. Jag är korrespondent hos Lyngbys. Och jag är ensam, tillfogade hon med en liten skiftning i rösten som inte undgick honom.

Han ville inte fråga mera, och det blev tyst mellan dem.

– Men va gör du i Köpenhamn? Är du ute på äventyr? Hon försökte ett småleende, men det dog genast.

– Jag längtade hit helt enkelt, sa Leman. Till Sundet och **Vimmelskaftet** och Bibliotekshaven och antikvariaten kring Rundetaarn. Även en byråchef kan längta ibland från sin byrå, kära Agnes.

– Det förstår jag. Annars har väl du om någon kommit på rätt plats från början.

– Jag erkänner att jag har större skäl att fråga hur du trivs med din.

– Utmärkt. Minns du va den gamla diplomaten svarade, när man frågade honom hur han trivdes i sin befattning? Trivs, sa han. Det är bara pigor som inte trivs.

Erik Leman gick och sneglade på den attraktiva kvinnan vid sin sida. Jag undrar om hon någonsin anade hur förälskad jag en gång var i henne, tänkte han. Nu märkte han att hon inte sluppit undan för så billigt pris; i närheten såg ansiktet vissnat ut, med spår av en inre förbränning. Det gick en fåra från ögonvrån neråt kindbenet som en torkad tårbädd, och när hon vred på sig stramade halsmusklerna.

Aprils oroliga ljus med stickande solknippen och tunna molnskuggor flög över vägen. Agnes Meding gick raskt; hennes gång var ännu ung. Hon talade om sin tjänst och sina kamrater lik-

som för att hindra honom eller sig själv att tala om något annat. Slutligen kom hon in på sina nöjen – de teaterkvällar som hon kostade på sig. Hon var galen i teatern, mest i operan och allra mest i de gamla klassiska operorna som hon mindes från sin ungdom och där man fick gråta ut och inte behövde anstränga sig att förstå alla konstiga tongångar. Där man fick glömma, bli borta, drunkna i det gränslösa. Vara någon annan än den man var. Nej, inte någon annan. Vara mera sig själv, mera jag.

I ett gathörn stannade hon plötsligt och räckte honom handen.

– Tack. Här är jag hemma.

Erik Leman kände som en stöt. Allting hade gått så fort, och nu var det slut. Så var det med den saken. Vad ville han egentligen mera? Han tyckte att ett öde gled honom ur händerna utan att han fått veta något om det, och han behöll hennes hand ett ögonblick medan han sökte efter avskedsordet.

– Det är jag som ska tacka. Stannar väl någon vecka, slapp det ur honom. Han hörde hur dumt det lät.

Hon nickade och var försvunnen.

Åter drev han omkring i sin ensamhet, men det var inte längre den ensamhet som han anropat som en befrielse. Minnena irriterade honom. Han var tillbaka i Stockholm vid sekelskiftet. Så dök han in på Osborne för att få en grogg. Ställets gamla [kyparfaktotum](#) med elefantöronen och den rosiga skämtaruppsynen serverade sin vanliga svada över brickan – tänk att han var kvar ännu och att den illustrerade tidningshögen låg på samma plats – och att innanför disken tronade samma bartender lika majestätisk bland sina flaskor och glas. Ingen krogkultur var så konservativ som den danska. Han kände en svensk författare som uppskattade den.

Byråchefen kunde inte få Agnes Meding ur sina tankar. Det föreföll honom som han visste mindre om henne än någonsin.

Så märkvärdig var väl inte hennes gåta när allt kom omkring, men den fanns där och för tillfället hade han ingenting annat att sysselsätta sig med. Vad honom själv beträffar var hon ett avslutat och bortglömt kapitel sedan många år; han hade aldrig hunnit fram i första ledet av tillbedjarna, och nu var han glad att han stannat där han stannat. Hon gjorde sig säkert bäst på avstånd. Men en riktig svensk societetsdocka kunde hon aldrig ha blivit, och det var Köpenhamnsmetamorfosen som intresserade honom.

Jag ringer på till kontoret en dag, tänkte han. Hon får anse mig påflugan, det kan inte hjälpas. Sagt och gjort. Om hon ville äta middag med honom? Jo, tack. Och med violbuketten tryckt mot sina arbetsströtta ögon sjönk hon ner i ett hörn på Dagmar och skrattade och pratade obesvärat, utan något försök att skruva upp stämningen från början. Skymningen föll. Under de elektriska globerna på det stora torget gick människoströmmen i en ändlös skuggparad. Härinne hade man ro, och vinet och musiken gjorde det lite lyckligare för tillfället att leva.

Nu kom »Mondnacht auf der Alster«. Agnes Meding tystnade. Leman tyckte att hon plötsligt blivit blek.

– Hur är det?

– Tack, bra. Jag är glad att vi träffats. Jag tror att vi är vänner.

– Det hoppas jag.

– Och tack för att du inte frågat om någonting, Erik. Vet du vem jag mötte på vägen hit? Min syster. Hon kände inte igen mig. Jo, hon såg mig mycket väl. Men hon hade sin man häradshövdingen med sig.

– Jag förstår inte.

– Kära vän, hon ville inte se mig. Eller hon vågade inte. Till den grad är hon gift. Och till den grad är jag ogift. Ja, du skakar på huvudet. Ingenting är omöjligt. Ännu kan det gå till i livet precis som i dussinromanerna, och jag försäkrar dig att jag verkligen är utstött av »den kaere Familie«.

– Men om du skrev och talade om ...

Han bet sig i läppen.

– att jag bättrat mig? Säg ut, du. Att jag arbetar sju timmar dagligen i ett livförsäkringsbolag för en måttlig summa pengar ... Ja, gudvet om de skulle tro mig. De skulle på sin höjd miss-tänka bolaget.

– Säg mig, Agnes, jag menar om du kan det, hur kom du till den där platsen?

– Jag fick den därför att jag bad om den. Bad för mitt liv, till-lade hon tystare.

– Och det gjorde verkan?

– I alla fall den gången.

»Månskensnatten« teg. Hon såg upp på honom.

– Så har jag blivit den jag nu är, sa hon. Inte en lycklig män-niska, men en människa som kunde fortsätta att leva och känna tacksamhet för det. Hade jag bett förgäves, så hade det varit slut. Det finns ändå ögonblick när själ står naken inför själ. Lå-ter det mycket patetiskt? Jo, visst. Men jag kan inte hitta på nå-got annat adjektiv.

– Kärleken är naken, menar du.

– Nej, det är den inte. Kärleken är alltid mer eller mindre kostymerad. Till och med den största. Den kanske allra mest. När man älskar maskerar man sig. Man är rädd att visa sina egna drag, och man kan inbilla sig hur mycket som helst att man ber för sitt liv, ber för något som står över en, något som man vill vara, som man tror att man kan bli, tror att ens älskade fordrar ...

Naken står en själ när den fordrar, inte när den ber. Hon såg så docerande ut att Leman var nära att dra på munnen. Cigar-rettaskan föll ner i vinglasen. Violerna hade hon stuckit i brös-tet, och nu tystnade hon och såg sig lite förvirrad omkring.

– Jag pratar, sa hon. Man glömmer ibland att man inte är ensam.

– Tur för mig.

– Vi är vänner, är vi inte?

– Men det har vi ju kommit överens om ...

Han kände hennes hand i ett lätt tryck på sin.

– Varför kan jag inte få tala ut en enda gång, mumlade hon plötsligt som för sig själv. Jag har tegat i årtal.

– Befall över mig, sa Leman. Jag är idel öra.

– För några år sedan satt jag ensam på ett hotellrum i Hamburg. Det var en vacker kväll, och jag var lycklig. Orkestern i Alsterpaviljongen spelade Fétras stycke, det som vi hörde nyss. Jag minns det så väl. Jag väntade den man som jag älskade, men han kom inte. I stället kom ett brev. Sen minns jag ingenting mer förrän jag var tillbaka i Köpenhamn, dödstrött, plundrad, en trasa. När jag tänker på den tid som följde, så ... ja, det är för lite att kalla den svår. Jag föll och föll som man faller i ett bottenlöst djup i drömmen, ingenting kunde hejda mig, tyckte jag, det kom andra män in i mitt liv och de sa att de älskade mig och jag åt och drack, och snart kunde jag inte leva utan stimulanser. Men en kväll hade jag inte många kronor kvar, och då gick jag och satte mig på ett kafé ... och fick pengar.

– Sluta nu, du plågar dig.

Han var ursinnig på sig själv som narrat henne så långt ut i förtroendena. Men hon fortsfor.

– Nej, du måste höra på mig till punkt. En natt efteråt drev jag omkring på gatorna. Jag förstod att det kunde vara nog. Jag var färdig. Långsamt kom jag ut på Langelinie, fast besluten att gå i sjön. Nu fattas det bara att jag möter den räddande ängeln, tänkte jag hånfullt, men inte en levande själ syntes till. Knäna började skaka av trötthet, jag hittade en bänk och där föll jag ner och somnade bums. Sov som ett gott barn, tills solen stack mig i ögonen och Nyhavn började vakna med sitt slammer och sina visslor.

– Kära Agnes.

– Det tog en liten stund innan jag hann sansa mig och begrep var jag var. Det måste ha regnat under natten för jag kände mig våt; men jag frös inte, och när jag släpade mig hem var jag glad åt att se hur friskt och grönt allting lyste på träna. Livet skrämde mig inte längre. På något vis angick det mig igen. I sanning det hade varit en underbar sömn på förtvivlans bänk.

Efter tre fyra medvetlösa timmar hade jag faktiskt vaknat som en ny människa. Hur ska man förklara något dylikt? Är det så omvändelser går till? Det finns ju personer som kan uppge dagen, ja timmen när den stora uppenbarelsen träffar dom som **Paulus**; men här gällde det lika mycket något fysiskt. Varifrån kom den underliga väsensförändringen som förvånade mig och som jag inte kunde förklara? Eller är det ingen riktig skillnad mellan fysiskt och andligt?

Ja, du skrattar. Men den Agnes Meding som du dansat många gånger med på balerna i Stockholm och som kunde misstänkas för allt utom filosofiskt grubbel hade plötsligt fått en del att fundera på. Och det var inget bottenlöst längre. Det fanns en botten, och den hette lugn.

Så gick jag omkring i det underliga ljuset några dar, tills allting höll på att svartna igen. Jag ska inte tala om vad som hände. Jag hörde bara ett enda rop inom mig: räddningen, var fina räddningen! Inte i kärleken, ty den trodde jag inte på, och spritbegäret – jag hade fallit för det också – hade mest varit ett nervöst fenomen under mitt värsta elände. Men livet kunde ju ännu ligga framför mig, och hur skulle det bli? Vad skulle jag göra av det för att få det till vän och inte till någonting att ständigt slåss mot? Det kom ett litet arv från Sverige, men det skulle inte räcka långt. Jag måste skaffa mig något att leva på, innan det blev fråga om något att leva för.

Det gällde bara att veta vem som skulle hjälpa mig. Jag hade ju haft »vänner«. Men som jag nu kände det var varenda tanke på att söka hjälp hos någon av dem utesluten. Hellre ta vad som

helst. Om du visste hur det surrade i min arma hjärna! Till sist gick den fullständigt i baklås.

Verkar det löjligt mitt prat? Jag ska strax sluta. Drömmen kan lösa ett problem, där kan en stackare bli modig, vilket jag inte vill säga att jag blev. Men vägen låg klar tyckte jag. Det fanns en man som älskat mig mycket och som jag tillbakavisat så kränkande att han måste avsky mig som pesten; till honom skulle jag kanske kunna vända mig. Han var den ende. För nu förstod jag att det inte bara var en plats det gällde, utan något mera, det som brukar kallas förlåtelse eller något sådant där och som jag dittills inte befattat mig överhövan med i mitt trasiga liv.

Han kunde köra i väg mig. Gott, så var det som det var. Men när jag stod inför honom visste jag att jag räknat rätt, och jag mötte hans blick utan oro eller skam, nästan mera som en befallning än en bön, tyckte jag. Han rörde inte med ett ord vid det som varit. Av vårt sammanträffande minns jag ingenting annat än att jag hela tiden undrade vem det var som talade. Kunde det vara jag? Jag kände inte igen min röst. Det lät som den kommit långt bortifrån, som någon använde mig som medium. Han svarade, kort och vänligt, men jag vågade inte kyssa hans hand när jag gick.

En vecka efteråt hade jag den plats jag ännu innehar. Mina språkkunskaper hade väl gjort sitt till. Ja, där har du min senaste historia. Märkligare är den inte. Är du ledsen på mig för att jag pratat? Men det är din skuld, Erik. Det är farligt att kunna höra på så bra som du. Den konsten är annars inte männens.

Hon nickade till honom över glaset. Hennes blick var lugn och ljus. Leman mindes gamla stunder. Hur litet fanns kvar av det som han älskat; snart fanns inte den här stunden heller. Tysta kom de två ut i vårnatten, ljum och fuktig och med stora aprilstjärnor. Raadhusklockan spelade sin psalmstump för gudarna i molnen och människorna på jorden.

Och åter stod de vid hennes port.

- Farväl och än en gång tack, sa hon.
  - Ja, så träffas vi kanske inte mer, sa Erik Leman.
  - Nej, sa hon.
- Och så slog porten och forntiden igen om Agnes Meding.

EN VISIT

Läroverksadjunkten Stefan Kinell var på hemväg en dag i julsymningen.

Han bodde på Söder, strax bakom [Adolf Fredriks torg](#). Den gamla interiören från ett långt och lyckligt samliv – brutet först genom hustruns död för ett par år sedan – höll honom kvar, och det fanns för resten ingen annanstans att ta vägen. Han hade smält ihop med trakten. Sitt sommarnöje firade han mestadels på en bänk vid Tors fiske. Här kring fontänens vattenplask samlades den pensionerade generationen med mödrar och barn. Här levdes livet vid dess början och dess slut. Hornsgatstrafiken gick på behagligt avstånd. Det hade sin betydelse när det gällde ungarna.

Kinell var nära sjuttio år och längtade efter ett barnbarn. Härtill hade emellertid först och främst fordrats ett barn, och hans äktenskap var barnlöst. Det roade honom att ha det yngsta släktet krälände i sanden kring fötterna och att få utbyta tankar med det. Han fann dessa tankar ofta klokare än de vuxnas. Men det var inte alltid vederbörande visade sig nådiga; de hade viktigare saker att sysselsätta sig med än att besvara alla tanter och farbröders dumma frågor. Karameller vågade han inte erbjuda, sedan han en gång överraskats av onda ögon från ett nyfiket håll.

Han mindes sin ungdoms sommarstockholm, utdött och idylliskt, ett [Schlaraffenland](#) som turismen gjort slut på. Nu var staden internationellare på sommaren än på vintern. Han tänkte på allt detta gamla som försvunnit och tydligen tagit med sig en god del av lyckan eftersom det fanns så lite kvar av den – och så höll han på att stå på huvet i något nybyggnadsbråte. Det var bara ett par veckor till den stora högtiden. Granarna hade redan börjat komma. De låg omkullvräkt i stora klungor in-

nan de kommit på fötter, och det julsnöade stilla och vackert som i sagoböckerna. I de större gatorna intill lyste fullproppade affärsfönster granna och frestande.

Fontänen var tyst. Tor hade övergått till vinterfiske, tycktes ha stelnat i en sista kraftansträngning. Adjunkten stannade och såg på den snöiga gruppen. I begynnelsen var vattnet, och nu hade kölden strypt det. Allting ströps, men det skulle leva upp igen. Ljus blev mörker, och mörker blev ljus. Var det inte detta julen ytterst betydde? Var det inte det som gjorde den odödlig? Kinell dök ner i pälskragen som om han ville gömma den gamla helgen, skydda den mot allt dagens onda. Tänk om julen skulle avskaffas. Hur många andra gamla traditioner och bruk hade inte försvunnit! Men Gud visste vad han gjorde när han ingick förbund med barnen, de stora och de små. Det barnsliga var evigt.

Så tänkte Kinell, därför att minnena tänkte för honom. Men på samma gång kom han ihåg, att man måste följa med sin tid. Varpå han gick in i en tidningsbutik och tillhandlade sig för trettiofem öre mord, hor och skörlevnad. Äntligen nådde han sin port frusen och ruggig och lämnade åt staden att sköta sig själv.

Skönt att vara innanför dörrn igen, kränga av sig den våta pälsen, se ljuset över ett dukat bord, slå sig ner, höra tjänstemanden tassa omkring med tallrikarna, tacka för maten, tända middagscigarren, kort och gott, känna sig hemma. På skrivbordet smålog hustruns porträtt mot honom. Han nickade åt de goda ögonen. Vad hon såg frisk och glad ut hans älskade Sonja. Men nu var hon borta, knappt mer än sextio år gammal, medan han som aldrig känt sig riktigt kurant ända sedan studentåren ännu stövlade omkring efter sitt slutade dagsverke. Nej, borta var hon ändå inte. Hon fyllde de tre små rummen med hela sin varelse. Han tyckte att han alltjämt måste fråga henne till råds och att hon svarade precis som det skulle svaras. Ingenting i världen hade kunnat lugna honom som en blick från dessa klara ögonglober som speglade en själ utan grums.

På bokhyllan stod en rad släkt- och vänporträtt. Han visste att det inte längre var modernt att så där skylta med bekantskapskretsen, men han behövde känna den omkring sig i sin ensamhet. Det levande umgänget hade glesnat fort på sista tiden.

Föräldrarnas [kabinettsfotografier](#) stod framför spegeln i sängkammarn. De var det första hans blick mötte när han vaknade och det sista när han somnade. Tider gavs när han inte kunde ta ögonen från faderns otillgängliga fysionomi med koppärren och moderns fina, liksom utslätade drag, och när detta beredde honom en plåga. Gång på gång hade han tänkt flytta bort porträtten, men till sist hade de alltid fått stå kvar. Det var som han haft något otalt med dem. Har man det inte ofta med sina föräldrar? I alla händelser var det vanligt i hans ungdom. Föräldramyndigheten byggde på klassamhället, hette auktoritet och krävde lydnad; det var samma klyfta mellan föräldrar och barn i hemmet som mellan lärare och elever i skolan. Man tillhörde helt enkelt två olika världar, och över gränsen kom man aldrig riktigt. Umgänget var försett med hundratals hakar.

Fadern hade dött tidigt. Modern blev gammal, över åttio år. Stefan undrade om det var hon som förstört alla brev som kunnat ge en inblick i äktenskapet, nu visste han faktiskt ingenting om hur de haft det med varandra, ingenting som förmådde kasta ljus över det personliga. Var fadern alltid lika dystert som han såg ut på porträttet? Och modern? Vad gömdes under denna vackra, men bleka mask?

De brev som hon lämnat kvar var mest från hennes flicktid. Från skolåren i Skara. Hennes far var kyrkoherde i någon landsförsamling, och han mottog regelbundna veckorapporter om dotterns görande och låtande i pensionen, alla undertecknade »Pappas lydiga dotter Hedda« och handlande om pliktskyldigt plugg och odmjuk vördnad för skolföreståndarinnans kortklipp-ta visdom och skarpa glasögon. Någon enstaka gång kunde ett småstadsnöje skymta. Ett barnkalas. En konsert. Allt i tidens stil.

Detta var Stefans mor, så mycket han visste om henne utanför den dagliga samvaron. Men det var fadern som intresserade honom. Han hade börjat sin bana i Norrköping hos »Blå tuppen« och fortsatt den i Stockholm som bokhållare vid en gammal välkänd Brunkebergsfirma, där Anders Kinell till sist blev en betrodd man och ett oumbärligt inventarium. Hans epistolära kvarlåtenskap – korrespondensen med arbetskamrater och umgängesvänner – sade inte stort. De sedvanliga brevkämten förekom inte; det hela verkade tomt och slätstruket. Man läste det med en känsla av att vederbörande måste ha haft ovanligt tråkigt eller också inte vågade berätta om motsatsen ens för sin vänkrets.

I ett brev från en vän i Småland skymtade drag av herrnhutism. Om fadern i sina yngre dar visat någon läggning åt det hållet, framgick i varje fall inte av breven. Han tillhörde inte församlingen, och hemlivet hade ingen religiös prägel. Men han blev en ohjälplig melankoliker med tiden utan att man kunde upptäcka några yttre orsaker; melankolikern behöver ju för övrigt inga sådana. Han skapar själv sina orsaker. Anders Kinell log sällan och skrattade aldrig. De stora, stirriga ögonen tycktes inte fästa sig vid något i omgivningen, och ingen hade hört honom höja rösten. Kanske bidrog denna lågmäldhet till det gåtfulla, som Stefan fann hos fadern och som han aldrig lyckades genomtränga.

Efter en liten tupplur vaknade adjunkten till det bästa av dagen: kvällstimarna. Det var då det förgångna kom på visit. Nu var han inte längre rädd för det, nu var det roliga inte längre skadligt och det tråkiga inte enbart nyttigt som när man var tio år.

Det var inte lätt att vara ung. Folk talade om den lyckliga skoltiden. Hur var det egentligen med den? För egen del mådde han alltid illa, när han tänkte på de dystra timmarna i den

dystra [borgen vid Norra bantorget](#), och det gällde både lärare och skolkamrater. Naturligtvis var det därför han själv hamnat som lärare i samma straffanstalt. Men nu var det gudskelov över alltsammans; han kunde njuta den pensionerades [otium cum eller sine dignitate](#). Och allt som åren gick hade skolminnena ljusnat. På det hela taget hade han kommit bra överens med sina pojkar när han såg dem från katedern; gränslinjen mellan lärare och lärjungar hade också på senare år suddats ut. Man behövde inte längre [stå i harnesk mot varandra](#).

Men ännu kunde han skaka av frossa när han tänkte på de forna skolmorgnarna. Huttrande och halvvakna hade han störat i väg med knorrande mage trots gröten eller chokladen och med dåligt samvete över illa [penetrerade](#) läxor (som morgonbönens lilla fusk hjälpte upp så gott den kunde). Mot dessa vedervärdigheter fanns det egentligen endast ett att sätta: söndagsmorgnarnas ljuvlighet när man fick sova ut och vaknade först när Stina kom in med vedtraven till brasan. Med vän hand staplade hon upp träden i kakelugnen sedan hon rivit av nävern, så tände hon på och sköt till luckorna för att elden skulle ta sig; och där låg Stefan i sin sköna säng och såg på de runda draghålen som lyste som två röda ögon. Om en stund började luckorna skramla som de skakat av skratt. Då slog Stina upp dem, och skenet flöt ut på golvet. Stefan stirrade in i lågorna. Det sjöng och dånade, det ena vedträdet efter det andra stupade, slutligen rasade allt ihop till en enda glödhög som kvävdes under askan, de sista gnistorna sprang som för livet, och därmed var dramat förbi. Stefan tyckte att det var förfärligt sorgligt.

Terminerna föreföll ändlöst långa. Lovdagarnas ljuspunkter var lätt räknade. Julhelgen kom som en befrielse – en rad söndagar utan måndagar – och äntligen efter mycken sorg och bedrövelse och slask och smuts och genomgäspade lästimmar, närmade sig våren och gick slutligen upp i det stora sommarfeeriet, drömmarnas dröm.

Hemmet tillhörde det lägre borgerskapet; man hade ont om slantarna, och som vanligt var det modern som fick sitta emellan. Hennes livsmål var att spara. Hon lappade och lagade och suckade och räknade, men alltid dök det upp nya hål att stoppa i hur hon än bar sig åt. Aldrig fick hon tid att sitta stilla, aldrig hann hon läsa en bok, knappt en tidning. Flängde från morgon till kväll trots jungfru, var [samarit](#) och [förbedjerska för sonen](#) och över huvud taget till för att ingenting skulle haka upp sig i huset. Så kom hon att tillhöra de människor som småningom förlorar sitt jag utan att märka det – eller utan att omgivningen märker det. Det var detta dagliga mångsyssleri som gjorde att sonen nu på gamla dagar hade så svårt att fixera hennes bild.

Men julen var i alla fall barndomsupplevelsernas högtidsfest, och traditionsenligt stod föräldrarna i mitten. Just därför förvånade det Stefan att han visste så litet om dem. Men han var inte mer än gymnasist när fadern dog, och modern ansåg han sig tidigt ha växt om. Man gick förbi varandra var och en i sin värld, tills först faderns och sedan moderns utplånades och Stefan i sinom tid fick en ny med sin hustru. Ju äldre han blev dess ödmjukare hade han känt sig inför den lycka som hon skänkt honom. Han betraktade den som en räddning. Han visste att han ärvt ett tunt blod med föga anlag för glädje. Glädjen hade hon fört med sig i boet, och det märkvärdiga var att den stannat kvar sedan den första stora sorgvågen lagt sig.

Nu slog klockan tio. Stefan Kinell for upp ur sina drömmerier och tog [Thomas Manns »Lotte in Weimar«](#) till kvällslektyr. Mitt i den moderna berättarkonstens kramp och krystningar gled denna vidlyftiga roman fram som en brett flytande flod, lugnt speglande aftonen i två människoöden av vilka det ena tillhörde hela världen. Författarens analys tog sig rundlig tid, frågade inte efter om den tröttade läsaren, hopade detaljer på detaljer i halvsideslånga meningar. Denna karaktäristik i romanform av den åldriga Goethe vid hans sammanträffande med

Hofräthin Charlotte Wetzler, Lotte Buff i »*Werthers Leiden*«, belyste två livssagor: geniets och karaktärens, övermänniskans och den »vanliga« människans. Men hovrådinnan var ändå ingen vanlig människa. Det var ett förtjusande porträtt man fick av den sextioårigas fräschör invärtes och utvärtes, hennes vördnad för den berömda ungdomsvännen och hennes på en lång livserfarenhet byggda kritik.

När adjunkten släckte lampan såg han skuggor från den klassiska Weimarstiden röra sig i mörkret. De blandade sig med minnena från hemmet och skolan. Rätt som det var stod han åter i katedern, glad över en lyckad lektion. Han hade klassen i sin hand. Han såg unga ögon möta sina med tacksamhet och förtroende. Han arbetade inte bara med läxor utan med själar, och han kände något av skaparlycka. Från lärjungarna gick så tanken till lärarkamraterna. Löjliga och motbjudande typer passerade revy genom åren, men hur många stilfulla och förnäma karaktärer hade han inte också mött i skolarbetet. Och hur många tysta offer.

Sådana lärdomsoriginal som förr i världen fanns det väl inte längre. De ohjälpligaste hade tiden gjort kål på. Borta var den gamla cyniska latinlektorn som sökte göra sig populär bland gymnasisterna genom att skildra *Lydias behag* så ingående som möjligt, borta den dästa och flottiga filosofen, borta den parfymerade don Juan som läspade franska medan han hänflinade, och borta den lilla tafatta dalmasen för vilken varenda lektion var en tortyr.

Kinell hade varit adjunkt i modersmålet och historia. Men hans bästa vän blev kristendomsläroaren, en stillsam och lätt ironisk herre som strök sitt vackra profetskägg; kristendomen hade hört till Stefans favoritämnen ända sedan de lägsta klasserna. Han hade haft så lätt att lära sig bibelspråken utantill och därigenom triumfera över kamraterna. När han hunnit längre upp i skolan blev religionstimmarna inte för honom som för de

flesta tråkiga utan stämmingsfulla, poetiska, allmänt andaktsmättade. Tron hade han inte tänkt så mycket på.

Långsamt plånades bilderna ut. Mörkret och ensamheten tryckte. Man kan tröttna på den sistnämnda likaväl som på människorna, och det kunde inte nekas att Stefan Kinell var en ensam man. Det hände att han överraskade sig själv med att lyssna efter brevbärarens steg i farstun. De stannade så sällan vid hans dörr. Huset hade ingen hiss. Värden, en gammal Söderbyggmästare, slog dövörat till för hyresgästernas klagomål. Det var så nyttigt att gå i trapporna, sa han, och brevbärarna bråkade inte. De hade inte mycket post till huset. Och inga brev var goda brev.

En dag föll emellertid en försändelse ner i brevlådan. Adjunkten granskade utanskriften; han kände inte igen den och gjorde sig ingen brådska. Långsamt klippte han upp brevet i ena kanten; det hörde till hans principer att aldrig slita upp ett kuvert.

»Kära Stefan«, läste han, »det skulle vara mindre underligt om du inte blir förvånad när dessa rader träffar dig. Den som skriver dem är en gammal kvinna, över sjuttio år, och denna kvinna är din syster, Stefan. Ja, nu är det sagt vad som kanske borde ha sagts långt förut. Varför jag dröjt så länge har jag ibland svårt att själv förstå, men jag har inte velat eller inte kunnat komma mig för.

Vem vet hur du nu skall uppta detta. Kanske du i första ögonblicket rentav får en liten misstanke att det göms en bedragerska bakom alltsammans – att det alltså är fråga om ett utpressningsförsök. Nå, den saken är snart uppklarad. Min bön är helt enkelt att du ville ta emot mig någon dag när det passar dig, så att vi finge träffas och tala som bror och syster med varandra. Vårt öde är ju inte märkvärdigare än tusentals andras, men det bör åtminstone intressera oss, tycker jag. Så mycket vill jag

emellertid redan nu ha sagt, att vad jag har att berätta inte innehåller några som helst förebråelser mot vår far. Min mor talade alltid med den största värme om hans godhet.

Jag ringer endera dagen för att höra om och när du vill ta emot mig. Och varför skulle du neka mig det?

Din halvsyster
Alma Berggren«

Stefan plöjde ännu en gång igenom de lite cirklade och omständliga meningarna. Han kände sig plötsligt helt upplivad. Jaså, det hände äntligen någonting i hans händelselösa tillvaro. En roman. Jo, jag tackar. Ungdomssynderna kommer i dagen, kära far, men jag förlåter dig som jag hoppas min mor gjort det. Eller skulle det vara så att hon inte vetat om någonting? Det är ju riktigt spännande. Nu återstår det att se hur denna synd tar sig ut; jag hoppas att min kära syster Alma skall visa sig från sin fördelaktigaste sida. För min del lovar jag att göra mitt bästa.

Rösten i telefon lät i varje fall behaglig. Lite hes, men lugn och sansad. Den okända tackade utan vidare för att hon fick komma, inlät sig i övrigt inte på något samtal. Det hela verkade onekligen sympatiskt, och Stefan gnuggade händerna av förväntan.

Ett par dagar efteråt satt en gammal vänlig och korpulent dam i hans soffhörn. Hon log så att hela tandgarnityret syntes, och hon befriade honom genast från all förlägenhet ifråga om konversationen. Orden strömmade över läpparna som hon oupphörligt vätte med tungspetsen. Det märktes att hon var van vid åhörare. Lång tid tog det inte heller för Stefan att övertyga sig om att han var hennes halvbror. Han satt och såg på de stora, ljusa, tämligen grova dragen. Det var fadersarvet så tydligt som helst.

– Jag har tagit med mig ett identitetskort för säkerhets skull, skrattade hon och fick fram ett fotografi ur sin väska. Man säger, d.v.s. mor sa, att jag är lik min far.

– Kan inte bestridas, bockade Stefan. Han kände sig nöjd och belåten med ödet. Ja, hon var sin fars dotter som han var sin mors son. Vad han ärvt var en spenslig kropp, ett tunt ansikte, hoptryckt i tinningarna, med hårfästet högt uppe på hjässan.

– Vi borde ha blivit bekanta lite förr, kära Alma, sa Stefan.

– Ja, sa hon, det är mitt fel som jag skrev. Men för resten alldeles obekanta är vi inte.

– Hur så?

– Jag har talat med dig ett par gånger ...

– Förlåt, jag förstår inte.

– I somras såg jag dig bland barnen vid Tors fiske. Och jag märkte att du trivdes där. De tydde sig till dig. En gång kom en liten unge och stälpte en hel hink jord i knät på dig, men du blev inte ond, du bara skrattade, och så var ni vänner. Det gjorde gott i mig, för jag visste ju vem du var, och det satt hårt åt att inte genast presentera sig. Vi är alltså gamla bekanta, smålog hon.

– Jag hör det. Kort och gott, du ville ha mig som åskådningsobjekt en tid ... Men säg, var bor du?

– Här strax intill. På [Prästgårdsgatan](#). Min styvfar hade en specerihandel på Sankt Paulsgatan; jag uppfostrades länge och väl bland sillburkar och kaffebalar, och det var en slump att jag någonsin kom därifrån. Vet du va den slumpen hette? Han hette Anders Kinell. När han kom underfund med att jag var road av att läsa kan jag inte säga, men han lyckades i alla fall övertala min mor att jag fick börja studera, och han upphörde aldrig att intressera sig för mina framsteg. Ja, han var en god människa. Jag är ledsen att han inte fick se mig som småskollärläro.

– Berätta om vår far, så är du snäll, sa Stefan. Jag kände honom så lite.

– Va menar du?

– Jag menar va jag säger. Vi hann aldrig bli riktigt bekanta. Han dog så tidigt.

– Och jag som tyckte att jag kände honom så väl ända från min tidigaste barndom. Han kom och hälsade på oss ibland, och alltid var han så glad och vänlig.

– Glad?

– Ja, skojade och skämtade. Ofta hade han leksaker med sig, och julklappar fick jag alltid. När jag blev äldre och kom i folkskolan gav han mig böcker och förhörde mig i dem. Ingen skulle ha passat så bra till lärare. Mor var så lycklig när han kom och grät när han gick. Jag kallade honom farbror. Ja, så blev mor gift ... Min styvfar var också snäll, men det talades aldrig mer om min far. Jag vet inte om min mor lovat det. Först när jag konfirmerades fick jag veta att min farbror var min far.

– Och han var glad, sa du.

– Ja. Varför frågar du det?

– Han var inte så glad hemma.

Stefan såg upp och mötte hennes blick som behöll sin fråga. Det gångna sköt sig plötsligt in mellan de båda halvsyskonen, och de satt där och undrade på varandra utan att ha något att säga. Ingen av dem hade blivit olycklig. Stefan hade sin hustrus bild som ett ljus inom sig, men vad hade hon i soffan som gjorde att hon såg så förnöjd ut?

– Och du har inte gift dig, Alma?

– Nej, jag har aldrig haft tid.

Hon brast i skratt. Hela den lilla trinda kroppen gick i vågor.

– Berätta nu om din mor, bad adjunkten. Eller plågar det dig?

– Plågar!

Hon blev plötsligt hård i ögonen, men så mjuknade hon lika fort.

– Mamma var från Norrköping. Som vår far. Hon tjänade

hos Seglitz, disponenten på klädesfabriken. Jag har ett ungdoms-porträtt av henne; det var dumt att jag inte tog med det. Du kan inte tänka dig en sötare flickuppsyn. Och ögonen, ögonen! Dom behöll mor lika strålande så länge jag minns, och ändå hade de fått gråta mer än mångas. När vi bodde ensamma – innan mor gifte sig – var det inte alltid så bra för oss, fast din far gjorde vad han kunde för att hjälpa och trösta. Men en liten bokhållare hade det inte heller så fett. Hans humör var det i alla fall inget fel på. Ja, han var en riktig spelevinker, kanske gjorde han sig till för mors skull.

– Talade hon aldrig med dig om din far?

– Inte mycket. Som sagt, jag trodde att han var min farbror ända tills jag gått fram. Sen flyttade vi till Stockholm, han på sitt håll och vi på vårt. Det blev för tungt för mor att vara ensam med mig, så sa hon ja till specerihandlare Berggren som hade gott namn om sig, och jag vet att hon aldrig ångrat det. Han rörde inte vid hennes forntid sedan de en gång talat ut med varandra; det var hennes villkor. Och så vitt jag vet träffades hon och din far inte vidare. Men en dag för flera år sen kom mor storgråtande hem. Hon hade varit på en begravning i Klara kyrka, sa hon. Mera ville hon inte säga, och mera frågade jag inte heller. Men i tidningarna såg jag sedan att det var din – vår – far som fått sluta.

Hon sträckte sin hand mot Stefans, och han svarade med en lätt tryckning. Men ingen sa något på en stund.

– Det är en sak som jag sitter och tänker på, bröt hon omsider tystnaden. Tror du att din mor visste om min existens?

– Jag vet inte vad jag ska tro, sa Stefan.

– Var dina föräldrar lyckliga?

– Så vitt vi barn kunde döma, ja. Något annat vågar jag inte påstå. Vi hörde inte ett ont ord i hemmet, men nog för att det finns gladare hem.

– Barn märker ändå så mycket.

– Det är olika. Några märker ingenting alls.

– Jag kan inte minnas att jag sett din mor mer än en enda gång, sa Alma Berggren. Mamma och jag var ute och gick; då mötte vi en lång, blek dam som höll en liten gosse i handen. Det var kanske du. Vet du vem den damen var? sa min mor. Det var din faster. Hon som är gift med din farbror. Varför hälsade inte mamma på henne då? sa jag. Jag känner henne inte, svarade min mor. Och det tyckte jag lät underligt.

Så fortfor frågor och svar att korsa varandra mellan adjunkten och hans gäst. Den första spänningen var över, och det kändes ganska skönt på båda hållen. Om Stefan trots brevet inte kunnat frigöra sig från en lite orolig känsla inför överraskningen och Alma å sin sida fruktat att inte bli tillräckligt vänligt bemött – skolan hade lärt henne hur de utomäktenskapliga förbindelsernas tragik satt i – så var man nu utom all fara. Men pauserna i konversationen ökades. Och till slut tog det stopp; man hade ingenting mer att säga varandra.

– Förlåt mig, sa den lilla vänliga damen. Jag har tagit upp din tid alldeles för länge. Men vi har hunnit bli goda vänner, inte sant?

– Jo, sa Stefan.

– Tack då. Det var underligt att våra vägar ändå skulle stöta ihop. Jag hoppas att första gången inte blir den sista.

– Det hoppas jag också, sa Stefan.

Hon dröjde ett ögonblick i dörren.

Hastigt for det genom adjunktens hjärna att det var jul och att hon kanske var ensam. Inget tillfälle kunde vara lämpligare att odla den nyvunna bekantskapen än att bjuda systemen någon av juldagarna. Var det inte det hon i själva verket väntade på? Han tyckte att han läste en fråga i hennes ögon. Men så nickade hon farväl, och dörren slog igen efter henne.

Adjunkten var ensam. Han gick till fönstret. Det snöade fortfarande som det skulle. Nere i gathörnet hamrade och bultade

man; det var granarna som fick fötter. Jag undrar vad jag ska ge henne till julklapp, tänkte han. Han förstod mycket väl att den frågan hängde ihop med något som liknade förebräelser för att han låtit henne gå. Och varför hade han gjort det? Det var som han fruktat att hon skulle ha stört hans jul. Kunde hon någonsin bli mer än främling för honom?

Julen var ju de öppna hjärtanas och de öppna dörrarnas helg. Ja, var den? Var det inte tvärtom? Betalade man inte på ett eller annat sätt för att få ha den i fred för sig själv, sina närmaste, sina minnen? Alma Berggren hade litet eller intet att göra med honom. Hur skulle det kunna vara annorlunda? Den Anders Kinell som var hans far, den tysta melankolikern, var inte hennes, hennes kunde både leka och dansa och skratta. Hans kunde bara se på.

Stefan grep åter efter Thomas Manns roman på nattduksbordet. Han längtade efter Weimar. När han hade somnat gick han på de gamla gatorna där luften var full av sång, och han hette Goethe och Sonja hette Lotte.

Ur *Noaks ark*

TANT CLARY

Har jag mycket orätt, när jag inbillar mig att de flesta högre medelklasshem i min ungdoms Stockholm tog sig ganska enahanda ut? Det gäller inte bara interiörerna. Umgängesformer-na, det som »passade« och det som inte »passade«, hade också sin katekes. Så långt som möjligt kopierade man varandra.

Bostaden kom väl för den **burgna** medelklassen i allmänhet att bestå av fem, sex rum, jungfrukammare och kök. Det var matsal, salong (kallad förmak), herrns rum, sängkammare och barnkammare och kanske ännu ett litet rum, som användes till olika behov: syrum, gästrum, sjukrum etc.

Kring matsalsbordet stod höga, raka stolar i stel givakt, ofta med rottingflätade ryggar. Förmaket hade tunga plyschgardiner, som utestängde ljuset och samlade dammet i sina veck. Tapeterna var snusbruna, med förgyllda krusiduller på mörk botten. Ju mörkare dess **gentilare**. Soffan var full av pösande kuddar i brokiga färger och mönster som svor mot varandra – mestadels julklappar eller födelsedagspresenter från olika håll. Möblemanget utfylldes av ett par **schäslonger**. **Pianinot** var ibland placerat i förmaket och ibland i matsalen. Jag minns inte var det stod i mitt föräldrahem.

Vi gav ett par större middagar om året. På min fars herrmid-dag för ämbetskamrater och några intimare vänner fick jag naturligtvis inte vara med, och det kunde för resten göra detsamma. Det verkade så stelt och tråkigt med bara herrar. Jag hörde nästan aldrig ett skratt, när jag **lyddes** vid salsdörrn. Familjemid-dagen var det stora **notvarpet**, där det egentliga umgänget sam-lades, tanter och farbröder, stora och små, och där glädjen ofta stod högt i tak. Till och med pappa kunde bli uppspelt. Men ingen var ändå som mamma. Jag beundrade henne. Hon räckte till för allt och alla. Om hon upptäckte någon som tycktes ha

svårt att följa med i takten, ett modstulet ansikte, en borttappad blick, så var hon strax färdig för att söka ställa tillrätta. Och detta utan att någon – och allra minst den det gällde – lade märke till hennes hjälp. Själv bibehöll hon sitt lugna sätt, sin dämpade ton, men ögonen talade. Jag fick goda tillfällen sedermera att observera detta.

Vid den tid som jag nu närmast tänker på kunde jag vara tio, tolv år, men jag var redan färdig att gapa och beundra. Det var så mycket vackert att se på. När solen nådde den stora ljuskronan över matsalsbordet blev det ett helt regnbågsskimmer på väggen. Det glittrade i speglar och tavelramar, i damernas toaletter med pärlhalsband och ringar och broscher. Om jag gjorde några reflexioner, så var det: tänk att vi har så många rika bekanta. För rika måste de naturligtvis vara, så fint som de var klädda.

Men den finaste, rikaste och vackraste var tant Clary. Hennes klänning var översållad med juveler. Jag hade beslutat att gifta mig med henne när jag blev stor, det hade jag redan anförtrott min mor.

– Är du säker på att hon vill ha dig då? sa mamma. Jag kan ännu höra hennes goda munterhet. Den lät som musik i mina öron.

Jo, det var jag. Om någon kunde vara säker. Jag mindes mycket väl, hur hon lekt och nojsat med mig, fast det var en tid sedan, hur vi jagat genom våningen och tumlat om bland kudarna på förmakssoffan, och hur jag hade hållit båda händerna för munnen när hon hotat att kyssa mig och hur hon kallat mig sin lilla fästman.

Med åren hade ju tant Clarys och mitt umgänge antagit mera ceremoniella former. Nu visste jag vad kärlek var. Den riktiga. Det var inte sådana där historier, som man berättade på tiominuterrasterna i Norra Latin och som hängde hop med nedsatt **sedebetyg**, om det ville sig illa. Det som min vackra tant ingav mig var något helt annat. Där fanns inga fula ord.

En sak började emellertid att så småningom bekymra mig. Jag hade upptäckt begreppet ålder. Hur gammal var min tant nu? Och hur gammal skulle hon vara, när jag kunde gifta mig? Hon var lika vacker alltså. Om jag bad Gud, så kanske han stannade tiden ett litet slag för tant Clary, så att jag hann ifatt henne.

Det var jul, och en dag blev jag stående utanför en juvelerarbutik. Det stora skyltfönstret var fullt av all tänkbar eller rättare otänkbar härlighet, så att det gjorde ont i ögonen. Jag undrade vad den där ringen kunde kosta, men det stod inget pris på någonting i fönstret. Jag skulle vilja ge mamma en sån där ring, och tant Clary också en. Det fanns väl billigare ringar, och jag tror nog att mamma skulle bli belåten med vad hon än fick. Osäkrare ställde jag mig vad beträffar min kära tant. Det var klart att hon hade stora pretentioner.

- Mamma, tror du att tant Clary är mycket rik?
- Varför frågar du det? Nej, det tror jag inte.
- Ja, men hon har alltid så mycket juveler på sig när hon är bortbjuden.
- Hur vet du det? Tänker du fria? Kära min gosse, det är inte guld allt som glimmar.

Och hon kysste mig, vilket inte hände så ofta, och förklarade att hon tyckte om tant Clary, men att det var en liten fåfäng varsel som man inte skulle ta alltför mycket på allvar, därför att hon själv aldrig tog något på allvar. Men det måste man göra sa mamma. Annars blev det bara krams alltihop. Ett stundens barn, ja det kunde man väl säga. Men hur tror du hon ser ut när hon inte ska bort på kalas? Det kanske bara en enda människa kan ge besked om: hennes man. Hon är gift med en gammal förtidspensionerad lektor Skotte, det vet du. De har inga barn. Han hör illa, så det blir kanske lite tyst därhemma, och hon behöver liv och rush omkring sig. Då lever hon upp.

- Varför följer han aldrig med på kalasen då?

– Han skyller på sin dåliga hörsel, men det är nog mest det att han tycker så illa om kalas. De blir bara dummare och dummare, påstår han.

– Man kan väl vara vän med en människa utan att gilla allt hos henne, försökte jag försvara min själs älskade.

Nog var hon i alla fall mycket trevligare än den där beska fru Gyllenkrook, som kom på sin regelbundna visit en gång i månaden. Hon skrämde oss barn när hon lät anmäla sig som »hennes nåd«. Jag undrar om inte mamma själv var lite rädd för henne. Vid brickan med portvinet och biskvierna lät hon våra gemensamma bekanta passera revy. Hon hade en sträv, knastrande röst och kunde inte låta bli att dra en bestämd gräns mellan dem som stod i Adelskalendern och dem som aldrig kunde komma dit. Jag märkte alltid när hon varit hos oss på visit. Mamma fick något spänt i ansiktet som om hon ansträngt sig överhövan. Pappa kallade henne aldrig annat än guvernanten (hon hade varit guvernant i yngre år) och skrattade gott åt denna kvarleva från *l'ancien régime*.

Hennes make tillhörde inte min fars närmare umgänge. Han var byråchef i ett av departementen och en hedersman med drag av gammal stofil. Jag fick med tiden stor anledning att värdera honom för den hjälp han blev för min mor vid bouppteckningen efter pappa.

– Glöm inte att jag alltid står till tjänst, Amalia, sa han. Och höll ord.

De hade en enda dotter. Jag träffade henne aldrig annat än på ungdomsbjudningarna, och sådana var det värsta jag visste. Hon såg inte illa ut, men jag minns mest hennes långa glänsande hår som räckte ett gott stycke ner på ryggen. Hon kunde svepa det som en boa om halsen. Det var väl modern som gett henne förnamnet Antoinette och inpräntat de rätta åsikterna, fast hon för syns skull alltid först rådfrågade familjefadern. Och byråchefen ansåg det bekvämast att tycka precis som sin lagvigda. Fru Gyl-

lenkrook gick bort i så pass god tid, att hon slapp uppleva sin otacksamma dotters karriär bland rösträttskvinnorna i Uppsala.

Mitt umgänge begränsades inte längre av familjens. Jag fick vänner och svärmerier som alla mina kamrater, och tant Clary kom alltmera i skymundan, blev allt osynligare. Hon saknades numera vid våra bjudningar, och jag undrade vad det berodde på. Mamma talade inte om henne annat än tillfälligtvis, och det förvånade mig att hon inte skämtade om hennes juveler mera.

Men en dag, när jag hade skridskolov och deltog i [karusellen](#) kring musikläktaren på Nybroviken, dök den saknade plötsligt upp. Hon var inte ensam. Hon hade en för mig okänd herre i sällskap, och hon hängde vid honom med både händer och ögon, tycktes inte se någon annan.

Hade Gud hört min bön? Hade han stannat tiden för henne? Nu kom hon tätt förbi mig, och, himmel, vad hon var vacker! Skönare än någonsin. Jag förstod inte, att jag blev så stormande glad. Jag åkte upp alldeles bakom paret och viskade hest: Tant Clary. Men hon hörde mig inte. Tant Clary, upprepade jag. Tant Clary ...

Så blev det paus i musiken, och de snurrande skarorna förvandlades till promenerande. Jag greps av en besynnerlig ångest. Nu ville jag inte möta henne mera, och jag stack mig undan i hopen, medan jag försökte att i alla fall inte förlora henne och hennes kavaljer helt och hållet ur sikte. Vem kunde han vara? En misstanke dök upp, att det var han som gjorde att hon avbrutit sina besök hos oss, att hon undvek oss, inte brydde sig om oss vidare. Nu först slog det mig att jag inte frågat mamma om orsaken.

Jag kunde väl i alla fall hälsa på min gamla kärlek. Jag närmade mig de två. Han besvarade min obekanta hälsning, men hon såg mig inte, alldeles som hon inte hört mig nyss. Dyster och moloken begav jag mig hemåt, besluten att inte säga något. Men jag kunde inte hålla mig.

– Mamma, sa jag när vi satt och pratade vid kvällsteet, jag såg tant Clary i dag på Nybroviken.

– Jaså, va sa hon?

– Hon såg mig inte.

– Hälsade du inte då?

– Jo.

Det satte sig något i strupen på mig.

– Jag tror inte hon ville känna igen mig.

– Du pratar.

– Hon hade en herre i sällskap.

Och så brast det löst.

– Jag märkte att hon inte *ville* se mig.

Min röst måste ha slagit mamma, ty hon lystrade och avbröt samtalet. Vid middagen var jag stum, men det var inte endast tant Clarys skuld. Vi hade [majsenapudding](#), som jag avskydde, och alltså skulle lära mig att tycka om. Allt som smakade illa var nyttigt och allt som smakade gott var skadligt. Det hade jag så småningom kommit underfund med.

Jag kan inte säga, att religionen spelade någon större roll i mitt hem. Det hörde till god ton att iakttä de kyrkliga högtiderna, men några flitigare besök i Guds hus blev det inte. Pappa hade ont om tid, och mamma var för klen. Hon hade svimmat en gång i Klara kyrka, och sedan nöjde hon sig med att spela en psalm på söndagsmorgnarna och läsa [Wallins](#) predikningar. På långfredagen klädde pappa och mamma sig i svart. Jag tror att jungfrurna – vi hade [husa och köksa](#) – också gjorde det om de kunde. Men vi barn tvingades aldrig att delta i några andaktsstunder. Skolgudstjänsterna blev min första erfarenhet av religiöst tvång.

Det hände inte något särskilt märkvärdigt under mina uppväxtår, förefaller det mig nu. Men det beror naturligtvis på att jag glömt det. En dag gick gubben Skotte bort. Tant Clary kom upp för att tacka för kransen, och jag undrade om hon mindes

vårt möte på Nybroviken. En stund satt jag lite spänd utan att få något för det, i alla händelser såg hon oberörd ut, var sig inte lik, tyckte jag. Bemödade sig att uppträda tyst och avmätt som visiten erfordrade. Den blev inte heller lång.

– Hur mår den unga herrn nu? vände hon sig slutligen till mig.

Jag svalde orden.

– Tackar bra, sa jag.

Och därmed skildes våra vägar.

»Den lyckliga skoltiden« släpade sig fram med en och annan ljusglimt i ett grått enahanda. Lärarna följde i allmänhet med sina klasser hela vägen upp, slutligen kunde man varandra utan-till, fientligheterna mellan pulpeterna och katedern avblåstes så småningom, och de sista lästimmarna i **sjunde övre** blev det mest prat.

Och en majdag, när träden på skolgården började tänka på sin vårtoalett, var man student. Fodret i mösskullen var blått och gult. Leve Sverige! Utanför porten trängdes föräldrar och anhöriga med blomsterkvastar i händerna, man blev omklappad och hissad, det var precis som det skulle vara.

Pappa var död för flera år sen. Han hade inte ens hunnit till de femtio. Jag tänkte på honom när jag såg hur andra fäder stoltserade med sina upphettade telningar; det skulle i alla fall ha varit roligt att visa honom, att jag ändå inte var alldeles omöjlig. Det hade gått dåligt för mig i de lägre klasserna, men någonting tydde på att jag skulle ändra mig till det bättre. Emellertid hade jag tydligen inga anlag för den lärda banan. Nu var jag i alla fall student. Så det.

Mamma hade inte kommit till skolgården. Hon var upptagen av festmiddagen till sin äldsta sons ära och hade fått en gammal moster att vikariera som mottagningskommitté. När vi var nära utgången vid Drottninggatan, hörde jag någon ropa mitt namn: Bo! Jag vände mig om, och vem upptäckte jag om inte tant Clary.

– Jag ville inte gå in på skolgården, sa hon. Jag trodde att du skulle vara överlupen av beundrarinnor. Jag har den äran.

– Hur kunde tant veta om det här? stammade jag.

– Det är min hemlighet. Lycka till nu. Hon gav mig några blommor, en liten klapp på kinden, och så var hon borta.

Och borta var allt som kunde förgylla dagen, tyckte jag i samma ögonblick. Hur skulle jag förklara, att jag bara behövde se henne för att allt skulle bryta upp igen ända från barndomsdagarna. Hon var inte ung längre, och ändå hade hon kvar denna besynnerliga makt över mig.

– Vem har du fått buketten av? frågade mamma när vi var hemma.

– Av tant Clary.

– Såå.

– Var det inga flera där?

– Inte vad jag kunde se. Jag har stött mig med så många, för att jag inte kan dansa, försökte jag ursäktas vederbörande.

– Dumbom.

Från middagen minns jag bara mamma och mina två bröder tillika med den gamla mostern. Efter min fars död hade vi flyttat till en mindre våning på Saltmätargatan. Min väg till skolan gick alltid över Adolf Fredriks kyrkogård, och jag kände bättre till dem som låg där än dem som bodde i samma hus som vi.

– Hälsade inte Clary till mig?

– Det kommer jag inte i håg. Jo, det gjorde hon väl.

– Stackars Clary.

– Va är det med henne?

– Vet du inte det? Hon hade lånat pengar av pappa. I ett par tre omgångar. Och aldrig betalt ett öre. Pappa krävde henne inte, fast det gällde ganska stora summor. Men du vet att det inte var mycket efter honom, och jag har varit tvungen att påminna henne. Hon har lovat och lovat. Till sist har hon inte svarat mig alls, och det har gjort mig ont. Jag trodde bättre om vår vänskap.

Det blev inte ordat vidare i saken den kvällen. Vi satt och lyddes på tystnaden. Men en av våra pratkvällar någon tid efteråt, när alla möjliga misstänkta ljud, visslingar och hojtanden steg upp från gatan, förklarade min mor att hon inte sagt allt sist.

– När du träffade Clary på Nybroviken, så hade hon en herre i sällskap sa du. Det var han som fick pengarna.

– Ja, men då ...

– Han sitter inne. En stortjuv. Hade först tvingat Clary att bestjäla gubben Skotte, och när det var slut där, så vände hon sig till din far. Nu vet jag inget mer, sa mamma hastigt.

Hon såg förbi mig. Det var som hennes blick försvunnit i skymningen. Och det var knappt jag kunde urskilja orden.

– Vad blev det av henne sen då?

– Hon lär stå i en galanteriaffär på Kungsholmen. Ida har sett henne där, påstår hon.

Ida var vår husa.

– Du vet, en sån där billighetsaffär med nipper och krimskrams, där pojkar från fabrikena brukar köpa sina presenter åt flickorna. Vi skrattade en gång i världen åt hennes smak för allt som glittrade och glänste; nu blev det kanske det som räddade henne. Mest var det väl för att hon glittrade och glänste själv som hon lockade kunder.

– Och nu står hon i butik alltså?

– Så har dom sagt. Inte vet jag. Har hon räddats så är det i alla fall något sådant, tror jag. Efter sin mans död släppte hon alla tyglar, tycks det, prövade den ena livskarnevalen efter den andra, för mycket annat än en karneval blev aldrig livet för henne. Hon var också gift en tid, har jag hört.

– Vem har berättat det där för dig?

– Nanna Gyllenkrook. Hon hade träffat henne på en realisation. Clary hade varit så vänlig, men hon hade inte frågat efter oss. Hon såg ganska dålig ut, påstod Nanna, och ändå hade hon kvar något av det tjusiga, som gjorde att hon en gång tri-

umferat i sällskapslivet. Nu fick hon som sagt öva sina förförelsekonster på kunderna.

Härmed tycktes kapitlet Clary vara uttömt mellan mamma och mig. Åren gick. Jag låg i Uppsala ett par terminer och frös och svettades för min framtid. Men varannan lördag tog jag tåget till Stockholm för att hälsa på i hemmet. Jag kan se min mor när jag vill, där hon satt i gungstolen och virkade eller stickade strumpor. På sybordet stod ett tefat, och på det låg något grått stoft. Det var askan efter rökpulvret som hon inandades mot sin astma. Då och då rörde hon om i det med en tändsticka och blåste med läpparna när röken blev för tjock.

– Vet du vem jag kan hälsa dig från? sa hon så plötsligt en dag. Från Clary. Hon ligger på Serafimern. Det är kräfta.

Jag såg att mor hade gråtit, eller om det var pulvrets skull som gjorde att hon hade vått på kinderna. Själv kunde jag inte säga, att jag kände stort annat än obehag inför skrämselfordet; det var inte i går tant Clary sysselsatt min fantasi. Hur gammal kunde hon vara nu? Bortåt de sextio åtminstone. Stod hon ännu i butiken?

– Kräfta behöver ju inte vara obotlig, mumlade jag. Och inte alltför plågsam heller. För resten finns det medel mot nästan alla plågor nu.

– Inte alla, sa mor.

– Ja, synd om henne är det ju alltid.

– Vi måste skicka lite blommor. Vill du styra om det? Jag vet att hon tyckte så mycket om påskliljor; det är det ju gott om nu. Jag har skrivit några rader som du kan ta med dig. Du kan gärna gå själv, jag tror att hon skulle sätta värde på det.

Min första tanke var att säga nej. Jag ville inte träffa tant Clary mera. Trots allt hade jag bevarat en ungdomsbild av henne – både till det yttre och det inre – och det skulle bli för pinsamt att möta henne som en annan människa, kanske med ett ansikte som den hemska sjukdomen vanställt.

- Kan jag inte slippa? sa jag.
- Naturligtvis.

Om det var något som min mor stod främmande för, så var det allt vad tjat och gnat hette. Hon upprepade sällan en bön eller begäran, om hon fick avslag. Att tjata sig till en tjänst, en rekommendation, en ändrad mening var för henne detsamma som att öva våld eller åtminstone begå en grov ohövlighet, fast det av de flesta betraktades som motsatsen. Hon använde sina ögon i stället för ord.

- Förlåt, sa jag. Visst ska jag gå.

Serafimerlasarettet var ännu för trångt och otidsenligt trots alla om- och tillbyggnader under årens lopp, och jag greps av en stark beklämning, när en sköterska lotsade mig fram till den sal där jag skulle träffa tant Clary. Invalider sköts i rullstolar. Systrar sprang omkring med flaskor och dukar. En professor gick förbi i spetsen för sina underlydande.

Clary låg längst bort i den stora salen. Säng stod inte långt från säng. Hur många kunde det vara? Sju, åtta stycken. Det var lätt att tänka sig vad följderna skulle bli – särskilt om nätterna. Alltid var någon vaken och störde sömnen för de andra med sin jämmer eller sin hosta. En sovande vred sig i onda drömmar, som tog sig uttryck i omänskliga ljud.

Det var mottagningstid, och några anhöriga satt och halvviskade vid sängarna. De försökte se så uppmuntrande ut som möjligt, men tröttheten och hopplösheten i de bleka ansiktena, som mötte dem från kuddarna, gjorde inte saken lätt. Och de patienter som inte fått besök kastade avundsjuka och lidande blickar på de lyckligare lottade.

- Fru Skotte har besök, sa systemen.

Clary, som legat vänd mot väggen, med huvudet djupt nerborrat i kudden, ryckte till och såg upp med ögon som först inte tycktes se något. Hon gnuggade dem och ansträngde sig att fästa blicken på mig.

– Jag trodde att jag drömde, sa hon. Jag drömmer så mycket på sista tiden. Men nu ser jag att det är Bo. Vad vill det säga att du är här?

Hon betraktade mig misstänksamt.

– Mamma har hört att tant var sjuk, och så ville hon att jag skulle gå upp med de här blommorna och hälsa tant så mycket och önska en god bättring. Här är ett brev också, var så god.

– Å, tack, tack.

Jag stirrade på det avmagrade ansiktet och på händerna, som inte kunde hålla sig stilla ett ögonblick. Plötsligt sträcktes de mot mig, men de föll strax ner på täcket igen. Hon grät utan att försöka hejda tårarna.

– Ja, visst är det Bo ...

Och så upprepade hon sin fråga, hur det kom sig att jag hittat hit. Hur mår din mamma, säg? Jag har längtat *så* efter henne ibland, men jag har inte vågat – – Ja, det har hänt så mycket. Du har väl undrat själv på att jag varit så osynlig.

Hon vred sig i lakana.

– Det skulle alltså bli slutet. Ja, jag har fått min dom.

– Kräfta är väl inte obotlig, mumlade jag alldeles som inför mamma.

– Jo, min. När man inte vill leva längre blir allting för resten obotligt ... Minns du hur roligt vi hade en gång? Det var, ja vad kunde du vara, tre, fyra år. Jag jagade dig genom hela våningen, och du höll bägge händerna för munnen när jag hotade att kyssa dig ...

Orden stakade sig, och tårarna började rinna igen. Så blev hon tyst och bara låg och såg på mig.

Plötsligt tycktes tröttheten överväldiga henne.

– Nu ska du gå, sa hon lugnt. Tack för att du kom. Och hälsa din mor och säg henne, att hon var min och allas vår glädje. Hon kunde inte vara annat. Och jag tror att hon ska förlåta mig.

VÅRFROST

Händerna började åter springa på täcket – tills de sträcktes mot mig.

– Kommer du ihåg vad jag kallade dig? Min lilla fästman, viskade hon och vände sig mot väggen.

Kommentarer och ordförklaringar

Detta är ett personligt urval av en läsare som sedan trettonårsåldern varit förtrogen med Bo Bergmans författarskap. Det jag i studentåren fann hos min lågmälda idol var det som Nils Bohman formulerade i *Svenska män och kvinnor* (1942): »[...] krav på sanning, klarhet, förnuft [...] en humanistisk stridsfanfar mot självuppgivelse [...] trumpen uppriktighet, inrotad ovilja mot den tomma frasen och skygg ömhet«.

Närmare sextio år senare har jag läst hela Bo Bergmans produktion på nytt – för första gången på mycket länge och i rädsla att inte längre få syn på vad jag en gång upplevde. Vad känns friskt och värt att presenteras för nya läsare mer än ett sekel efter hans debut? Kanske inte så mycket som jag hade hoppats. Jag har farit fram med stränghet och sökt göra mig döv för texternas ekon i mitt eget liv. Resultatet är en prosa som i huvudsak bygger på minnesfragment och en existentiell centrallyrik som främst hör till hans tidigare år. Som prosaist framträdde han mest på äldre dagar; det var som lyriker han blev vida läst, beundrad och inte minst tonsatt.

Urvalet följer originalutgåvorna av Bo Bergmans verk. Han redigerade sina valda dikter och noveller, därtill sina samlade, men ingrep veterligt aldrig i det en gång tryckta. Han undervisade mig en gång: »Man ska stryka mellanorden, om de inte förser en med överraskande rim. Och någon gång kan man belasta dem med den tyngd som huvudorden stundom saknar.«

Kommentarerna utgår ifrån att en sentida generation ibland inte är hemma bland ålderdomliga vändningar eller namnen på gator och krogar i Bo Bergmans Stockholm. För de äldre torde många påpekanden i det följande vara onödiga.

I. POESI

Ur *Marionetterna* (1903)

Stjärnöga

- 7 *Villsam*: 'Vilseförande'.

Den döda

ve och väl: 'nackdel och fördel'.

satte [...] på räkning: 'sparade'.

eftersinnar: 'tänker efter'.

Värfrost

- 9 *håller icke min*: 'skiftar uttryck', 'är inte att lita på'.

Fenix: Mytisk fågel som förbränns och uppstår ur sin egen aska.

Abels släkt: De bofasta jordbrukarna, som stammar från Adams och Evas andre son, dödad av sin bror Kain.

Narrspelet

- 10 *bräcker*: 'gryr'.

Clowner

- 11 *papier maché*: (fra.) Konstmaterial av rivet uppblött papper, lim och krita; används särskilt för brickor och skrin med tryckt dekor.

- 12 *galleri*: 'läktare' (på teater).

Middagen

- 13 *är vordet*: 'har blivit'.

bibelordet: Syftar på ett ord av Jesus i Bergspredikan (Matt. 6:3): »när du giver en allmosa, låt då din vänstra hand icke få veta vad den högra gör« (1917 års bibelöversättning), med innebörden att man inte skall skryta med sina goda gärningar; i senare språkbruk används uttrycket snarare om motstridigt agerande från en och samma persons sida.

Den sovande staden

- 15 *spott*: 'förakt'.

Adagio

- 16 *Adagio*: (it.) Musikalisk föredragsbeteckning för 'sakta', 'lugnt'; även beteckning på ett musikstycke (en sats i ett flersatsigt verk eller ett fristående stycke) som skall utföras på detta sätt.

felar: 'saknas'.

Gubben

- 17 *snille*: 'begåvning'.
18 *klutar*: 'tygstycken'.

De trötta

maka: 'flyttar', 'för samman'.

Ur *En människa* (1908)*Viole d'amour*

- 23 *Viole d'amour*: (fra., eg. 'kärleksfiol') Ett stråkinstrument omtyckt särskilt på 1700-talet.

Ett flickebarn

- 25 *gör besvär*: 'är svårt att reda ut'.
26 *flarn*: 'flaga'.

Lillebarn

i skarn: 'vanskötta', 'ofarbara'.

Barnvisa

- 27 *otta*: eg. 'tidig morgon', här 'ottesång', gudstjänst då natten övergår i dag.

Ur *Elden* (1917)*Britmässtid*

- 31 *Britmässtid*: Brittmissan påminner om den heliga Birgittas dag den 7 oktober.
Britmässommarn: Klara höstdagar mot mitten av oktober, 'brittsommaren'.

- 32 *Lika mycket*: 'Lika gott'.
ffät: 'steg'.

I gryningen

bimmelskt råd: 'högre makt'.

Över tid och rum

- 35 *som min*: 'som min brud'.
myrtenkransen: 'brudkronan av myrtenblad'.
 36 *förbidan*: 'väntan'.

Under vintergatan

- 37 *främmad*: 'främmande'.

Marche funèbre

Marche funèbre: (fra.) 'Begravningsmarsch'.

- 38 *tryter*: 'fattas'.

Döden

- 39 *Krupp*: Den störste av tyska vapenfabrikanter.
klubbmän: 'herrklubbsmedlemmar'.
svalg: 'frosseri'.
svir: 'utsvävningar'.
skråts: 'sammanslutningens', 'sällskapets'.

Sanningen

- 40 *Albions ö*: England.
fick knut: 'piskades (med knutpiska)'.
Pauvres honteux: (fra., eg. 'fattiga skamsna') För en fattig överklass, för stolt att söka socialhjälp, fanns privat donerade bostäder, i Stockholm t.ex. vid Östermalmsgatan och Fredrikshovsgatan.

Stockholmsvår

- 41 *mönja*: Ett slags rostskyddande rödfärg.

Kyrktuppen

- 42 *Tyskans*: 'Tyska kyrkans' (i Gamla stan i Stockholm).

fix: 'välordnad'.

crème de la crème: (fra.) 'de yppersta av de yppersta'.

43 *boss*: 'tröskavfall', 'skräp'.

speta: 'kliver omkring'.

sprala: 'rotar'.

Final

lagrar: 'lagerkransar' (associerar här till *sommarens liktåg* ett par rader senare).

44 *Svarta katten*: En liten revyteater; även namn på en bordell vid Lutternsgatan, där på 1910-talet Kungsgatan drogs fram.

Månsken på Strömmen

45 *Strömmen*: Norrström, mellan Norrmalm och Helgeandsholmen. Utanför Sagerska huset på Ström gatans kaj, anlagd då Bo Bergman var skolbarn, restes 1996 en skylt med denna dikt som text. Egentligen borde den stå på Strömparterren nedanför Norrbro.

södra bergens: Södra bergen är Södermalms branter mot Salt-sjön och Riddarfjärden i Stockholm.

Mellan broarna

46 *Mellan broarna*: Gamla stan (förr kallad *Staden mellan broarna*). *Ullas* etc.: Ulla (Winblad), Mollberg och Movitz är klassiska figurer i Bellmans diktning.

finkel: Illaluktande biprodukt vid framställning av etanol. På Bellmans tid var det inte möjligt att destillera bort finkeln för att få ett gott vin.

vindrövsskylten: Källaren Den Gyldene Fredens skylt vid Österlånggatan.

Ur *Livets ögon* (1922)

Lytet

50 *beta*: 'bit'.

Var blev det av?

53 *trå*: 'längtar'.

- Jorden*
54 *kält*: 'gnat'.
- Flickan under nymånen*
55 *långsamt*: 'långtråkigt'.
- Gatan*
59 *Fantasos*: I grekisk mytologi en av de gudomligheter som gav upphov till drömmar.
Gebenna: 'helvete'.
Ahasver: Ahasverus är den vandrande juden eller Jerusalems skomakare, som vägrade Jesus vila på vägen till Golgata och som därför dömdes att irra omkring till tidens ände.
- Trädet på Brända tomten*
60 *Brända tomten*: Plats i Gamla stan i Stockholm där Själagårdsgatan och Kindstugatan möts.
- Liljan i paradiset*
61 *Tyska brunn*: Tyska Brunnspan vid Själagårdsgatan i Gamla stan.
fävitshet: 'tanklöshet', här snarare 'fåfånglighet'.
62 *sprang [...] på gavel*: 'öppnade sig'.
- I Humlegården*
Bokens folk: Besökarna på Kungl. biblioteket i Humlegården.
- Gamla vägar*
64 *Molins fontän*: Fontänen, utförd av Johan Peter Molin, beställdes till Skandinaviska Konst- och Industriutställningen i Kungsträdgården 1866 och pryds av Näcken och Ägirs döttrar.
Djurgårdsbrunn: Vårdshus vid Djurgårdsbrunnskanalen i Stockholm, nu brunnet.
- Ur Trots allt (1931)*
- Trots allt*
67 *kareten*: En karet är en stor täckt vagn.
vad slaven på vagnen är satt att visa: Slaven på den romerske

fältherrens triumfvagn viskade i hans öra *memento mori* 'kom ihåg att du skall dö!'.

Trimalkiokalaset: I den romerske författaren Petronius' (död 66 e. Kr.) roman *Satyricon* skildras ett orgiastiskt gästabud hos uppkomlingen Trimalchio.

- 68 *bjuden*: 'självklar'.
bövs: 'passar', 'tillkommer'.

Till en gammal gatmusikant

Jupiters [...] guldregn: Solstrålarna.

brudelin: 'brude-lin', dvs. 'brudklänning'.

- 69 *tyrsos*: I grekisk mytologi en stav upptill prydd med en pinjekotte, vinguden Dionysos' och hans följeslagare backanternas attribut.

Vårblåst

- 71 *Askrikeffärden*: Fjärd utanför Stora Värtan och Bogesundslandet i Stockholms inre skärgård.

vita gäss: Skum på vågtopparna.

rår: 'förmår'.

De brinnande lamporna

- 76 *Böjgen*: I Ibsens *Peer Gynt* ett obehagligt sagoväsen som böjer sig, kompromissar, vägrar ta ställning till problemen.

rättnu: 'med ens'.

ute: 'slut'.

Ur *Gamla gudar* (1939)

Septemberratten

- 81 *bo*: 'vem'.
bestånda: 'fortsätta att finnas', 'bestå'.

Två firmor

- 82 *beramas*: 'förutskickas', 'tillkännages'.

Heligt krig

- 84 *Väl*: 'Förvisso', 'Visserligen'.

tar sitt bull: 'livnär sig'.

gården: 'tributen', 'offret'.

Molok: En främmande gud i Gamla testamentet, i överförd mening ett omättligen vidunder.

Martyren

tecknet på pannan: Utvaldhetens märke.

85 *en munfläkt*: 'enbart munnen', 'enbart munväder'.

Mänskligheten

Klios griffel: Klio är en av de nio muserna, historieskrivningens beskyddarinna.

Ur *Riket* (1944)

Höst på Mosebacke

93 *Mosebacke*: Utsiktspunkt på Södermalm i Stockholm, varifrån Arvid Falk i Strindbergs *Röda rummet* (1879) inledde sin färd genom Stockholm.

sökarljusen: Luftvärnets strålkastare under andra världskriget.

Skeppsbron: Skeppsbron är Gamla stans kaj mot öster.

Stadsgårn: Hamnen under Söders berg mot Saltsjön, numera kaj för Finlandsbåtarna.

rokokoplafond: En plafond är ett konstnärligt utsmyckat innertak.

Ur *Stunder* (1952)

Ariels ton

97 *Ariels*: Ariel är en vattenande i Shakespeares *Stormen*, en luftande i Goethes *Faust*.

Slut med alkemin

98 *letargi*: 'tröghet', 'håglöshet'.

Ur *Väntan* (1957)

Väntan

103 *Svanen, Herkules, Lejonet, Draken, Lyran*: Stjärnbilder.

Ur *Blott ett är ditt* (1960)

Gammal mark

- 107 *Husaby*: Husaby kyrka på Kinnekulle, där Olof Skötkonung anses ha döpts, var Bo Bergmans mors hemtrakt.
den gamla sången: Det är oklart vilken sång som åsyftas.

Ur *Äventyret* (1969)

Boken utgavs postumt till Bo Bergmans hundraårsdag.

Förbi

- 117 *vid en postdisk eller i en akademi*: Syftar på Bo Bergmans många år som posttjänsteman och som ledamot av Svenska Akademien.

II. PROSA

Ur *Skeppet* (1915)

Skeppet

- 123 *Port Arthur*: Hamnstad och flottbas i nordöstra Kina (numera Lüshun), som 1860 fick namn efter en brittisk sjöofficer. Ryssland tilltvang sig 1898 rätten att arrendera Port Arthur, som efter nederlaget i kriget 1905 besattes av Japan.
japanska kriget: Rysk-japanska kriget 1904–05 stod kring herreväldet över Korea och Manchuriet.
kontrabandist: 'smugglare'.
kram: 'småsaker', 'värdelösa prydnadsvaror'.
Klara skola: Den gulputsade längan öster om Klara kyrka i Stockholm finns ännu kvar.
- 124 *Thomas Buckle*: Fiktiv poet; namnet sannolikt inspirerat av en positivistisk engelsk historiker vars syn på civilisationens framåtskridande debatterades under Bo Bergmans studentår.
- 126 *Glücklich der Mann, der den Hafen erreicht hat...*: (ty.) 'Lycklig den man som har kommit i hamn...'. Ur Heinrich Heines dikt »Im Hafen« (i samlingen *Die Nordsee*, 1825–26).
- 127 *Bismarcks*: Otto von Bismarck (1815–98) var en prussisk stats-

- man som 1871 grundade Tyska riket och blev dess rikskansler.
- 128 *Marryats romaner*: Frederick Marryat (1792–1848) skrev samtidens populäraste sjöromaner: *Jakob Ärlig*, *Styrman Hurtig*, *Barnen i Nya skogen* m. fl. (Hans dotter är f.ö. begravd på Mörkö kyrkogård i Södermanland.)
- Bellmans profil*: Syftar på medaljongen på den minnessten som Svenska Akademien reste på Klara kyrkogård där poeten jordats i en fattiggrav.
- 130 *Scheherazadesagor*: Scheherazade berättade i den arabiska sagsamlingen i tusen och en natt för att förströ sin herre och därmed undgå döden.

Ur *Så länge spelet varar* (1958)

Fasanen

- 135 *tändsticksfabriken*: Den svenska tändstickstillverkningen koncentrerades då till Jönköping.
- strandpålningen*: Träpålar som slagits ner utanför stenkistorna i hamnen.
- remmalag*: Visingsös typiska åkvagn där man sitter på var sida med långsgående ryggstöd i mitten.
- Per Brahe*: Per Brahe d.ä. (1520–90) ägde grevskapet Visingsborg, uppförde slottet Brahehus och anlade Gränna.
- Raja Yoga*: Här syftas på Teosofiska samfundet, som inspirerat av Helena Blavatskys verk *Den hemliga läran* bildades i Sverige 1889 men några år senare splittrades. En av utbrytarna, Katherine Tingley, ordnade en omtalad fredskonferens på Visingsö 1913 för att stävja uppmarschen till första världskriget. Däremot förverkligades aldrig helt hennes skola på ön för den så kallade Raja-yoga-pedagogiken, som avsåg att öppna ett tredje öga, visdomens öga, för den som mediterade. Tingley dog på Visingsö 1929.
- Dicksonska fasaneriets*: Den göteborgske trävarumagnaten och stordonatorn Oscar Dickson var Sveriges störste jakträttsinnehavare och arrenderade från 1879 hela Visingsö. Där anlade han ett fasaneri som blev den första lyckade utsättningen av fasaner i Sverige. Tusentals fåglar släpptes ut årligen.

- 137 *Visingsborg*: Slott på Visingsö, ruin sedan branden 1718.
- 138 *Ombergskulissen*: Profilen av Omberg vid Östergötlands strand mot Vättern.
 »Per Brabes«: Ångfartyget Per Brahe trafikerade Vättern och förliste 1918 med konstnären John Bauer som en av passage-rarna.
Kristinakyrkans: I Jönköping.
läseri: Jönköping var frikyrkornas huvudort i landet.
- 139 *kvackelmagad*: Ej motståndskraftig mot påfrestningar.
 »Stormen flytter Skilt«: Eventyr 166 av H. C. Andersen, publicerat 1865.
- 140 *stoftets ålder*: Den förväntade livslängden.
Sällskapet: Herrklubb som ännu finns i samma hus vid Arsenalsgatan i Stockholm.
Jakob: Jakobs kyrka intill Operan i Stockholm.
Birger Jarls passage: Passage som ännu idag förbinder Birger Jarlsgatan med Smålandsgatan invid Normalmstorg. Där fanns ett antikvariat som några decennier kring 1900-talets mitt var ett annex till Rönnells antikvariat.
- Två brev*
- 141 *Malla Silfverstolpes memoarer*: Malla Silfverstople (1782–1861) var berömd för sin litterära salong i Uppsala och för sina postumt utgivna memoarer.
bissen: Den gamla ångmaskinsdrivna hissen från Slussen till Mosebacke, ritad av Knut Lindmark och i bruk till 1933.
- 142 *Mosebacke*: Torg och plantering högst på Söders höjder utanför Södra teatern (Södran).
Noe duva: Noaks duva, som förkunnade fast land åt arkens djur när syndafloden drog sig tillbaka.
Jo Jo:s: Syftar på Johan Jolin (1818–84), skådespelare, författare till populära lustspel och romaner.
- 145 *Langelinie [...] Strøget*: Populära promenadstråk i Köpenhamn.
Nimbs: Krog i Köpenhamn.
- 147 *braxenpanka*: En inte fullvuxen braxen, vanlig kattmat bland småfiskarna.
- 148 *luminös*: 'lysande'.
turneringskicklighet: 'formuleringskonst'.

Kapitulation

- 150 *ingenium*: 'begåvning'.
»*Bygmester Solness*«: Ibsens drama från 1892.
- 151 *stagnerade*: 'stillastående'.
kransen på tornspiran: Tecknet på att ett byggnadsverk står färdigkrönt, här symbol för förlovningsringen.
- 157 *les vieux messieurs*: (fra.) 'de gamla herrarna'.
d'Annunzio: Gabriele d'Annunzio (1863–1938), italiensk dekadent författare, ultranationalistisk krigshjälte och senare fascist.
Eleonora Duse: (1858–1924), legendarisk italiensk skådespelerska som lanserade d'Annunzio genom att lyriskt tolka hans passionsdramer och även genomleva dem med honom.

Ur *Öden* (1963)*Billigt pris*

- 161 *Sang i »Over Aevne«*: Sang är en av personerna i Bjørnstjerne Bjørnsons kändaste drama, i två delar (1883 resp. 1895).
- 165 *Evas döttrar*: Kvinnorna.
- 166 *Thaliatjänare*: Skådespelare.
nummerbästar: Obetydliga figurer i ledet, ung. 'trotjänare'.
Sibyllegatan: Gata i Stockholm från Dramatens östra gavel och norrut.
kolportörsänka: 'tidningsförsäljerska'.

Agnes Meding

- 169 *Langelinie*: Ett populärt promenadstråk i Köpenhamn.
- 170 *kneiper*: 'enklare matställen', 'syltor'.
springvatten: 'fontän'.
Frederiksbergs Have: 1700-talsslott med park anlagt av Fredrik IV.
- 171 *exercis- och borgarkungen*: Kristian X, statschef 1912–47.
Josty: Restaurang i Köpenhamn.
kapotter: En kapott är en kupig damhatt utan brätten, ofta med hakband.
Marstrands målning: Wilhelm Marstrand (1810–73) var känd för sina genremålningar ur borgerliga miljöer.

- »grineriet«: 'hånleendet'.
- 173 *Vimmelskäftet*: Promenadstråk i Köpenhamn.
- 174 *kypparfaktotum*: Ett faktotum är en mångårig hjälpreda.
- 175 ff »*Mondnacht auf der Alster*«, »*Månskensnatten*«, »*Fétrás stycke*: Avser alla ett och samma musikstycke, en konsertvals av Otto Faster, alias Oscar Fetrás (1854–1931).
- 178 *Paulus*: Den återuppståndne Kristus uppenbarade sig för honom på hans väg till Damaskus.
- En visit*
- 181 *Adolf Fredriks torg*: Äldre namn på Mariatorget i Stockholm.
Schlaraffenland: (ty.) 'drömland', 'paradis'.
- 183 *kabinettsfotografier*: Fotografier i ett format som passar för att ställas upp på pianot eller byrån.
- 184 »*Blå tuppen*«: Tuppens väverifabrik i Norrköping.
Brunkebergsfirma: Firma i trakten kring Brunkebergstorg i Stockholm.
- epistolära*: 'i form av brev'.
- herrnbutism*: En fromhetsriktning (»den evangeliska brödrä-församlingen«) som i Sverige infördes främst av Carl Olof Rosenius i mitten av 1800-talet.
- 185 *borgen vid Norra bantorget*: Norra Latinläroverket, där Bo Bergman själv tog studenten.
- otium cum eller sine dignitate*: (lat.) 'ett lugnt pensionärliv med eller utan värdighet'.
- stå i barnesk mot varandra*: 'betrakta varandra som fiender (motståndare)'.
- penetrerade*: 'genomgångna'.
- 186 *samarit*: 'hjälpare'.
- förbedjerska för sonen*: 'den som talade för sonens sak'.
- Thomas Manns etc.*: Romanen om Charlotte von Stein och Goethe utkom 1939.
- 187 *Hofrätbin*: (ty.) 'hovrådinnan'.
- »*Werthers Leiden*«: Romanen *Den unge Werthers lidanden* (1774) gjorde Goethe världsberömd.
- Lydias behag*: Lydia är en kvinnogestalt i Horatius' oden. Latinlektorn är sannolikt inspirerad av trettonde odet i första boken.

- 190 *Prästgårdsgatan*: Maria Prästgårdsgata på Södermalm i Stockholm löper parallellt med Sankt Paulsgatan.

Ur *Noaks ark* (1968)
Boken utgavs postumt.

Tant Clary

- 197 *burgna*: 'välbärgade'.
gentilare: 'förnämare'.
schäslonger: En schäslong är en soffa med karm i ena ändan.
Pianinot: Ett pianino är ett mindre piano vars strängar är spända vertikalt.
lyddes: 'lyssnade'.
notvarpet: Ett notvarp är en stor bjudning, ett 'svep' (eg. fisketerm).
- 198 *sedebetyg*: Betyg i uppförande, ordning och flit.
- 200 *l'ancien régime*: (fra., eg. 'den gamla ordningen') Allmänt om forna tider med en feodal ordning, mer speciellt om tiden före franska revolutionen 1789.
- 201 *karusellen*: På Nybrovikens is dansade societeten runt på skridskor till wienervalser.
- 202 *majsenapudding*: Pudding gjord på majsmjöl.
Wallins: Johan Olof Wallin (1779–1839) var diktare, vältalare, ärkebiskop och upphovsman till 1819 års psalmbok.
busa och köksa: Den ena städade, den andra höll ordning i köket i borgerliga hem. Över köksan stod ibland en kokerska.
- 203 *sjunde övre*: Den sista läroverksklassens övre avdelning.

